

جياپوننه ووهو

پيتكوتيانا

دهولته تي سهر به خو،

ماهيكي موتله في

خه لئي

كوردستانه

هيچ كه سيك مافي

ئه ووهي نيه بريار بات

يه كيكي تر چؤن بير

بكاته وه يان چؤن

شه بيت له زياندا، بي

جياوازي ره گهز و

جنس

هه موو ده سه لاتيک ئه بيت له گه ل ئه و گفته دا لاجيت كه ناي باته سهر

مانگي به كي ۱۹۹۸

گؤنتر اکت سياسي وهرزيه

ژماره: ۱

*ئنه فال به موو له
 كوشتاري جوله كه كان
 جياواز نيه، تو ئه زاني
 ئنه فال و رۆزي حشر
 چين؟

*نهوت بق گرنگه؟
 بيره كان كه ي وشك
 ئه كهن؟ وهره ليره شه وه
 تماشاي مه سه له ي
 كورد بكه!

مه سه له سهر كرده كان نيه چي بكه ن، ئيمه ين چؤن له به رده مي داد گايه كدا رايان گرين؟

گۆنئىراقتا

روداۋەكانى ئەمىرۇ بە ئاسانىي ئەۋەد بېشان ئەدەن كە ئەۋ بارە ناھەموارەي كوردى تىن كەتۈۋە ئەۋە دەرچوۋە كىفتوكۆي ئەسەر بىكرىت: چاۋەرىي گۆرانە. ئەۋە حېزب و دامودەزگاۋ كولتورەي ئىستى بائالھاۋىزمو بەررېسىيارە ئەم پۆزە بۇ ئەۋە ئابىت گۆرانكارىي بىن بىكرىت، ھى ئەۋەمىيە كە لاي بەرېت. ھەنلىك ئەۋ گۆرانكارىيە پەنرەتپانەي كە بتوانن كورد ئەسەر ھىلى تىچوۋنى ئەمپۆۋە بىكۆز ئەۋە بۇ سەر ھىلى سۈرۈشتىي خۆي ئەمانەن: مەرۋقى كورد ئەمبى ئەۋەي لا پوۋن و براۋە بىت كە كوردستان نىشتىمانى ئەۋەمۇ دروستكردنى دەۋلەتى سەرېخۆ ئەسەر ئەم خاكە دەسكەۋت نىيە مافىكى ئاسانىي خۆيەتى و دەسلەنى ھىچ مىللەتتىكى تىر رەۋايى ئەۋەي نىيە بېرىارى چارەنوسى ئەم بەدات.

دەسلەنى حوكمى ئەم تاكە كەسانە لا بېرىن و دەسلەنى حوكمى سىستېمىكى سىياسى بىخىرتە جىگى كە دەسلەنئادارەكان ئەنۋ ئەم سىستېمەدا بە كۆيەرىي ياساۋ بۇ ماۋەيەكى دىارىكرەۋ حوكم بىكەن.

ئەنۋ ئەم سىستېمە سىياسىيەدا: دەزگاكانى دەۋلەت ئەبىت زىانى ھەر تاكە كەسىك بىن كۆيەنەنە جۆرى بىر كوردنەۋەمۇ رەگەزۋ جنس ئە روى ئابورىي و كۆمەلەتپەننىي و ئاسايشەۋە مەۋكەر بىكەن. مافى سەرېسەتى بىر كوردنەۋەمۇ چۆنەنەنە ھەبۈۋن لەزىنەدا بىپارىزن. رېكخراۋى سىياسى دەستپاۋە بۇ ياراستن و گەشەنەنەنى ئەم جۆرە پىرەسپانە.

سەر كوردەي ئەۋە حېزبانەي كە بەررېسىيارن ئەم پۆزە رەشەي كوردى تىن كەتۈۋە، ئە ئەستىرەيەكى تىر مەۋە نە ھەنۋەتە خوارمەۋە. حېزبەكانىيان لە خەلكى ھەمان مىللەتن كە بەكۈشتى ئەدەن، سوكاپەننىي بىن ئەكەن و بەرەۋە لەناۋچوۋنىيان كوردنەۋە. ئەۋە نىشتىمانەش كە فرۆشتىۋانەۋە ھەر چارەۋە ئەمىخەنە زىر بۆستالى سۈپىي داگىر كەرىكەۋە، نىشتىمانى ھەزارەھا شەھادەدارو چەندەھا نوسەرۋ شاعىرىشە كە بە شېۋەيەكى راستەۋخۆ يان ناراستەۋخۆ لەكەل ئەم تاۋانەن.

بۆيە كارەسەنەكانەن نامۇ نىن و تەنھا لەدەرەۋە ناپەن، بىنكەيەكى كولتورىيىپان ھەمىۋە بە پۆخمان ئاشنان. كۆتترەكت ئەمىۋەت بە پىنى زانست، بىن كارىگەرىي دابنەرىت بەردەۋام لە دىاردەكان بىكۆلئەمۇ ئەنجامەكانىيان بىگەنەنەت بە خەلكىي.

ئەۋە كولتورە خرابكارەي ئەسەر كارە تەنھا حېزب و نىشتىمانفرۆسى ئىن دروست نەۋەۋە، تەنھا بواری سىياسى نىيە كە بۆتە مەيدانى چەردەۋ جاش، بواری ئەدەب و پۆشنىبىرىش بوۋە بە جىگى ئەزان و بىن مورال و كالتەچار. ئەم پۆلە كۆلەيەي ئە پۆشنىبىرىي كوردىيان داۋە واتايان لە ۋەشەدا نەھىشتۆتەۋە، زمانەكولتورىيەكەمىيان ۋا تىك داۋە ۋەشەكان ماناى خۆيان ناپەخشن. كۆتترەكت حساب بۇ ھەمۇۋ ۋەشەيەك ئەكەت، ھەمۇۋ قەسەيەكەش لە ھەمۇۋ كەسىك ۋەزناكرىت.

روداۋەكانى ئەمىرۇ ھىچپان نەھىشتۆتەۋە بۇ گومان. ھەمۇۋ سىتىك پون و ئاشكارىيە. ئەۋانەي لە كوردستاندا دەسلەنئادى ھەيە تەجەددىي خۆيان بېشان داۋە، دزىي، چەردەيى، كۈشتن، خىانەننىي نىشتىمان، ھىچ ئەۋەۋە نەپكەن. ئەۋە نوسەرۋ شەھادەدارانەش كە بە كردار يان بە بىدەنگىي ھاۋكارن ئەزانن پارەۋە پايەيان لە چى دەست ئەكەۋەت يان بىشتىيان كوردنەۋە چى.

كىشەكە ئەۋە كەسانەن كە بەردەۋام تىا ئەچن و تا ئىستى بەشېۋەيەكى كەشتى تىن ئەكەشتون كە بەرەنگارىبوۋنەۋە بەشەكە لە زىان. تۆ ئەتەۋەت ئاساىي بىزىت بەلام يەككىكى تىر ئاۋارەت ئەكەت. مەرۋقى ھىچ كۆمەلگەيەك ئاتۋانن بە ئاساىي بىزى ئەكەر خەلئەكەي بە سىستېمىكى سىياسى رېيەستىي دانەنەبىت بۇ دەسلەنئادىي يىۋاخرايان.

كورد شىۋاي ئەم ھەمۇۋ زۆلەۋ سوكاپەتپە نىيە كە پىنى ئەكەن. مىللەتتەكە ئەۋەندەي خەلكى مېھرىبان و دىئۆز و لىزان ھەيە كە بتوانىت كارى خۆي بە رېۋە بەرېت. سەر كوردەي حېزبەكان كە كەسانى خراب و شەھادەدارى ھەلپەرسن ئەھننە يىشەۋە لەبەرنەۋە نىيە كورد يىۋاجكى تىا دەس ناكەۋى و خۆيئەۋارەكانىشى ھەر ئەۋانەن، بەلكو لەبەرنەۋەيە كە كارى خرابى ئەۋان بە خەلكى خراب و درۋى خۆيئەۋارو نوسەرى بىن مورال مەيسەر ئەبىت. ھەلە سىياسىيەكە لە خەلئەكەدا نىيە بەلكو ئەۋە دامودەزگاپەدەيە كە ئەسەر كارە. دەسلەت بە دەس كىۋەيە؟ بەرەي باش يان بەرەي خراب؟ ئەمەيە كە دەست نىشتى ئەۋە ئەكەت رېۋەۋى خەلئەكە بەرەۋە كۆي ئەبىرېت.

كۆتترەكت بە پىچەۋانەي زۆرىيەي شەھادەدارو بەنۋو پۆشنىپاننى كوردەۋە كە دۋاي ھەر كارەسات و خىانەتتەك پەخنەۋە نەسىجەت و پىرۆزەي يەكگرتن ئەنئىرن بۇ سەر كوردەي حېزبەكان، بە ئاشكارا پاي ئەكەيەنەت كە:

• سەر كوردەي حېزبەكانى باشور رەۋايى سىياسىيان ئەۋەۋە ئەبىت لاجن.

• حېزبەكانى باشور حېزبى سىياسى نىن تا داۋاكارىي سىياسىيان ئىن بىكرىت.

دەسلەنئادى حېزبەكانى باشور بەردەۋامىي داۋە بە رەۋى خەلكىي و لە رېگى ھەنئەدەرەۋەدا زىمەيەك لە سەرسنۋەرەكان دەكۆزىن، زىمەيەكى تىر لە دەرىياكاندا ئەخنىكىن بۇ ئەۋەي ئە باشتىن حالەتتا پاش فرۆشتى سامان و ھەلئەكەنن بە دەرىدەرىي بىكەن. شەرەكانىيان كە شەرى ۋلاتە داگىر كەردەكانى كوردستانە دزى كورد خۆي پەيئە پەيئە لاشەي لاۋى كورد ئەنئىرئەۋە بۇ خىزانە ھەزارەكانىيان.

كۆتترەكت لاي ۋايە پىرۆزەدەركردن، پەخنەكرتن و نەسىجەتتاردن بۇ سەر كوردەي ئەم حېزبەنە: ھەقپولكردنى ئەۋە سوكاپەتپەيە كە بە مەرۋقى كوردو مەسەلەي كوردى ئەكەن.

• دۋىياتكردنەۋەي حوكمى مۆتلەقى سەر كوردەي حېزبەكان و پەنەزىي مەرۋقى كوردە كە سەر كوردەكان ھەرچەك بە كورد بىكەن دەسلەت و بېرىار ھەر ھى خۆيانەۋە مەكەجىپىش ئەركى سەرسەننى خەلئەيە.

كۆتترەكت دەنگى ئەۋە كەسانەيە كە لايان ۋايە:

• چارەسەر لەدەرەۋەي حېزبەكانە. مەسەلە سەر كوردەي حېزبەكان نىيە چى بىكەن، مەسەلە نىيەن چۆن لەبەردەمى داگەيەكەدا رايان گرېن؟ مەسەلە نىيەن چۆن سىستېمىكى سىياسى دابەرزىننن كە لايەننى كەمىي بەرزەۋەندىي ھەر ھاۋۋلاپەيەك مەۋكەر بىكەت.

له م ژماره يه دا نه م بابه تانه نه خوښي ته وه

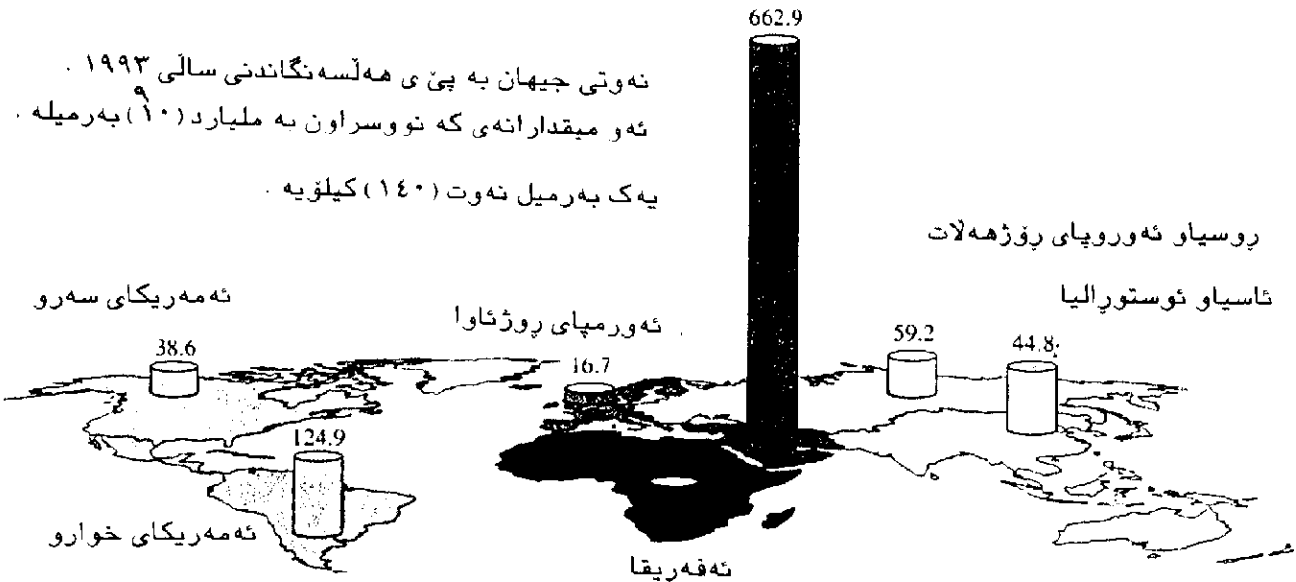
۴:ل	هيمن	له م ژمارانه وه ته ماشاي مسله ي كورد بکه!
۷:ل	سهرور نه حمه د	دوو ولات دوو سياست يه ك وانا
۱۰:ل	ناسر حه فید	كورد، ميله تيكي بي كونټراكت
۱۶:ل	هيمن	نه و بازركانيه ي كشت لايه ك قازانجی لي ده كورد
۱۸:ل	هيمن	هنديك راستي دهرباره ي زونه كه
۲۰:ل	نالان حه م	نه نغال و رژزي حه شر
۲۷:ل	كونټراكت	شهيدكان نه كره ي نه وه
۲۹:ل	كونټراكت	مه نجه له كان سره كاني خويان نه دوزنه وه
۳۰:ل	ره فعتي مه لا	هيچيان نوينه ي ميله ت نين
۳۱:ل	سه عيد سه قزي	بژ كورد نه بي له پاشا كره دانيدا بژي!
۳۲:ل	كونټراكت	زډبه ي پرسيارلي كراوه كان (ستاستيك)
۳۴:ل	دهرباره ي: ناكرين	فوتبول و نه ژنويه كي ته قيوو
۳۴:ل	كونټراكت	سهر كرده ي حيزبه كان به حوكمي ياسر عه رفات
۳۴:ل	دهرباره ي: ريناس	نه وه ي نيمه لي ي هل ديين دواړزي مناله كانمانه
۳۵:ل	عومر نوري قادر	توركيا به ته ما په چي له باشوري كوردستان بكات؟
۳۶:ل	به موكه مال	نه ديبه ناسراوه كاني دنيا له كيزاوي روداوه كاندا
۳۸:ل	چاوپيگه وتن	شيركي بيكس نوكتز به ري ۱۹۹۷ نه لي چي؟
۳۹:ل	ناله	نه وه ي سه قاقوش قوتي نه دات ناژميرريت
۴۰:ل	ناسر حه فید	هواله كان چي نه كه به نن؟

حيزبه كان نه و قوناغه يان به جي هيشتووه ره خنه يان لي بگيريت

لهم ژمارانه وه نه ماشای مه سه له ی کورد بکه!

روژه لاتی ناوهر راست

نهوتی جیهان به پی ی مه لسه نگانندی سالی ۱۹۹۳ .
 نهو میقدارانه ی که نو وسراون به ملیارد (۱۰) به رمیله .
 یه ک به رمیل نهوت (۱۴۰) کیلویه .

هینراو هندیکیشیان که هتا نه مروش همن، ریژه به کی زور که م وزه دروست دهکن. له مه موویان سرکه وتوتر، پرژه ی وزه ی نه تومی بوو که له ناوهر راستی حه فتا کاندای ته نه ا له سده ا به کی (۱٪) وزه ی جیهانیی دابین نه کرد. وزه ی نه تومی له سالی ۱۹۹۳ دا که یشته (۷٪) به لام هینستا نهوت و گازو خه لوز (۹۰٪) ی سرچاوه ی وزه ی جیهانن.

نهوت و سیاست

دوژینه وه ی جیگریک بق نهوت چه ند مه سه له یه کی ته کنیکیه، ده نه وندهش مه سه له یه کی سیاسیه. نه مرق پیشه سازی نهوت به کیکه له که ورترین پیشه سازی به کانی جیهان و به ملوینه ها که س نیشی تیا دا نه کن. کومپانیایا که وره کانی نهوتی وه کوشیل، بریتیش پیترولیوم، نیکسون، نه مۆک، چیفرزن و موبیل، هر یه که یان سالی به دهیان ملیار دولار له م پیشه سازی به قازانج دهکات. نه م کومپانیایه به هه مسو شیمیه که دزی هر هه ولیکن که بدریت بق دوژینه وه ی سرچاوه یه کی دیکه ی وزه که جیگای نهوت بگریته وه. له سهرو هه مسو نه مانه شه وه، نهوت وهک نامریکی دهسه لات له لایه ن هندیک ولاته وه به کار دهینریت بق که یشتن به هندیک مه رامي سیاسی خویان. کومپانیایه نهوته کان دهستی دریزی سیاسه تی ولاته کانیان و رزلیکی سره کی دهیننن له کیشانی رتیازی سیاسی نهو ولاتانه ی که نهوتی لی دهرده هینن. عیراقی پیش حه فتا کسان و نیترانی

له سالی ۱۹۷۲ دا، نهوت و گازو خه لوز (۹۷٪) ی سرچاوه ی وزه ی جیهانیان دابین ده کرد. له هه مان سالدا، ولاتانی نه ندای "تریپک" نرخی نهوتیان زیاد کرد و به کیکه له که ورترین نه زمه ی سیاسیان دروست کرد. له نتوانی سالی ۱۹۷۳ و ۱۹۷۵ دا، نرخی نهوت بوو به دووقات. کاتیک نهوت نهوتی له روژه لاتی ناوهر راسته وه دهینررایه دهره وه ۱۰۷ ملیارد به رمیل که می کرد، نه م بوو به هوی نهوتی که ولاته پیشه سازی به کان له جاران زیاتر به رام بهر به و راستیه بینه وه که ده بیج یان نه لته ناتیفیک (جیگریک) بق نهوت بدوژنه وه، یا خود ده بیج به ته واوه تی نهو سرچاوه ی وزه به بخسه نه ژیر دهسه لاتی خویانه وه. له ولاته پیشه سازی به کاندای که لیک پرژه ی جیاوازی وه کو؛ وزه ی هه وا، وزه ی خور، وزه ی شو (له تافکو و رویاره وه)، وزه ی نه تومی، بق دوژینه وه ی جیگریک بق نهوت دهست پی کرا، به لام زور به ی نهو پرژانه هر له سه رمتاره وازیان لی

ه‌پاویزیکیرویکی ئەمه‌ریکی: شە‌ری سارد ئیمه‌و سۆ‌لیه‌ت کردمان، زاپۆ‌ن بر‌دییه‌وه.
ه‌زیکه‌ی ۶۶٪ی نه‌وتی جیهان که‌وتۆ‌ته ه‌ ولاته‌وه: سه‌ودییه، عێ‌راق، کویت، ئێ‌ران، ئیماراتی عه‌ره‌بی.
نه‌وت و گاز ۶۳٪ی سه‌رچاوه‌ی وه‌ی جیهان.

جیا‌وازا‌دا، له‌ دا‌هاتوودا رهن‌گه‌ نه‌وت له‌ زۆ‌ر جی‌گای زه‌ویدا بدۆ‌زۆ‌رته‌وه. هه‌ر کاتیک نه‌وت ده‌دۆ‌زۆ‌رته‌وه، پۆ‌ژه‌که‌ی دیاری ده‌کریت و ده‌مخۆ‌رته‌ سه‌ر کۆ‌ی نه‌وتی دۆ‌زاوه‌ی جیهان. له‌ کۆ‌تایی (۱۹۹۲) دا نه‌وتی دۆ‌زاوه‌ی جیهان هه‌ل‌سه‌نگینرا به‌ سه‌د و سه‌یوشه‌ش ملیارد (۱۲۶.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ته‌ن. دوو له‌ سه‌رسی (۶۶٪) ئه‌و می‌ق‌دا‌ره‌ که‌وتۆ‌ته رۆ‌ژه‌لاتی ناوه‌راسته‌وه. نه‌وت سه‌رچاوه‌ی (۶۵٪)ی و وه‌ی رۆ‌ژه‌لاتی ناوه‌راسته‌ (۲۶٪) وه‌ی ئه‌روپای رۆ‌ژه‌لات و (۴۶٪) وه‌ی ئه‌روپای رۆ‌ژئاوا له‌ نه‌وته‌وه دیت. رۆ‌ژه‌لاتی ناوه‌راسته که‌وره‌ترین نه‌وت‌نێ‌ره‌ده‌ری جیهانه. رۆ‌ژه‌لاتی ناوه‌راسته (۵۲٪) نه‌وتی جیهان ئه‌نێ‌رته‌وه. ده‌روه. نزیکی دوو له‌ سه‌ر سێ‌ی نه‌وتی دۆ‌زاوه‌ی جیهان که‌وتۆ‌ته پینچ ولاتی که‌نداوه‌وه: سه‌ودییه، عێ‌راق، کویت، ئیماراتی عه‌ره‌بی، ئێ‌ران. بروانه‌ خسته‌ی ژماره‌ (۱).

سه‌رده‌می شاو ولاته‌ عه‌ره‌بییه‌کانی که‌نداو و نی‌جیریا و مه‌کسیک و به‌رازیل چاک‌ترین نمونه‌ی ئه‌و مه‌سه‌له‌یه‌ن. شە‌ری که‌نداو نه‌ک ته‌نیا نیوه‌ی سه‌رچاوه‌ی وه‌ی جیهانی خسته ژێ‌ر کۆ‌نترۆ‌لی ئە‌مه‌ریکاوه، به‌ل‌کو چه‌کیکی به‌هێ‌زیشی دا به‌ ئە‌مه‌ریکا بۆ ئه‌وه‌ی له‌ به‌ر به‌ر مه‌کانیدا له‌گه‌ل‌ یه‌که‌م هێ‌زی ئابووری له‌ جیهاندا "ژاپۆ‌ن" به‌کاری بێ‌نیت. له‌ کاتیکدا سۆ‌لیه‌ت و ولاته‌ یه‌ک‌گرتووه‌کانی ئە‌مه‌ریکا پۆ‌ژه‌یه‌کی زۆ‌ری بووچه‌ی سالانه‌ی خۆ‌یان له‌ خۆ‌ پرچه‌ک‌کردندا سه‌رف نه‌کرد، ژاپۆ‌ن به‌ پله‌ی یه‌که‌م و ئە‌لمانیا به‌ پله‌ی دووم، که‌ رێ‌یان نه‌ئ‌ه‌دا له‌ش‌کری به‌هێ‌ز دروست بکە‌ن. ده‌سه‌لاتیک ئابووری که‌وره‌یان دروست کرد. له‌ سالی ۱۹۹۲ دا له‌ ئالاسکا، له‌ کۆ‌بو‌نه‌وه‌یه‌کدا ده‌رباره‌ی نه‌وت، نوێ‌نه‌ریکی ئە‌مه‌ریکی که‌ له‌ سه‌رده‌می پێ‌گ‌ندا راپۆ‌زۆ‌تیکراو بوو له‌ مه‌سه‌له‌ی وه‌زهدا، سه‌مینارمه‌کی به‌م پسته‌یه‌ی خوارووه‌ ده‌ست پێ‌ کرد: "شە‌ری سارد ئیمه‌و سۆ‌لیه‌ت کردمان به‌لام زاپۆ‌ن بر‌دییه‌وه". ئه‌مرۆ‌ نه‌وتی هه‌موو ولاته‌ عه‌ره‌بییه‌کانی که‌نداو به‌ شیوه‌یه‌کی راسته‌وخۆ و نه‌وتی عێ‌راق به‌ شیوه‌یه‌کی ناپراسته‌وخۆ له‌ ژێ‌ر ده‌سه‌لاتی سیاسی و سه‌ربازی ولاته‌ یه‌ک‌گرتووه‌کانی ئە‌مه‌ریکا‌دا‌یه.

ولات	پۆ‌ژه‌ی سه‌دییه‌ی نه‌وتی جیهان. (خ: ۱)
سه‌ودییه	۲۵.۹
عێ‌راق	۹.۹
کویت	۹.۶
ئیمارات	۹.۴
ئێ‌ران	۹.۲

جه‌نگی که‌نداو نیوه‌ی نه‌وتی جیهانی خسته ژێ‌ر ده‌سه‌لاتی ولاته‌ یه‌ک‌گرتووه‌کانی ئە‌مه‌ریکاوه

بۆ‌یه‌ بۆ‌ دا‌بین‌کردنی وه‌هه‌ بۆ‌ بیه‌سه‌سازییه‌کانیان، ژاپۆ‌ن به‌ پله‌ی سه‌ره‌مکی، که‌ له‌ خاکی خۆ‌یدا نه‌وتیک وای نه‌یه، وه‌ ئە‌لمانیا به‌ پله‌ی دووم، هه‌ول ده‌دە‌ن په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل ئێ‌راندا که‌ پینچام نه‌وتی دۆ‌زاوه‌ی هه‌یه، به‌هێ‌زیکە‌ن و له‌ ژێ‌ر ده‌سه‌لاتی ئە‌مه‌ریکیدا نه‌مین. ولاته‌ یه‌ک‌گرتووه‌کانی ئە‌مه‌ریکا به‌ هه‌موو شیوه‌یه‌که‌ ده‌یه‌وێ‌ت به‌ره‌ئ‌ستی ئه‌م هه‌نگاره‌ بکات و هه‌ر له‌ به‌ر نه‌وه‌شه زوو زوو کاره‌ تێ‌رۆ‌پسته‌یه‌کانی ئێ‌ران دینتیه‌ پيشه‌وه‌وه‌ ولاتانی جیهان ئاگادار ده‌کاته‌وه‌ که‌ له‌گه‌ل ولاتیکدا بازرگانی نه‌کە‌ن که‌ ح‌کومه‌ته‌که‌ی یارمه‌تی ریک‌خراوه‌ تێ‌رۆ‌پسته‌یه‌کان ده‌داو دژی مافی مرۆ‌ف و ئازادیی رایخۆ‌ ده‌ربه‌ینه. ولاته‌ یه‌ک‌گرتووه‌کانی ئە‌مه‌ریکا یه‌که‌م ولات بوو که‌ پشتیوانی له‌ هه‌لوێ‌ستی ئە‌لمانیا کرد له‌م رو‌داوه‌ی دواییدا له‌گه‌ل ئێ‌ران. به‌لام له‌ پيش هه‌موو لایه‌کدا ولاته‌ یه‌ک‌گرتووه‌کانی ئە‌مه‌ریکا خۆ‌ی دواییش ژاپۆ‌ن و ئە‌لمانیا و هه‌موو ئه‌و ولاتانه‌ی دیکه‌ که‌ بازرگانی له‌گه‌ل ئێ‌راندا ده‌کە‌ن ئه‌و راستیه‌ باش ده‌زانن که‌ ئه‌و قه‌سانه‌ ته‌نیا حیواری سه‌رشانۆ‌ن و ته‌نیا بۆ‌ جه‌ماوه‌رن و ولاته‌ یه‌ک‌گرتووه‌کانی ئە‌مه‌ریکا خۆ‌شی بازرگانی له‌گه‌ل که‌لیک ده‌وله‌تا ده‌کات که‌ که‌لیک له‌و پره‌نسیپانه‌ پيشتیل ده‌کە‌ن که‌ به‌نده سه‌رمکییه‌کانی مافی مرۆ‌فی لی‌ پیکهاتووه.

سه‌ودییه سالی (۲.۹) ملیارد به‌رمیل نه‌وت ده‌رده‌هێ‌نیت به‌رامبه‌ر ولاته‌ یه‌ک‌گرتووه‌کانی ئە‌مه‌ریکا که‌ سالی (۲.۴) ملیارد نه‌وت ده‌رده‌هێ‌نیت. ئه‌مرۆ‌ (۴۰٪)ی سه‌رچاوه‌ی وه‌ی جیهان له‌ نه‌وته‌یه‌وه و (۲۷٪) له‌ خه‌لۆ‌زو (۲۲٪)ی له‌ گازوه‌ ته‌نیا (۷٪) له‌ هێ‌زی ئه‌تۆ‌مییه‌وه دیت. به‌ پيشبینی ده‌زگای وه‌زعی جیهانی تا سالی ۲۰۱۰ به‌کارهێ‌نانی وه‌هه‌ (۵۰٪) زیاده‌کات و نه‌وت (۲۷٪) و گاز (۲۹٪) و خه‌لۆ‌ز (۲۴٪) و هێ‌زی ئه‌تۆ‌می (۶٪)ی وه‌زعی جیهان دا‌بین ده‌کە‌ن. به‌ واتایه‌کی دیکه، نه‌وت و گاز به‌ ته‌نیا سه‌رچاوه‌ی ۶۲٪ی وه‌زعی جیهان ده‌بن. ئه‌گه‌ر به‌هه‌مان را‌ده‌ی ئه‌مرۆ‌ ده‌ربه‌هێ‌نریت، نه‌وتی سه‌ودییه به‌شی ۸۸ ساله‌ کات، نه‌وتی کویت و ئیمارات و عێ‌راق (#) و کازاخستان و تورکمانستان و ئۆ‌زبه‌کستان (#) به‌شی زیاتر له‌ سه‌د سال ده‌کات. به‌لام نه‌وتی تا ئی‌سته‌ دۆ‌زاوه‌ی ولاته‌ یه‌ک‌گرتووه‌کانی ئە‌مه‌ریکا، که‌ندا، به‌ریتانیا و ئه‌سترا‌لیا یه‌کی به‌شی ده‌سه‌ل که‌متر ده‌کە‌ن.

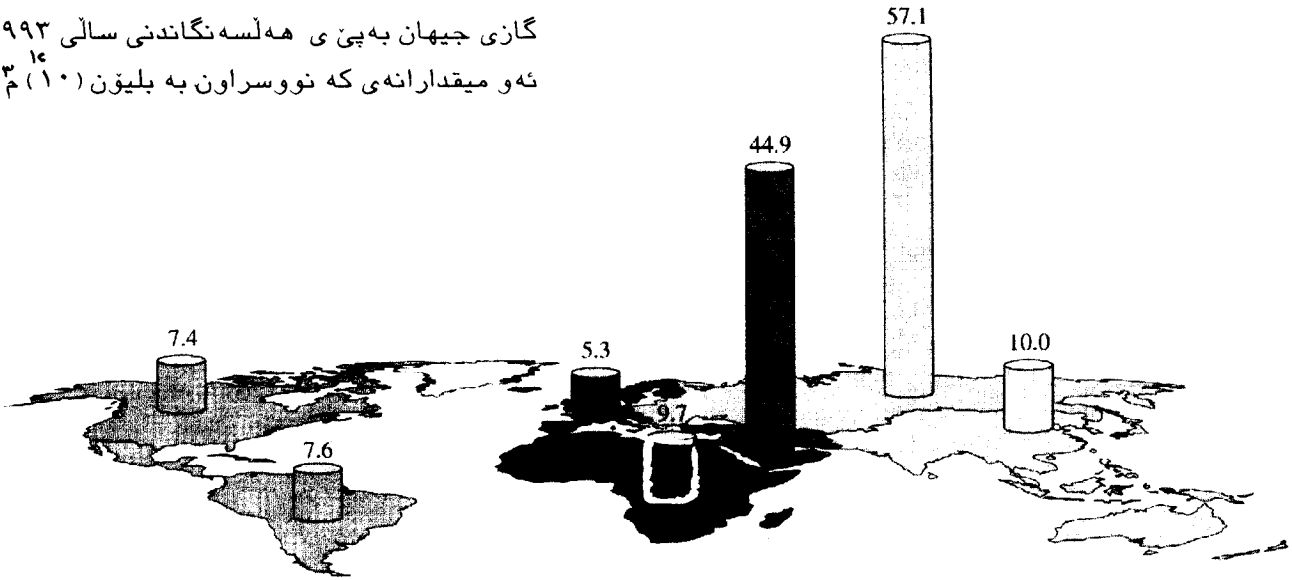
کورد و نه‌وت

می‌ژووی رۆ‌ژه‌لاتی ناوه‌راسته‌ پرله‌ به‌ به‌ر به‌ر مه‌کانی و زۆ‌ر به‌ی

نه‌وتی دۆ‌زاوه‌ی جیهان

که‌س نازانیت چه‌ند نه‌وت له‌ ژێ‌ر زه‌ویدا هه‌یه. له‌گه‌ل پيش‌که‌وتنی ته‌کنیکی به‌ش‌وێ‌ن نه‌وت‌گه‌ران و ده‌ره‌یتانی نه‌وت له‌ قه‌وڵی

غازى جيهان به پى ى هه لسه نگاندى سالى ۱۹۹۳. نه و مىقدارانى كه نووسراون به بليون (۱۰) م^۳ به.

دمبىنىت له داهاتوى رۆژه لاتی ناوه راستدا. تاج رادمیهك نو رۆله به قازانجى مىلله تى كورد ده شكیته وه، به ستراره به زۆر فاكتهزه وه به لام له هم موویان كرنكتر فاكتهزه كورد خۆیه تى*

سەرچاوه و پەراویزەكان:-

ئەم رۆژه یی ئەم رۆز زیاد ئەكات كاتیک ئابلقەى ئابوری به تەواوتى له سەر عێراق لا بیریت.
ئەم سێ ولاتەى دواى ئیستا مىقداریكى كەم نەوت دەردەهینن و له داهاتودا رۆژه ی دەرهینانی نەوت رۆز زیاددەكات.

1-Marian R, 1995. Tjugo år efter olje krisen.SNS förlag, Stock. 84p.
2-Physical resources and environment. Fossil fuels(Block4,Energy1), 1995. The open university, 152p. Printed by Eyre and spottiswood limited, M.Kent
3-Larry N.,1997. Globaly it was a very good year. American Association of petroleum geologis, Explorer.p.1+14

دەولەتەكانى ناوچه كه له لایەن رژیتمى ناچىگىرەوه حوكم دەكرین كه گەلیك گىروگرفتى ناوخویان ههیه. به پىتى هەندىك پىسپۆرى سیاسى، پىش كۆتایى ئەم سەدهیه، گۆرانكارى رۆز گەوره به سەر ناوچه كه دا دیت. هەر گۆرانكارىیهك كه ببیت به هۆى كه مكرده وه یان وه ستانى دەرھینانى نەوتى ناوچه كه وه یان رێگای ناردنه دەرەوه ی نەوتە كه (دەرەندى هورمز) بگریت، ئەوا گەرمترین ئەزمەى سیاسى له جیهاندا دروست دەكات. شەرى كه نداو به لگه یه كى زیندوى ئەو مەسەله یه. دروستكردى چەندەها بنكه ی سەربازى ئەمەریكى له ولاتەكانى كەنداو و داو به هیزكردى بنكهكانى ناتۆ له توركیا و سوربون له سەر كۆتایى پێهینانى گىروگرفتى نیوان ئیسرائیل و وولاته عەرمیه كان رێ بۆ ولاتە یه ككرتووه كانى ئەمەریكا خۆش دەكا كه هەم هیزىكى سەربازى نامادەى له ناوچه كه دا هەبیت و هەم له گىروگرفتى دیکه وه نەئالابیت تا له كاتى پىوستدا بتوانیت گۆرانكارىیه كانى ناوچه كه به شۆمیهك ئاراسته بكات كه به بەرژمەندى خویان تەواو ببیت و سەرچاوه ی وزه ی جیهان نەخاته مەترسییه وه. ئەو هەولانەى كه لەم دوو سالەى دوايشدا دران بۆ راكرتنى شەرى نیوان دوو رێكخراوه سەرهكیه كه ی كوردستانی عێراق به شىكن له و پلانە. ئاشكراپه كه مەسەله ی كورد رۆلىكى كرنك

سەددام بۆلیرینی سیاسەتى ئەمەریکیه

لەرید زەكەرە ئالیت، ئەگەر سەددام حسەین نەبوايه، ئەمەریکیه كان ناچار بوون خۆیان پەیداى كەن. سەددام بۆلیرینی سیاسەتى ئەمەریکیه له رۆژه لاتی ناوه راستدا. كەنداوی فارسی، لەبەر هەبوونی سامانی نەوت كه خۆینى دلى جیهانى ولاتە پىشەسازىیه كانە، ناوچه یه كى بەرژمەندى زیندوى ئەمەریكایه. سیاسەتى راكرتنى تەرازوى هیز و له ئەمەریکیه كان ئەكات كه نەهینن ولاتىكى دۆزمن-هەلۆیست بەلهاویز بىت له ناوچه كه دا. ولاتە یه ككرتووه كانى ئەمەریكا زیاد له چل سالە ئەم سیاسەتە پیاوێر دەكات.

سەرچاوه: كۆلارى ئیمپوس، سىیتەمبەر، ۱۹۹۶.

دوو ولّات دوو سیاست يهک واتا

وینەبەکی گواستنەرەوی تالانی سەدی بەخمە بۆ ئێران. خەلکێ جەرەدە سەرکردەیی بێ ھەر دزی تیا ھەل ئەکەوێ

سەرور ئەحمەد

۱۹۹۷.۰۶

کە ولاتیک ھەبەتی دەرمانەتیکێ دیاریکراوە ناتوانیت بە تەواوی وێستی ھەموو لاکان پڕیکاتەوہ. بۆ نمونە؛ سالی ۱۹۷۰ مەسرفەیی دەولەتی سوید (۴۲.۹٪)ی سەرچەمی بەرھەمی ولاتەکە بووہ. سالی ۱۹۸۲ دەگاتە (۶۶.۶٪)ی سەرچەمی بەرھەم بە لām سالی ۱۹۸۹ دەبیت بە (۵۹.۹٪)ی.

نایدۆلۆجی

نایدۆلۆجی بەوہ پێناسە دەکریت کە کۆی ئەو پرنەسییانە یە کە دەبیتە ئامانج و ھەلسوکەوتی سیاسی گروپ و پڕیکراوەکان. بە گشتی نایدۆلۆجیە سەرەکیەکان بریتین لەمانەیی خوارەوہ:—
لیبرالیزم: بە زۆری بێ لەسەر تاکەکەسیی دانەکریت. ئازادیی تاکەکەس بە پرنەسییی سەرەکی نایدۆلۆژیکە دادەنریت. لیبرالیزم داوای مافی: ژیان، ئازادیی و خاوەنداریتی دەکات بۆ مرۆف. بە پێی ئەم پرنەسییانە تاکە کەس خۆی مافی بریاری ژیانی خۆی ھەبە، ئازادانە بێر ئەکاتەوہ بەشداریی بریارە سیاسییەکان ئەکات لە

سیاسەت ئەمۆز لە کوردستاندا وینەبەکی نینگەتیی ئەدات بە خەلکی. ئەمەش تیشکدانەوہی کارو ھەلسوکەوتی چەندین سالی پارت و پڕیکراوەکانە. نمونەیی وەک درۆ، دزی، جنێو و بێتیزی، کوردکۆشتن، تالانی و خیانت بە ئاسانی لە پڕیکراوەکانەوہ بە گشتی ئەبینریت. بە لām بۆئەوہی خەلکی سیاسەت تەنھا لە چوارچێوہی ئەو پڕیکراوانەدا نەبیتت، پتویستە چەندین رۆنکردنەوہ نمونە لەسەر کاری سیاسی بەتیریتەوہ تاکو ئاسانتر جیاوایی نێوان ئەو پڕیکراوانەو پڕیکراوی سیاسی ببینریت کە بە راستی نەک بە درۆ خاوەنی بیروباوہی، ئامانج و ھەلسوکەوتی سیاسین.

سیاسەت چیه؟

سیاسەت ناکۆکییە لە نێوانی گروپەگانی کۆمەلگادا کە خاوەنی نایدۆلۆجی جیاوازن لەسەر بۆچونی پڕیکۆستن و بەرێوەبردنی کۆمەلگا. ئەم ناکۆکییەش کاریکی سڕوشقییە؛ چونکە ئەو دەرمانەتی

هه‌بوونی سیاسەت په‌یوه‌ندی به‌ ده‌وله‌مەندی و هه‌ژاری وڵاته‌که‌وه‌ نیه، ئه‌هریتیرییا به‌نداو دروست ئه‌کات، حیزبه‌کان سه‌ددی به‌خه‌ ئه‌دزن، ئه‌هریتیرییا هێلی شه‌مه‌نده‌هر رانه‌کیشیت، حیزبه‌کان هێلی جاسوسی وڵاتان.

وڵاته‌که‌دا، مافی خاومنداریتی تاکه‌که‌س پارێزراومو ده‌وله‌ت بۆی نابیت به‌ هه‌موو شتومه‌که‌ ده‌ست بخاته کاروباری بازاره‌وه. کۆنستیتوتیۆن: ئایدۆلۆژییه‌که‌ که‌ ده‌یه‌ویت پارێزگاریی دابونه‌ریته کۆمه‌لایه‌تییه‌کانی وه‌کو کۆلتور، ئابین و خێزان بکات. به‌ پیتی ئه‌مان پیکه‌ینه‌ری کۆمه‌لگا خێزانه‌ نه‌ک تاکه‌که‌س. کۆنستیتوتیۆن دۆ به‌ شۆڕشکردنه‌ بۆ گۆڕینی کۆمه‌لگا. دابونه‌ریته‌کان ده‌بیت له‌سه‌رخۆ بگۆڕیت نه‌ک رادیکالانه.

ناسیونالیسم: نه‌توه‌و وڵات به‌ پیکه‌اتیکمی ئۆرگانیی دانمێت، که‌ به‌رده‌وام له‌ پیناوی مانه‌مه‌دا له‌ پیشبرکۆ و دژایه‌تدایه‌ له‌که‌ل نه‌توه‌و وڵاتانی دیکه. له‌به‌رئه‌وه‌ ئه‌بیت ئامانجی تاکه‌که‌س و گروپ و ریکخراومه‌کان له‌ پیناوی مانه‌مو پیشخستنی نه‌توه‌و وڵاتدا بیت. ناشیونالیسم نه‌توه‌و وڵات له‌سه‌رو تاکه‌که‌س و ریکخراومه‌کانه‌وه‌ ده‌بیت. له‌به‌رئه‌وه‌ بۆچونی ناسیونالیستانه‌ ده‌توانیت له‌ ریکخراوه‌ جیاوازمه‌کانی تریشدا که‌ خاومنی ئایدۆلۆجی دیکه‌ن، جیکه‌ی خۆی هه‌بیت.

سۆسیالیسم: ئه‌و پرهنسیبه‌ گرنگانه‌ی که‌ سۆسیالیسمی له‌سه‌ر دامه‌زراره‌ بوونی یه‌کسانی ئابوری و کۆمه‌لایه‌تی و سیاسیه‌. یه‌کسانی ئابوری واته‌ نه‌هێشتنی جیاوازیی له‌ده‌رامه‌تدا. ئامانجی یه‌کسانی کۆمه‌لایه‌تی نه‌هێشتنی چینه‌یه‌تی و جیاوازی کۆمه‌له‌

ریکخراوی ناوچه‌یی ناتوانیت ئامانجی هه‌موو

کۆمه‌له‌که‌ بیت

کۆمه‌لایه‌تییه‌که‌نه. پرهنسیپی یه‌کسانی سیاسی نه‌هێشتنی جیاوازیی ده‌سه‌لاتی سیاسی لا ئیوانی مرۆفدا. ده‌ستیاری نه‌هێشتنی جیاوازیه‌کانیش ده‌سه‌سه‌راگرتنی ئامرازه‌که‌کانی به‌ره‌مه‌پێنان و داهاته‌که‌نه‌ له‌ لایه‌ن ده‌وله‌ته‌وه. به‌لام سۆسیالیسته‌کان یه‌ک نین له‌سه‌ر رێگای که‌یشتن به‌م ئامانجه. هه‌ندیکیان ئه‌یانه‌ویت رادیکالانه‌ له‌ رێگای شۆڕش و کۆده‌تاره‌ بگه‌ن به‌م ئامانجه، به‌لام هه‌ندیکیان دیکه‌یان ورده‌ ورده‌ داوای گۆرانکارییه‌کان ده‌که‌ن، وه‌کو سۆسیال‌دیموکراته‌کان.

لێرهدا دوو خال ئه‌که‌وێته‌ به‌ر چاو:

- 1- ئه‌و ریکخراوانه‌ی ئه‌مه‌ به‌ده‌م لافه‌ی هه‌رچه‌کیان لێ دابیت، به‌لام له‌ کرداردا هه‌یچیان بۆ هه‌یج کام له‌و شتانه‌ نه‌کردوه‌ که‌ ئایدۆلۆجیه‌ جیاوازمه‌کان ده‌ستی نه‌خه‌ن. ئازادیی مرۆف، رزگاریی نه‌توه‌، یه‌کسانی، پاراستنی سامانی خه‌لک، ئه‌مانه‌ له‌ ژێر ده‌سه‌لاتی ئه‌واندا، به‌ پێچه‌وانه‌وه‌، توشی زیانیی بوون.
- 2- ریکخراومه‌کان زیاتر له‌سه‌ر په‌یوه‌ندیی وه‌کو خزمایه‌تی و ناسیاییی دروست بوون نه‌ک پرهنسیپی سیاسی. ئه‌م شتوه‌ په‌یوه‌ندییه‌ش ریکخراوی ناوچه‌یی پێک نه‌هێنیت که‌ ناتوانیت ئامانج و بۆچونه‌کانی هه‌موو کۆمه‌لگا که‌ بیت.

سوید

خه‌رجی ده‌وله‌ت له‌ سالی ۱۹۸۷دا به‌م شتومه‌یه‌ی خواره‌وه‌ دابه‌ش کراوه:

به‌رگریی ۲۲.۷ ملیار کرۆن. دادوه‌ریی ۱۱.۲ ملیار کرۆن. خۆتندن ۴۵.۵ ملیار. ته‌ندروستی ۵۹.۶ ملیار. کاروباری کۆمه‌لایه‌تی ۴۴.۸ ملیار. ئیداره‌ی گشتی ۲۱.۸ ملیار. شتی دیکه‌ ۴۰.۵ ملیار. مه‌سه‌رفی شاره‌وانیه‌کان له‌ سالی ۱۹۹۰دا ۱۲۵.۲ ملیار بووه‌ به‌م شتومه‌ دابه‌ش کراوه:

چاودێریی منال: ۲۷.۲ ملیار. چاودێریی پیرو په‌که‌وته: ۲۰.۲ ملیار. خۆتندن: ۴۲.۲ ملیار. شتی تر: ۴۵.۷ ملیار.

ناکۆکی ئیوانی ریکخراوه‌ سیاسیه‌کان لێرهدا، جیاوازیی به‌کارهێنانی ئه‌و ژمارانه‌یه‌. ریکخراومه‌کان به‌ پیتی ئایدۆلۆجیه‌کانیان ئه‌که‌وونه‌ ناکۆکییه‌وه‌ له‌سه‌رئه‌وه‌ی چۆن وڵاته‌که‌ به‌رپه‌وه‌ بچیت. بۆ نمونه‌ کاتیک خه‌زینه‌ی ده‌وله‌ت کورتی نه‌هێنیت، پارته‌کان بۆچونیان جیاواز ئه‌بیت له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌ ئه‌و پارهی چۆن په‌یدا بکریت، چه‌ند له‌ به‌رگریی یان پارهی چاودێریی پیرو په‌که‌وته‌ که‌م که‌نه‌وه‌. یاخود چۆن و چه‌ند باج له‌سه‌ر کۆ و له‌سه‌ر چی زیاد بگه‌ن. سۆسیالیسته‌کان ئه‌یانه‌ویت داکۆکی له‌ به‌رژوه‌مندیی که‌مه‌رامه‌ته‌کان بکه‌ن، کۆنستیتوتیه‌کان به‌ لای کاپیتالیسته‌کان و ده‌وله‌مه‌نده‌کاندا رای ئه‌که‌ن.

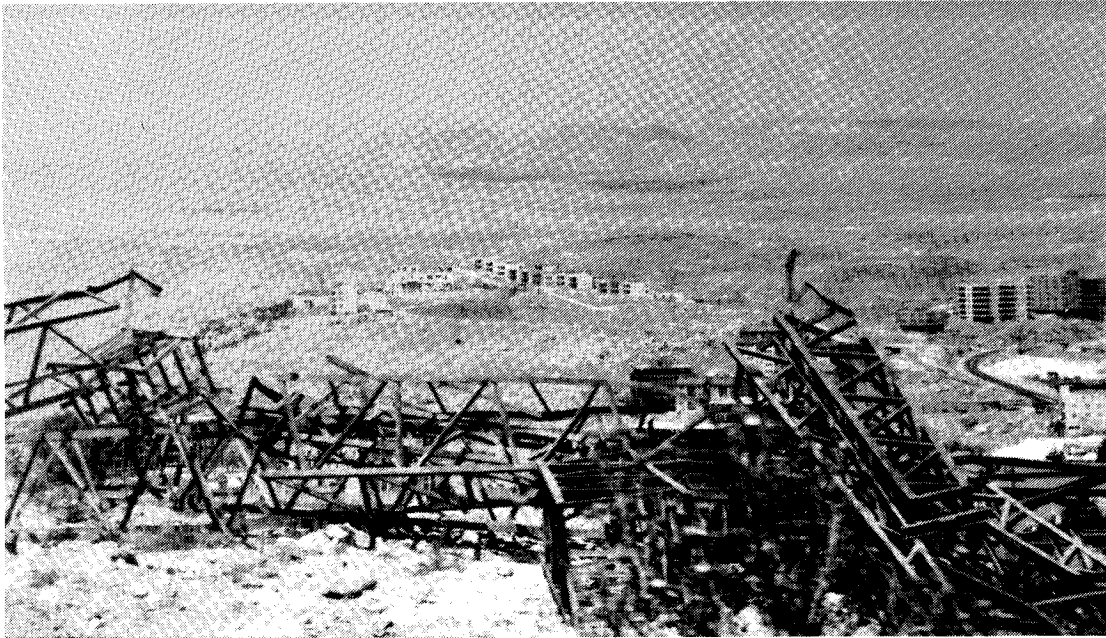
له‌ کاتیکدا سیاسه‌ت بێر له‌وه‌ ئه‌که‌توه‌ که‌ چی بکات بۆ نه‌خۆش و چۆن خه‌سته‌خانه‌کان به‌رپه‌وه‌ بچن، پارته‌کانی ئه‌مه‌ به‌ به‌رچاوی هه‌موومانه‌وه‌ ئامێری ناو خه‌سته‌خانه‌کان ئه‌دزن. له‌وانه‌یه‌ هه‌بیت داکۆکی له‌ سیاسینه‌بوونی حیزبه‌کانی ئه‌مه‌ به‌ کشتی، به‌وه‌ بکات که‌ سوید و کوردستان به‌راورد ناکرێن، چونکه‌ سوید وڵاتیکی پێشکه‌وتو و ده‌وله‌مه‌نده‌. به‌لام ئایا هه‌بوونی سیاسه‌ت به‌ستراوه‌ به‌ ده‌وله‌مه‌ندییه‌وه‌؟ ته‌ماشای ئه‌م نمونه‌یه‌ی تر بکه‌.

ئه‌هریتریا

ئه‌هریتریا وڵاتیکه‌ له‌ کوردستان هه‌زار تر. چه‌ند جارتیکیش توشی کاره‌ساتی له‌به‌رسامردن بووه. ئه‌هریتیرییه‌کان توانیان خۆیان له‌ ئه‌سیوییدا جیا که‌نه‌وه‌و رزگارین.

دوای رزگاریی بۆ به‌ر به‌ستکردنی مه‌ترسیی برسیتی که‌وته‌ دروستکردنی به‌نداو. خه‌لک له‌ ته‌مه‌نی (۱۸) هه‌وه‌ بۆ (۲۵) ئه‌رکی به‌شداریی دروستکردنه‌وه‌ی نیشتمانی که‌وته‌ سه‌ر. بۆ دروستکردنی هێڵیکی ۲۵۰ کیلومه‌تریی شه‌مه‌نده‌هر، که‌ زۆریه‌ی ناوچه‌کان بېستیت به‌ "ئه‌سه‌ره‌ی پایته‌خته‌وه‌، بانگی جیهانیی" بریاری دا که‌ یه‌ک ملیار کرۆنی سویدیان بدات به‌ قه‌رز. به‌لام سیاسیه‌کانیان بریاریان دا که‌ ئه‌و قه‌رزه‌ وه‌رنه‌گرن، له‌سه‌ر قاچی خۆیان بوه‌ستن و

حیزبهکان هرچی بۆ ئاوه دانکردنه وه ئه شیا کردیان به و دیودا، هرچی ولاتیشی پی ویران نه کریت هینایانه نه مدپوهه.

ئهریتیریا

ئهریتیریا ولاتیکه ئه که ویته سه خوارووی پۆزه لاتی دهریای سوور. دانیشتوانی نزیکه ۳ ملیۆن که سه. له بیست سالی کۆتایی سالانی ۱۸۰۰ هه له ژیر دهستی ئیتالیا دا بوو تا سالی ۱۹۴۱ که کهوته ژیر دهستی هیزه کانی به ریتانیا وه. له سالی ۱۹۵۲ دا نه ته وه به کگرتووه کانی بریاری دا که ئهریتیریا بییت به ولاتیکه فیدرال له که له ئه سیوپیا. له سالی ۱۹۶۲ دا ئه سیوپیا سیستیمی فیدرالیه که می هه ل و مه شانده وه ره راسته و خۆ حوکمی ئهریتیریا ی گرته دهست خۆی. له و کاته وه که فیدرالیه که هه ل و مه شایه وه، ئهریتیریا له شه رتیکی که مردا بوو دزی ئه سیوپیا. تا کو سالی ۱۹۹۲ سه ره خۆی ته وای وهرگرت.

ئهم سه ره خۆیه شه ده که رته وه بۆ خه باتی ۲۰ سالی بزووتنه وه ی سه ره خۆی EPLF. بۆ به دیه تانی ئهم مه به سه شه له که ل ئۆیۆزی سۆنی ئه سیوپیا دا: EPRDF هاریکار بوون تا له سالی ۱۹۹۱ دا رژی می مارکسیستی مینگیس تۆرو خینرا*.

UNT. 1997.04.29

ئه که وونه ژیر دهستی بیگانه وه. خۆیان که وته به کار هینانه وه ی هیللی ویرانی کۆن و وایان به باش زانی که هیللیکی سه ره تایی خۆیان پای کیشن باشتره له هیللیکی مۆدیرن که بیان خاته ژیر قه رزه وه ره ی له پیشکه و تنی ولاته که خۆی بگرت. نمونه ی سوید و ئهریتیریا پیمان ئه لیت؛ سیاسه ت له ولاتیکه وه بۆ ولاتیکه تر چه ند جیا واز بییت له و مه دا یه که ئه گرتنه وه که "سیاسه ت" له خزمه تی مرۆفه کاندایه نه که له دۆیان. سیاسه ت چه ند جیا واز بییت هه ر ناییت به وه ی که ئهریتیریا به ندا و دروست ئه کات پاره کانی باشوری کوردستان سه دی به خمه بدزن. که ئهریتیریا هیللی شه مه نده مه ر رانه کیشیت پاره کانی ئیمه هیللی ئیتیلعات، میت و موخابه رات رابکیشن*.

سه ده ده کانه:

Långtids Utredningen, 1990,

SOU90:14

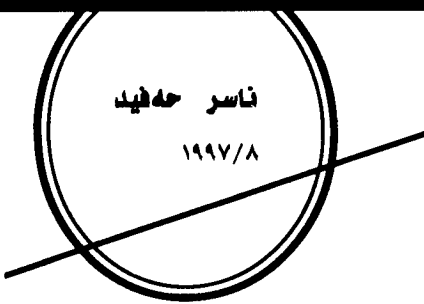
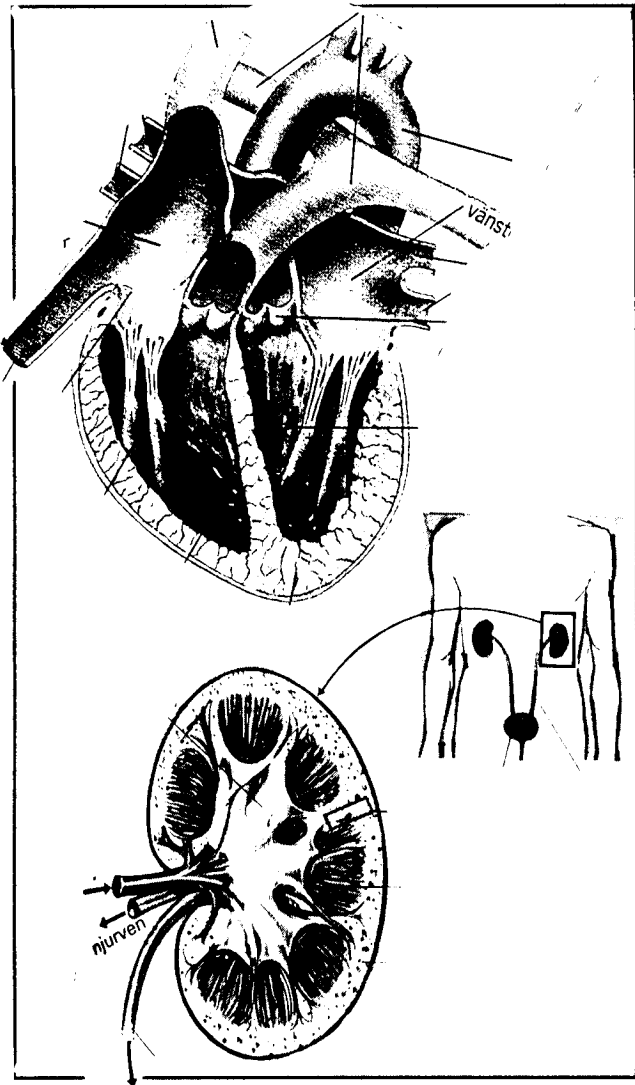
UNT, 1997.04.29

"نهوت" و "ئاو"

سه ره جوه ی ژۆریه ی شه ره ناگۆکی دنیا،

ژماره ی داها تۆر

کورد، مێڵه‌تیکی بی کۆنتراکت

روتیکردنی سیاسی یه‌گه‌م

گفتی پارتی: کوردستان یان نه‌مان

سالی ۱۹۶۱ جۆلانه‌وه‌ی چه‌کداریی له باشوری کوردستاندا دهستی پێ کرد. سه‌رکرده‌کانی چونه ژیر باری گه‌تتیکێ سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی‌وه: 'زنگاریی کوردستان و خزمه‌تی مرۆفی کورد'. بۆ بده‌ی هه‌تانی ئه‌م مه‌به‌سته‌ش وه‌کو لایه‌نی یه‌گه‌م داواکارییان له خه‌لک پشتگیری و قوربانیان بوو. به‌لام نایا خه‌لک وه‌کو لایه‌نی دووهم به‌ده‌م داواکاریی سه‌رکرده‌کانه‌وه چون؟ رویان تێ کردن؟ وه‌لام: به‌لێ، کورد به‌گه‌شتی دلی به‌خشی به‌ سه‌رکرده‌کانی. ئه‌م چه‌ند نمونه‌ی نیشانه‌ی ئه‌و روتیکردنه‌ سیاسییه‌ن:

- * له‌ حامیه‌ی سلێمانی، سالی ۱۹۶۲ چه‌ند که‌ستیک گوله‌ باران کران له‌ سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌ ناماده‌ نه‌بون چنێو بده‌ن به‌ مه‌لا مسته‌فا. * ژنان له‌ خۆشه‌ویستیدا قوماشیکیان ناونا: ریشی مامجه‌لال. * حه‌مه‌ومین ناغای بارێ که‌ له‌ ده‌ستیکردنه‌وه‌ی دوا‌ی ۱۹۷۵ دا شه‌هید بوو، له‌ سه‌ر به‌رماله‌که‌ی روی ئه‌کرده‌ ئاسمان و ئه‌یوت: "خوا به‌ شه‌هاده‌تم به‌ نسیب بکه‌یت". * خه‌لکی شانه‌زیی به‌وه‌وه‌ ئه‌کرد که‌ که‌ستیکێ پێشمه‌رگه‌یه‌. * له‌ ناو شاردا هه‌رمه‌زی پارمه‌ جل کۆکردنه‌وه‌ ئه‌کرا. * له‌ هه‌موو سلێمانیدا تاک تاکه‌ پیاویکی حکومه‌ت په‌یدا نه‌بوو که‌ ئه‌ویش هه‌ر زوو به‌ده‌ستی پارتی ئه‌کوژرا. * په‌دره‌دین عه‌لی که‌ پێشتر پارێزگاری هه‌ولێر بوو، له‌ به‌غداد له‌ ماله‌که‌ی خۆیدا به‌ ده‌ستی شیخ محه‌مه‌دی سه‌ید عه‌لی و شیخ له‌تییی ئاموزای له‌ تۆله‌ی کورد کوشتندا کوژرا. * که‌ هه‌ندیک پاره‌دار له‌ ترسی په‌شگیریی حکومه‌ت باریان ئه‌کرد بۆ به‌غداد، باوکه‌م ئه‌یوت: ماله‌که‌شم به‌سه‌ردا بروخه‌تێن چۆلی ناکه‌م، ئه‌وا من پێشتم ئه‌ی ئه‌وه‌ هه‌موو فه‌قیه‌هه‌ چی بکات؟ دو‌ژمن ئه‌یه‌وێت بۆی چۆل که‌ین، ئیحه‌ ئه‌بێت به‌مێنینه‌وه‌. * پێشمه‌رگه‌ به‌ نانی که‌روای رازی بوو، بۆی نه‌بوو بچێته‌ ره‌زی هه‌یچ جوتیاریکه‌وه‌ له‌ که‌لێاندا بروینه‌و کاریان ئه‌کرد. هه‌تد ئه‌و ریشه‌ په‌یوه‌ندی و جۆلانه‌وه‌ جیاوازان له‌ مورال، جوامیری، قوربانیان و هوشیاریی ملیلی، وه‌کو ریشه‌ ده‌ماری ئۆرگانه‌کانی ناو سنگ و سه‌ک، ده‌ست نیشانی راوه‌ستاوی له‌شی سیاسی هه‌ر جۆلانه‌وه‌یه‌ک ئه‌که‌ن. [به‌روانه‌ وێنه‌ی ژ: ۱]

وێنه‌ی (ژ: ۱) ئه‌که‌ر ریشه‌ده‌ماره‌کان، له‌ گورچه‌دا خۆین له‌ میز پاک نه‌که‌نه‌وه‌ له‌ سی دا گازه‌کان ئالوکه‌ژ نه‌که‌ن، تۆ ناتوانیت به‌ پێوه‌ بوه‌ستیت. له‌شی سیاسی هه‌ر جۆلانه‌وه‌ ریکه‌راویکیش له‌سه‌ر ئه‌و ریشه‌به‌ستییه‌ رانه‌وه‌ستیت که‌ له‌شه‌که‌ له‌ نێوانی خۆی و خه‌لکه‌که‌یدا دروستی ئه‌کات.

جۆلانه‌وه‌ی ۱۹۶۱ هه‌رچه‌تیک ده‌ستی پێ کردبیت، له‌ناو له‌شی مێڵه‌تا، وه‌کو منالی ناو سه‌کی دایکیک ریشه‌ی به‌ست، په‌تی

جەلالى پاساوى ھااتنەناوھۆمەتى بەجى ئەدانەھۆ؟ كە جەلالى ھااتە ناو ھۆكۈمەتەھۆ وتى: مەن ماويىم.
پاساودانەھۆى كارىكى فېسىكى ھەر بە كارىكى فېسىكى، نەك بە فېكر، ئەدرىتەھۆ. پاساودانەھۆى ئەھۆى
بەردىك بۇ نوقوم ئەبىت ھەر بەھۆ ئەدرىتەھۆ كە بەردىكى تىرىش نوقوم بېت.

پارتى سۆندە

پارتى پەتى ناوكەكەى كۆرپەھۆ بە سۆندە. مەلايى لە
سۆندەى ھۆكۈمەتى ئىرانەھۆ بۆ ئەھات و جەلالىش
لە سۆندەى ھۆكۈمەتى عىراقەھۆ. مەلايى و جەلالى كەوتنە
سەر خەتى خۆتەن-پېسىبون و ھااتنەخوارمەھۆى خورستى
سىياسىان. جەلالى و مەلايى ئىتر چاويان لە رويە شېرى
ئەندام و شېرەپەھۆى پىتاكى ناوشارى خەلكى نى.
ھۆكۈمەتان سەفتە پارمە چەك ئەدەن. بەم پىتە لەھۆ
دەرچون ئەھۆى ناو لەشيان ھەر ئەھۆبىت كە خەلكى پىتى
ئەخشىن. ئىتر ئەھۆى بېرىار ئەدات تەنھا
دەسەلاتدارەكانى كوردو داخوازى خەلك نى، بېگانەشە،
ئەھۆى دەستيان تى خستون. [بىروانە وىنە ۲:۳]

خۆبەستەھۆ بە ولاتانەھۆ نىشانەى
كۆرپەھۆى خەتى سىياسى بوو بە خەتى
دەسەلات، پارتى ناووك بە پارتى سۆندە.

كشانەھۆى سىياسى يەكەم

بە لەتبونى سالى ۱۹۶۴ كىشى مىللەت يەكەم چەقۇى
بەركەوت. جەلالى كەوتە ئەو شۆپنەھۆ كە پىشتر خۆى بە
شۆپنى جاش و خاينى لەقەلەم دابوو. خەلكى بى ھىوا
مايەھۆ مەلايى و جەلالىش كەوتنە سەر خەتى
لەمىللەت-پىچران و دەسەلاتى پارەچەك و لەسەر قاچى
ولاتان-مەستان. خەلك بە كشتى بە دلئىكى ساردەھۆ لە
بزووتنەھۆمكە كىشاپەھۆ.

جەلالى چى لە كوردستان يان نەمان ئەكە كورد؟

پىچرانەھۆى جەلالى ۱۹۷۰

سالى ۱۹۷۰ ھۆكۈمەتى بەس لەكەل مەلاستەفا
رېتەكەوت. بەيانى ۱۱ ئازار خۆتەنرايەھۆ. جەلالى بەم
بەيانە پىچرايەھۆ ھااتە سەر سفر.

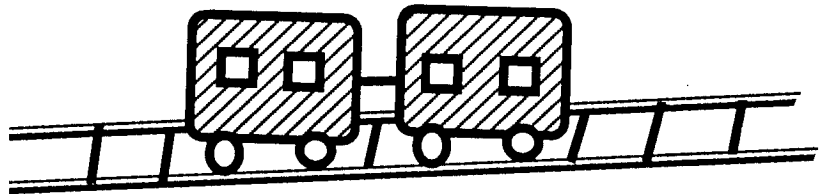
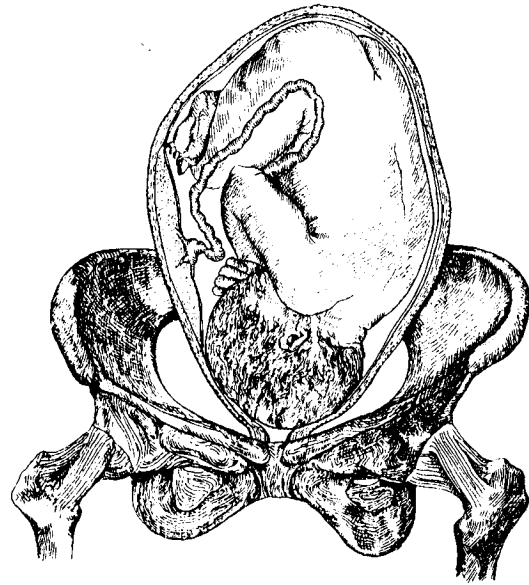
رۆتېكردنى سىياسى دوھم

گفتى بارزانى: كەركوك

مەلاستەفا بەيانى لېبوردنى دەرکرد. دويەرمكى كۆتابى
پى ھاات. چوار سالى ئاشتى و ئۆتۆنۆمى ھەلىكى باشى
رەمخسان. ئەم ھەلە بوو بە بناغەى رۆتېكردنىكى سىياسى
تر. مىللەتەكە بە كشتى جارىكى تر دللى خۆى دايەھۆ بە
سەرکردەكانى، ئەم جارەھيان: بارزانى.

ئەى بەرزانى گەتەكى خۆى بردە سەر؟

خۆپتەھۆبەستنى "ناووك"ى راکىشاو لەسەر قاچى مىللەتەكەى خۆى راوہستا. لە
رېتەكەى ئەو پەتى ناووكەھۆ بۆ ئەھۆ. پارتى ھەر ئەھۆى تىبا بوو كە
خەلكەكە پىتى ئەبەخشى. بەم پىتە: [بىروانە وىنە ۲:۳]
بزووتنەھۆمكە كەوتە سەر سەكى خۆى
پارتى بوو بە پارتى "ناووك"

بەلام ئايا سەرکردەكان چەندىان رېز ھەبوو بۆ ئەو دلپىدانەى مىللەتەكە؟
مەسەلەى كوردىان بە كوئى گەياندا؟ ئەم پىرسىارانە لە يەك پىرسىاردا
كۆنەكەمەھۆ:

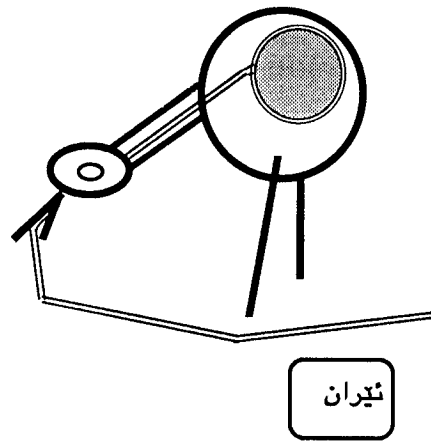
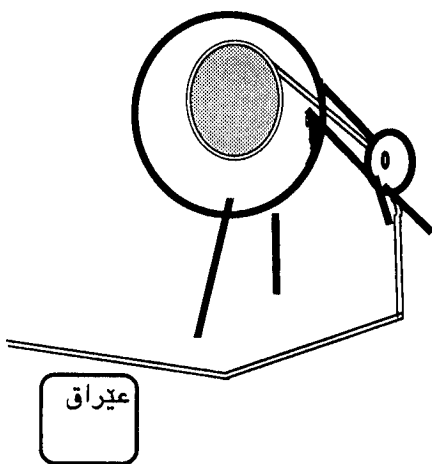
ئايا سەرکردەكان گەتەكى خۆيان بردە سەر؟

كشانەھۆى سىياسى يەكەم

سالى ۱۹۶۴ پارتى بوو بە دوو بەشەھۆ كە بە مەلايى و جەلالى ناسران.
لېرەھۆ مېژوھەكە كەوتە سەر خەتتىكى تر: مېژووى بەرەوخوارو سەرکردەى
ژىركەوتن. ئەم دوو بەشەھۆ ھەر لەتبونىكى مىكانىكى و مەكودو كەرتبونى
دارىك نەبوو. كۆرانتىكى جۆرپىتىش رويدا:-

مهلاىى به ناشبهتالى سالى ۷۵ له باوهشى ئىراندا، پاساوى ناشبهتالى جهلالى سالى ۷۰ى ناو حكومهتى عىراقى دايلهوه. نهم دوانه هههجهنده ميژويان شهري يهكترىيه بهلام له ناوههوكدا بهيهكترىي نامۆ نين، كامهيه نهو ناوههوكه؟

لهتبنهكهى پارتى سالى ۶۴ هر ميكانيكىي نهبو، گۆرانىكى جۆرىتىش رويدا. پارتى ناووك ناووكهكهى گۆريهوه به سۆنده.

ويئى ز: ۳. نهكپهوه ههلدهكان رېهۆلهى بارىكان نههتايو سهركيان گرى نهدا بۆ نهوى كه ههلهكه كهوتنه قوتداني رېهۆلهكه نهمان لهمهروهه هوى تن كهن، له سكهنا بناوسن، ننجدا دوست بكن به راكپشان و گرتنى.

بلاوهپكردنى ۱۹۷۵

بهكيتى نيشتيمانيي كوردستان دامهزرا. رۆژى: ۷۵/۵/۲۲ بهيانى دامهزrandنى له سوريا بلاوكرايهوه. به دروشمى ديموكراتى بۆ عىراق و ئۆتۆنۆمى بۆ كوردستان و لاقىتهى روخاندنى حكومهتى عىراقهوه هاتنهوه كوردستان. له دواى سالى ۱۹۷۶هوه چهند رېتكخراوىك كهوتنه شاخ، لهوانه: كۆمهله. له ناوهموو هيزو پارتهكاندا كۆمهله جيگايهكى تايهتى گرت. سهدان لاوى كورد له ژيز سهركردايهتیی كۆمهلهدا، له بهنديخانهكانى رۆژىمدا، چونه ژيز پهتى سىدارهوه. كۆمهله: وهكو پارتى ناووك دهستى پى كرد. ميلهت نهم جارميان دلى خۆى دا به كۆمهله، ئى كۆمهله چى لهم دلە كرد؟ چهندى ريز ههبوو بۆى؟

سالى ۱۹۷۴شهپ له نيوانى پارتى و حكومهتى بهعسدا دهستى پى كردهوه. به قسه شهپ لهسهر كهركوك بوو. پاش نزيكهى سالىك، ئيران و عىراق رۆژى: ۷۵/۳/۶ له جهزائير ريك كهوتن. دواى ۶ رۆژ (۲/۱۲) مهلا مستهفا شاي ئيران نهبينت. له (۲/۱۳)هوه سهراى پارتى چهند كۆبونوهيهك نهكن. له (۲/۱۹) دا بريارى بلاوهپكردنى بزوتنهوهكه نهدهن. مهلا مستهفا كه كوردستانى پى كهركوك نهئويست ئىستا به دهستى بهتال رازيه. به ههوت رۆژ جولانهوهيهكى چوارده سالىي هاته سه سفر. [ويئى ز: ۴]

كشانهوى سياسى دووهم

شهريهوهى ۷۴ بهرزبونهوهيهكى كههرتر بوو بۆ كهوتنهخوارمهيهكى توندتر. نهم جارمه ميلهتهكه چهقۆيهكى بهر كهوت، بهلام چهقۆيهكى كههرتر. كوردى باشور به تيكشكاوى كهوته بهردهمى حكومهتېك كه نههيشتنى كوردى له نهخشهدا بوو. ناشبهتالى ۷۵ كوردى باشورى به چوارپهلبهستراوىي خسته بهردهمى كه له سهكيتكى برسى.

روتيكردنى سياسى سىيهم كفتى كۆمهله

سوريا ئىي ويست سهريهشه بۆ حكومهتى عىراق دروست بكات. مامجلال كۆرهپانى چۆلى جولانهوهى چهكدارىي به هه زانى.

كشانهوى سىيهم

كۆمهله سياسهتېكى سهربهخۆى نهبوو. هه لگرتنى ئايدۆلۆجى ماركسى-لينىينى هر بۆ كۆكدنهوهى خويتهوارانى سه بهم بيره بوو. كۆمهله هر جهلالى بوو له ژيز فۆرمىكى نويدا. كۆمهله ورده ورده ناوههوكى خۆى دهرخست و توشى كشانهوهى سياسى بوو. كۆمهله كه نهوشىروان مستهفا بهرپرسيارى يهكهم بوو لىي، سالى ۱۹۹۲ له كۆنفرانسى بهكيتى دا، بهر سهسى هه لوهشىنرايهوهو ئىشيان پىي نهما.

پرسیار: بۆ میژوووهکه لهسههر شینیی شکست دهروات؟

وهلام: چونکه میژوووهکی بێ مهارج ه

روتیکردنی سیاسی چوارهم گفتی په‌رله‌مان

له‌ جهنگی عێراق و ئێران دا حیزبه‌کان به‌ پێی سروشتی سۆنده‌یی خۆیان لایهن بون له‌ جهنگه‌که‌دا و قاچی سیاسی به‌رژوه‌مندیی کوردیان نه‌بوو له‌ سه‌ری بوه‌ستن. له‌گه‌ڵ وه‌ستانی جهنگه‌که‌دا ساڵی ١٩٨٨، سه‌ددام به‌ نه‌ف‌ال ده‌ستی کرد به‌ تۆله‌سه‌ندنه‌وه‌ی خۆی. له‌ به‌رده‌می ئهم هیزشه‌دا حیزبه‌کان بوونیککی سه‌ربازیی ئه‌وتۆیان نه‌ما. پاش شه‌ری که‌ندا و پا‌په‌ینی خه‌لکی کوردستان ده‌ستی پێ کرد. حیزبه‌کان ها‌تته‌وه‌ ناو شاره‌مان. هه‌رچه‌نده‌ حیزبه‌کان چه‌ند هه‌ولیکیان دا بۆ وه‌ستاندنی پاک‌کردنه‌وه‌ی ته‌واوی حکومه‌ت له‌ کوردستاندا، به‌لام خه‌لکی سه‌ته‌مدیده‌و داخه‌دلی ژێر حوکمیکی درنده‌ی وه‌کو حوکمی سه‌ددام، زۆریه‌ی شاره‌کانی پاک‌کرده‌وو هه‌لیکی گه‌وره‌ی په‌یدا کرد بۆ ئه‌وه‌ی خۆی حوکمی خۆی بکات. له‌م هه‌له‌ میژوووه‌ی چی دروست نه‌کریت، پرسیا‌ریک بوو وه‌لامه‌کی که‌وته‌ ده‌ستی ئه‌و سیستیمی ده‌سه‌لاته‌ی که‌ حیزبه‌ سۆنده‌کان به‌ کۆمه‌ڵ پیکیان هێنا. چونکه‌ هه‌ر زوو ئه‌وان ده‌ستیان به‌ سه‌ر باره‌که‌دا گرت و خه‌لکی بێ ئه‌لتێرنا‌تفیش به‌ گشتی خۆی خسته‌ ده‌ستی ئه‌وانه‌وه‌.

پۆژی ١٩ / ٥ / ١٩٩٢ په‌رله‌مان هه‌لبژێرا. خه‌لکی زۆر دلی پێی خۆش بوو. هه‌موو گه‌فتوگۆیه‌ک که‌ له‌ناو کۆرکۆمه‌له‌کاندا نه‌کرا، له‌ سه‌ر هه‌ر شتیکی بوا‌یه؛ ئابوری، سیاسی، ئیداری،... هه‌ر ئه‌هاته‌وه‌ سه‌ر یه‌ک شت: جا‌ریخ راوه‌ستن با بزانی‌ن په‌رله‌مانه‌که‌مان چیمان بۆ نه‌کات!

کشانه‌وه‌ی سیاسی چوارهم

به‌ریک به‌وه‌ تیرت نا‌کات که‌ تۆ به‌ پاروو بی بینیت. په‌رله‌مان و فیدرالی و حکومه‌ته‌که‌یان دامودزگای به‌رپه‌ربردنی کۆمه‌لگاکه‌ نه‌بوون. بۆ ئه‌وه‌ نه‌بوون که‌ چۆن میله‌ته‌که‌ له‌ روی ئابوری، سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی و پۆحیه‌وه‌ هه‌ل سینه‌نومه‌ به‌هیزی که‌ن. په‌رله‌مانه‌که‌ چه‌قۆیه‌ک بوو کوردستانیان وه‌کو مه‌ریک پێ کرد به‌ دوو به‌شه‌وه‌. مه‌سه‌له‌ی کورد گه‌وره‌ بوو بوو. ئهم قۆرم و دامودزگا پانویۆرانه‌ بۆ ئه‌وه‌ بوون له‌ناویاندا تاوانی گه‌وره‌ بکریت. چه‌نده‌ها نوسه‌رو شه‌هاده‌پانی شه‌رخۆرو بئویژدان به‌شدارن له‌ هه‌لبه‌ستنی ئهم چیخی تاوانه‌ به‌ ده‌وری ئه‌و کاره‌ساتانه‌دا که‌ سه‌رکرده‌ی حیزبه‌کان به‌سه‌ر ئهم میله‌ته‌ بیتچاره‌یه‌یدا نه‌هینن.

سه‌رته‌نجام:

گه‌فته‌کان روتیکردنی سیاسی خۆیان به‌ده‌ست هێنا. میله‌ته‌که‌ هه‌ر چاره‌و خۆی خستۆته‌ ناو ده‌ستی سه‌رکرده‌یه‌تییه‌که‌وه‌. به‌ درێژایی میژوووه‌که‌ خه‌ریکی قوربانیان و خۆ به‌ختکردن بووه‌. توشی مائسوتان و ده‌ربه‌ده‌ری و پا‌کوژان و نه‌شکه‌نجه‌و ئیعدام و ره‌شه‌کوژیی ها‌توه‌وه‌. میژوووه‌که‌ له‌ ساڵی ١٩٦٤ هه‌و تا ئێستا له‌ سه‌ر هێتیکی ها‌تۆته‌ خواره‌ تیا‌یدا تا ها‌توه‌وه‌ کاره‌ساته‌کان گه‌وره‌تر بوون؛ چه‌کاری، هه‌لبه‌جه‌، نه‌فالی سه‌ددام، ره‌و، نه‌فالی ٩١

حیزبه‌کان. خه‌لکه‌که‌ جولا‌نه‌وه‌کی چۆن بینیی و چ هیوایه‌کی پێ بویت کاری نه‌کردۆته‌ سه‌ر به‌رپه‌را‌یه‌تی جولا‌نه‌وه‌که‌ خۆی. میژوووه‌که‌ له‌دوای ١٩٦٤ هه‌و میژوووی ده‌سه‌لاتی سۆنده‌-سه‌رکرده‌و سۆنده‌-پارتی بووه‌. مه‌رامی ئه‌و ده‌وله‌تانه‌ی هێناوته‌ دی که‌ ده‌ستی تێ خستوون. بۆ نمونه:

* ساڵی ١٩٧٠ کاتیک حکومه‌تی به‌عس له‌گه‌ڵ مه‌لا مسته‌فا ریک ئه‌که‌وێ و ئیشی به‌ جه‌لالی نامینیت، جه‌لالی له‌ قۆرمی پچرا‌نه‌دا ئاشبه‌تال نه‌کات. * ساڵی ١٩٧٥ کاتیک ئێران له‌گه‌ڵ عێراق له‌ جه‌زائیر ریک ئه‌که‌وێت، ئیتر ئیشی به‌ مه‌لایی نامینیت و مه‌لایی له‌ قۆرمی بلا‌وپیکردندا ئاشبه‌تال نه‌کات. * پۆژی ٩١/٢/٢١ سه‌رکرده‌ی حیزبه‌کان بۆ هێنا‌نه‌وه‌ی کیشه‌ی جیهانیی کورد بۆ به‌رده‌می جه‌لا‌نه‌کانی، به‌ تۆیه‌ل نه‌نێردینه‌ به‌ غادا‌و لا‌چاوی سه‌ددام ما‌ج نه‌که‌ن. * بۆ له‌باربردنی هه‌لیکی گه‌وره‌ی میژوووی مانگی ٥ ی ٩٤ شه‌ری ناو‌خۆ هه‌له‌گیرسینن. * بۆ کۆتایی پیه‌تانی تا‌و‌چه‌ی پارێزوا‌و و ده‌رفه‌تی رزگاری، پۆژی ٩٦/٨/٢١ پارتی له‌وسه‌ره‌وه‌ نه‌چی سوپای عێراق نه‌هینیته‌وه‌وه‌ یه‌کیتی یش له‌م سه‌ره‌وه‌ کوردستان چۆل نه‌کات. به‌جوت ده‌ست نه‌یننه‌ بینی هه‌له‌که‌و حیزبه‌ پچوکه‌کانیش له‌ناوکه‌لیاندا قاچی نه‌کرن. به‌م پیه‌ ناو‌چه‌ی پارێزا‌و نه‌شکینن و کیشه‌ی کورد مانای سیاسی نامینیت.

روتیکردنه‌ سیاسی‌یه‌کان به‌ کشانه‌وه‌ شکانه‌وه‌. سه‌رکرده‌ی حیزبه‌کان گه‌فته‌کانی خۆیان نه‌برده‌ سه‌ر. له‌پشت خۆیان‌وه‌ چه‌نده‌ها شه‌هیدو مائۆترانی و ده‌ربه‌ده‌ری و پۆحشکاو‌ییان به‌ چی هینت و له‌به‌رده‌میشیان‌وه‌ ته‌نها ژماره‌ی دۆلاری بانق و دزو شه‌ر‌ه‌خۆریان زیاد کردوه‌.

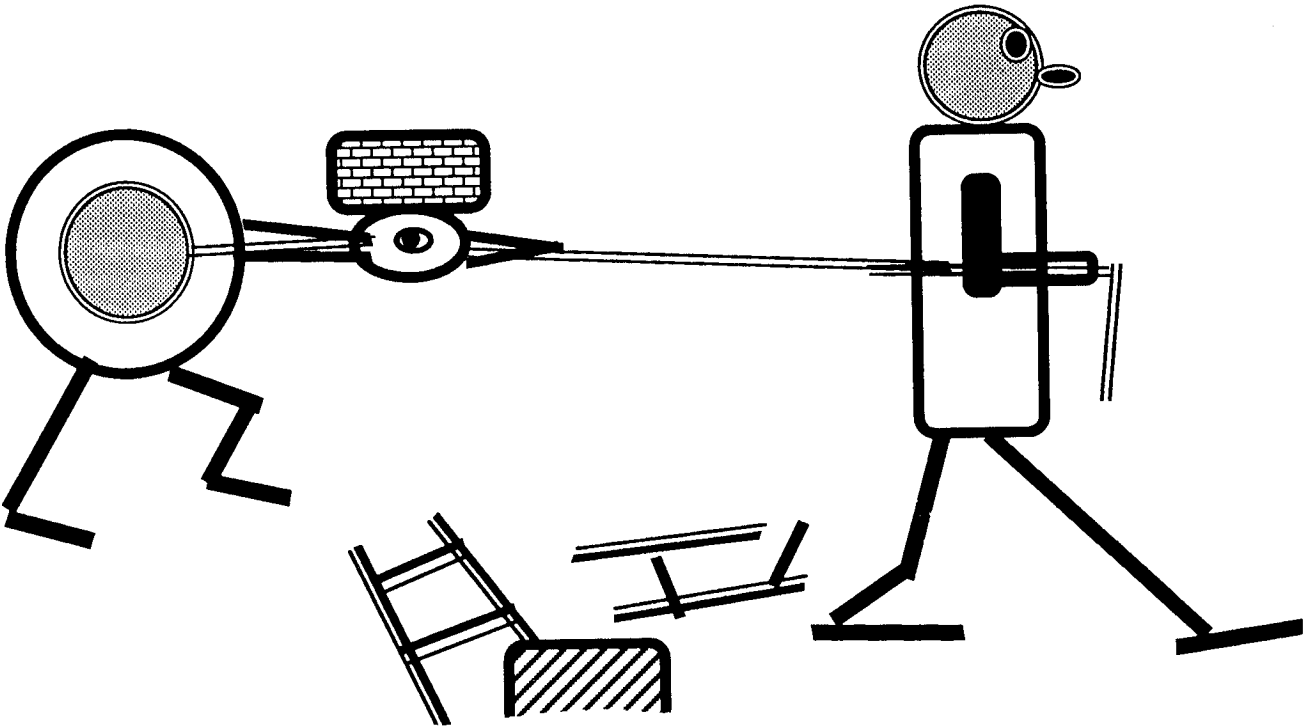
بۆ کورد نابیت به‌ هیچ؟

وه‌لام لای من رسته‌یه‌که‌؛ چونکه‌ کورد میله‌تیکی بێ کۆنتراکته‌. میله‌تی بێ کۆنتراکت ئه‌و میله‌ته‌یه‌ که‌ کۆنتراکتیکی نه‌یه‌ له‌ نیوانی هه‌ردوو لایه‌نه‌که‌دا؛ لایه‌نی ده‌سه‌لاتدارو لایه‌نی خه‌لک. ده‌سه‌لاتداره‌کانی خاوه‌نی بریاری موته‌لقن و میله‌ته‌که‌ش به‌نده‌ به‌و بریارانه‌ ئه‌وان نه‌یدمن. له‌م واتا‌کردنه‌دا دوو زا‌وا‌وه‌ گرنگه‌ رۆن بکریته‌وه‌؛ حوکمی موته‌لق، به‌ندبوون.

١- حوکمی موته‌لق

نیشانه‌-پیشانیکی حوکمی موته‌لقی سه‌رکرده‌کانی کورد ئه‌وه‌یه‌ هه‌رچی ئه‌وان نه‌یکه‌ن بۆ میله‌ت و شۆرش حسابه‌و، هه‌رچیش بکه‌وێته‌ ده‌ره‌وه‌ی ده‌سه‌لاتی ئه‌وان به‌ پێچه‌وانه‌ی به‌رژوه‌مندیی شۆرش و میله‌ت له‌ قه‌لم نه‌دریت و، خۆیان و ته‌نی بمانه‌وێ و نه‌مانه‌وێ ئه‌که‌وێته‌ به‌ره‌ی دۆژمه‌وه‌. راستیی ئه‌وه‌ی که‌ ئهم حوکمرا‌نییه‌ له‌ ده‌ره‌وه‌ی هه‌له‌سه‌نگاندنه‌ له‌وه‌دا ده‌رته‌که‌وێت که‌ ئه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتداره‌کانی پێشتر خه‌لکیان پێ تاوانبارو خۆین-ه‌لال کردوه‌، دواتر خۆیان به‌ زیاد‌وه‌ له‌ هه‌مان شتیان کردوه‌ به‌ بێ ئه‌وه‌ی له‌سه‌ریان بکه‌وێت. ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌ ئه‌که‌هینیت که‌ ئهم ده‌سته‌یه‌

میللەتیک لە رێگای مەرج لەسەر دەسەلاتەوه پێشانى ئەدات میللەتیکە بۆ چى،
بۆ سەربەخۆیى یان بۆ زێردەستى.

وینەى ژ: ۴. عێراق سالى ۱۹۷۰ سکه لەزێر شەمەنەفەرى جەلالى دەرئەهێنن، مەلایى بەردەوام ئەبێت تا ئێسگەى ئێرانى سالى ۱۹۷۵. ئەو کاتە هەردوکیان بە دوو شیوهى جیواز له یەك چارەنوسدا: "ئاشبەتال" وەك یەك ئەوێستەوه.

۲- بەندبوون

ئەو رێگاتیاچونەى میللەتەكەى لەسەرە "بەندبوون"ە. بەندبوون ئەوه پێشان ئەدات كە مەرفەهەكان مافی سیاسیان نیه، تەنها قەرزارباریان لەسەرە.

چۆن؟ تەماشای چەند نمونەیهك بكە:--

* خەلكى كورد مافی ئەوهى نەبووه بریار بەدات بەردەوامیى بەدات بە بزوتنەوێكەى یان ئاشبەتال بكات. بەلام خەلكى كورد قەرزاربار بووه بەوهى بەند بێت بەو بریارهوه كە مەلا مستەفا داى.

* مەرفەهەى كورد مافی ئەوهى نەبووه بریار بەدات كە ئایا بێت بە لایەن لە جەنگى ئێران و عێراقدا یان خۆى لى بپارێزێت. خەلكى كورد بەند بووه بە بریارى سەركردهى حیزبەكانەوه كە كرديهتەى بە بەشێك لە سیاسەتى سەربازىیەك كە لە دەوله تانە.

* خەلكى كورد مافی ئەوهى نەبووه بریار بەدات چى لەم هەله

مێژووییەى بكات. كاتێك كە پەرلەمانتیکیشیان بە میللەتەكە

هەلبژارد، ئەم پەرلەمانە هەر كۆلوانە سەرى جەماوەرو سوكرردنى دامودزگای دیموكراتى بوو. دەنا لە هەموو كوردستانی باشوردا،

بەشێوهیهكى سەرەكى، هەر دوو كەس بریار ئەدات ئەویش: جەلال

خۆیان بریارى حەرام و حەلال ئەدەن. بە زمانێكى تر، سەرچاوهى مورالى سیاسى سەركردهكانى كورد خۆیان. ئەوان بریارى ئەوه ئەدەن ئەو پۆژه كام شت لە سیاسەتدا پۆزەتیفە یان نێگەتیف. هەر وهكو چۆن كۆتالفرۆشێك قوماشێك بە "مەترە" ئەپتووت بۆ ئەوهى بزائیت بايى چەندە، ئاواش مەرفەهەى كورد بەوهى سەركردهكانى بۆى دیارى ئەكەن ئەبێت هەلى سەنگینتیت كامانە باشن یان خراپ، حەرامن یان حەلال. ئەوجا كاتێك بریارهەرى پێوههكە خۆى، سوپای داگیركەر ئەهینتیتە سەر كوردستان، جەردهیى و كوردكۆژى ئەكات، ئیتر سنورى نێوان سبى و رەش، باش و خراپ، جاش و پێشمەرگە نامینتەوه. ئەو كاتە كە ئێستا نمونەیهكێتى، خەلكى كورد هەر ئەوهى بۆ ئەمێنتەوه كە لەم پاشاگردانیە هەل بێت. ئەم كوردستان چۆلكردنە دیاردەیهكى بەچاویینراوى ئەم راستیهیه. بۆیه:

- چارەسەر لەدەرەوهى حیزبەكانە
- مەسەله ئەوهنیه حیزبەكان چى بگەن، ئەوهیه
- چۆن ئەو سیستمى دەسەلاتەى دەستەپەك حیزبى
- سۆندە یێكى هێناوه ئەمێنیت!

تەنھا ئەو بەس نىە خۆت بەدەيت بە کۆشت. ەئازادىي، ديموکراتى، پزگارىي، ئەمانە ەمووي قسەي بەتائى ئەناو کۆمەئەگايەكى بى کۆنتراکتدا.

قوربانى و خۆبەکۆشتانانەدا مەرجى چى بوو لەسەر سەرکردەکانى؟
 ئەگەر سەرکردەکان گەفتەکانى خۆيان نەبردە سەر خەلکە کە ەقى
 ئەو چى ئەکات؟

مىژووئە ئەو پيشان ئەدات کە؛ مىللەتى کورد بى مەرج خۆي
 خستۆتە ناو دەستى سەرکردەکانىەو. ئەم بىمەرجىيە وەکو
 ناوەرۆکىک فۆرمىكى خۆي دەرئەدات کە حوکمى مۆتەقە. لە ژىر
 ساىي دەسەلاتى ئەم حوکمەدا:

مىللەت: ۱- مافى سىياسى نىە، قەرزاربارىي لەسەرە.

۲- بى گەرەنتى خۆي بەخت ئەکات. واتە ئەو خەلکە خۆي ئەدات
 بەکۆشت، بەلام ەيچ زامنىک نىە کە ئەم قوربانىدانە بۆ کتییەو چى پى
 ئەکرىت.

دەسەلاتدارەکان: مافى برىارىيان ەيە بەلام قەرزاربارىيان لەسەر
 نىە. واتە مافى ئەو ەيان ەيە برىارى چارەنوسى مىللەتەکە بەدن،
 بچنە ژىر گەفتەو، بەلام قەرزاربار نىن نە بەو ەي کە ئەو برىارانە لە
 خزمەتى چى و کىدا ئەبن، نە بەو ەي کە ئەو برىارانە دىنە دى يان نا؟

بىمەرجىي ئەو پيشان ئەدات کە پەيوەندى نىوانى لایەنى
 دەسەلاتدارو لایەنى خەلک پەيوەندىيەکی تەواوەرانەيە، پەيوەندىي
 مافدارو قەرزاربار، زۆردارو زۆرلىکراو، شوان و مەر ئەک پەيوەندى
 دوو لایەنى کۆنتراکت. واتە: "پەيوەندى تەواوەرىي" ئەو ەيە کە
 لایەنەکەى ترىش لە فۆرمىكى تردا درىژە ئەدات بە ەمان مەسەلەو
 ئەيخاتە ەيلىكى داخراو ەو. تۆ ئەگەر مەر نەبىت شوانىشت نایبىت.
 ئەم سۆبىستانسانە کارخانەيەکی کۆلتورىيان دروست کردو ەو کە
 بەرەمەکەى ئەو ەيە: سەرکردەکان ەموو شىتکيان بۆ ئەلوئى و
 مىللەتىش ەموو شىتکى بەسەردا تى ئەپەرىت.

دل حساب نىە. مىللەتیک بۆ پزگارىي مەرجى دانەنابىت لەسەر
 سەرکردەکانى، ەيچ شىتک پيشانى نادات کە لە ناوەرۆکدا ئەو
 مىللەتە مىللەتیکە بۆ پزگارىي ئەک بۆ ژىردەستىي. کورد ئەمەرق ئەو
 مەرجانە پر ناکاتەو کە سەر بەخۆبوونى ەيەتى لەسەرى*

تالەبانى و مەسعود بارزانىە. شەر، ناشتى، ئۆتۆنۆمى،
 فیدرالى، پزکەوتن و جاشىتتى ئەمانە ەمووي دەستەيەک برىارى
 لەسەر ئەدەن و خەلکەکش بەندە بەو برىارانەو ئەوان فوى پيا
 ئەکەن. مىللەتەکش بەدەرىک چوو ە باشترىن حالەتيا ئەو ەيە
 کە چەپە لى ئەدات. ئىتر گزنگ نىە چەپە بۆ چى لى ئەدات؛
 حکومەت يەتەو ەيان حکومەت ئەروات، لە کۆشتنى ەەر باشترە.
 *خەلکى کورد مافى ئەو ەي نىە چى لە تاوانبارىکى ئەنقال ئەکات،
 خەلک قەرزاربارە بەو ەي بەند بىت بەو ەو کە جەلال تالەبانى مقەرى
 لە کوردستان بۆ ئەکاتەو.

*خەلکى کوردستان مافى ئەو ەي نىە برىار بەدات حکومەت نەيەتەو،
 بەلام قەرزاربارە بەو ەي کە ئەبىت قبولى ەيتانەو ەي لە لایەن
 مەسعود بەرزانىەو بەکات.

"بەندىي" حالەتیکى تايبەتى نىە، نەبەستراو بە نەخۆتندەوارىيەو،
 ئەزادىکى کۆلتورىيە لە پىکەيتناني سىماي کۆمەلگاو کەسايەتى
 تاکەکانىدا. نيشانەکانى ەەر لەناو گروپىکى ديارىکراو
 دەرناکەوتى، لە گوندىيەکەو تا نوسەرىکى شەهەدار ئەتوانىت ئەم
 کارەکتەرى لى دەر بکەوتى. لە پەيوەندى بەندبوون دا، تەنھا
 دەسەلاتدار حوکمى مۆتەقى خۆي ناکەيەنەت، بەندەپياویش
 کەساسى و پۆجسەقەتیی خۆي پيشان ئەدات.

پرسىار: بۆ مىژووئە کە لەسەر سگەي بەندبوون ئەروات؟ وەلام: چونکە مەرج سەرە

بۆ باشتر تىگەشتن لە "مەرج" ئەم نمونەيە ئەهينمەو:
 تۆ سەر ەزار دىنار ئەدەيت بە بەلئىندەرىک کە لە ماو ەي شەش
 مانگدا خانوى "س" ت بۆ دروست بکات. بەم مەرجانەي خوارمەو:
 ەەر مانگىک دواکەوت ەزار دىنارى لى ئەشکىنىت. ەەر لادانىک
 لەو ەي ئەندازيارمەکە بۆي دانەنەت، لەسەر حسابى بەلئىندەر خۆي
 راست ئەکرىتەو. ەتا ە سال ەەر ەلەيەکی بىنراو لە سترەکتورى
 خانووەکەدا روى دا، بى فاکتورى دەرەکی وەکو؛ لافاو، ئاپەي چى
 بەلئىندەر ئەچىتە ژىر بارى ەموو خەسارمەکەو کە پەيوەندى
 ەبىت بە خرابىي خانووەکەو.

پاش ئەو ەي زانىمان "مەرج" چىە، ئىستا لەو باسە مىژووئەي
 پىشوو باسەم کرد ئەم پارچەي ئەخەينە بەردەممان:-

لایەنى يەکەم: سەرکردەکان.

گفتى ژا: گفتى پارتى.

لایەنى دووم: مىللەت.

روتىکردنى سىياسى ژا: بەدەست ەات.

مەرج: ؟؟

تەشقلەکە لەناو ئەو ئەزادانەدايە کە پىکرا سترەکتورىکى دىنامىکى
 جۆلانەو ەکە پىک ئەهينن. سەيرکە: سەرکردەکان وەکو لایەنى يەکەم
 چوئە ژىر بارى گفتى يەکەمەو. بۆ بەدیهينانى ئەم گەفتە داواکاريان
 لە مىللەت پىشتگىرىي بوو. مىللەت وەکو لایەنى دووم چووئە ژىر بارى
 داواکارىي سەرکردەکانەو. سەرئەنجامى ئەم روتىکردنى سىياسى
 دروست بوو. بەلام ئايا خەلک وەکو لایەنى دووم لەبەرامبەر ئەو

دياگنۆس

نەخۆشىي: کورد، مىللەتیکى بى کۆنتراکت.

رەجەتە: کۆنتراکت نىۆزىي.

کۆنتراکت تىۆزىي چىە؟

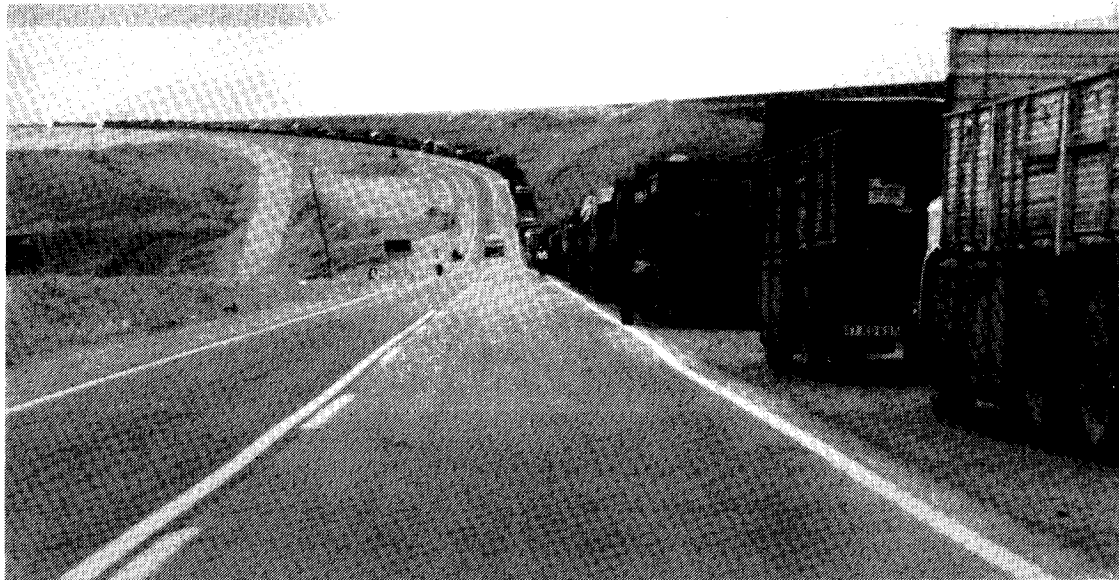
وەلام: ژمارەي داهاوتو!

نړيوالو بازارگانيزيېهې که گشت لايهک قازانجې لئ دهکرد

**هلوري، يان بوري نهوتې تايه لايه ستر او؟
ته ماع زيان به کورده کان نه گه په نيت
ه قاچاغي سهر سنور سودي تيايه بو هه موو**

کورني له نينگليزيه به:

هين

وښهې ريزيک لوري، سنوري تورکيا-عراق، سالي ۱۹۹۵.

نهمريکي که له کوردهستان کاري دهکرد، له سهر سنوري تورکيا/ کوردهستاندا تماشاي لوريه کاني سهر سنوري دهکردو ووتې: نهو لوريه نهې نهوت له عيراقوه به کوردهستاندا دمه بن بقر تورکيا، بوري نهوتې تايه لايه ستر اوون و عيراق له بري بوري ناسايې نهوت که يان پتي دمنيرته دمرهوه، کوردهکان روليکي سهره کي دمه بنين له م کاره دا، سهره اي نارهازي شمريکا، نهو بازارگانيزيېه له سالي ۱۹۹۲ هوه به رده واهه (۱). له سالي ۱۹۹۴ دا نهو بازارگانيزيېه گه يشته لوتکي چالاکيه کاني تا له سالي ۱۹۹۵ دا به فرماني شمريکا، تورکيا ميقداري گازيله کي کم کردهوه و ريگاي نه دا به لوريه کان يه کي له ۷۰ کالون زياتر له عيراقوه به پينن. پيش نهو برياره هر لوريه ک

به تخميني نهو پسپورانهې که له نزيکه وه ناگيان له هاتوچوي سهر سنور هيه، له سالي ۱۹۹۴ دا رزي چل مليون کالون گازيلي عيراقې به کوردهستاني عيراقدا دمنيررا بو تورکيا. نهو بازارگانيزيېه سهر له نوې بوژاوه يهې گزي عيراقې، له نيوان عيراقيه کان و تورکه کان و کوردهکاندا مه سه له ي مونا فسه ي باره و جيوپوليتيکه له ناوچه کورديه ي سهر و عيراقدا. نهو بازارگانيزيېه له لايه که وه که دمه سته لاتي نهو نابلقه يه دمر نه خات که ليژنه ي ناسايې نه ته وه په کگرتوه کان به سهر سهدام حوسيندا سه بان دووتې و له لايه کي ديکه وه نه وه دمه ستنيشان نه کات که ته ماع چند زيان به کورده کاني عيراق نه گه په نيت. کابرايه کي

دهكه ویت و له لایهکی ترموه نازوقه ی له تورکیاوه یۆ دههات. به لام له ههمووی گرنگتر شه به که رژیمی سه ددام کونیکه گه وره ی کردبووه شه دیواری ئابلقه ئابورییه ی که نه ته وه یه کگر توه کان به دهووری عیرا قدا دروستی کرد بوو.

کوردهکانیش رینگا به م بازرگانیه دهه ن چونکه داها تیکی ئیجگار زۆریان له و باجه دهست دهکه ویت که دهیخه نه سه ر شه و بازرگانییه . پاریزگاری دهۆک (عه بدول عه زیز ته یب) ده لئ: "ئاشکرایه که عیرا ق و ئیمه سو د له م بازرگانیه ده بینین. شه و باجه ی که په رله مانی کوردی خستویه ته سه ر بازرگانی کازۆیل ته نیا شته که دامودزگای به پرتوبه رایه تی په رله مانی کوردی به پتوه راکرتوه". به قسه ی لیپرسراوی سه فارته رۆژئاوا ییه کان داها تی باجی رۆژانه ی شه و بازرگانییه ی سه ر سنوو ر له سالی ۱۹۹۴ دا سه د هه زار دۆلار بوو. شه و باجه له ماوه ی دوو مانگ و شتیکی سالی ۱۹۹۴ دا که یشته چوار ملیۆن دۆلار و نیو*

تیبینی و په راوین:

- (۱) به پتی شه و کوردانه ی که تا کۆتایی ۱۹۹۶ به و ناوچه یه دا تن په ریبوون. تا شه و کاته ی رینگا درا به عیراق به شیک له نه وته کی بنیرته ده ره وه. لۆری تورکی له سه ر سنوو ر ریزیان به سته وو بۆ شه و ی بجه عیراق بۆ کازۆیل هینان.
- (۲) شه سه سه ره رای شه و داها ته ی که سایه قی ته کسه یه کانی تورکیا ده ستیان ده که وت له وسه چوار هه زار (به پتی ته خمینیکی زۆر سه ریپتی) کورده ی که سالانه له نه وروپاوه ده که پتینه و بۆ کوردستان.
- # ده قی شه و وتاره له ژیر ناوینیشانی (قاچاغی سه رسنوو ری عیراق و تورکیا سو د به ههمو لایه نه کان ده که به نیت) له ژماره (۸، ۹، ئه بریلی ۱۹۹۵ ی) رۆژنامه ی (International Herald Tribune) دا بلاوکرا وه ته وه.

ده شه و منده کازۆیلی ئاودیوی سنوو شه کرد. تورکیا رینگای شه و بازرگانییه شه دات چونکه زۆریه ی پاره ی شه و بازرگانییه ده چته خواروی رۆژه لاتی تورکیا (کوردستان- وه رگیز) و له روی ئابورییه وه ده بوژیته وه. شه م کاره دهنگی نارمه زایی و جیا بونه وه له نیو کوردهکاندا که مه ده کاته وه. به گویره ی سه فارته رۆژئاوا ییه کان له تورکیا، شه سه ت هه زار سایه قلوژی تورکیا شه و بازرگانییه یان به پتوه ده برد.

۶۰ هه زار سایه قی لۆری، شه ر سایه قه و نزیکه ی ۱۰ هه زار دۆلار له سه هه ریکدا قازانج نه کات.

هه ندیک جار، پینج هه زار لۆری (ده هه زار سایه ق) به درتزیایی زیاتر له سی کیلومه تر ریزیان ده گرت بۆ شه و ی بجه ناو عیراق بۆ کازۆیل هینان. نزیکه ی شه شه سه د هه زار کس (سایه ق و خیزانه کانیان) له سه ر شه و بازرگانییه ی سه ر سنوو ر ده زیان (۲) شه و بازرگانییه قازانجیکی زۆری بۆ عیراقیش هه بوو، بۆیه عیراقیش رینگای بۆ خۆش کردبوو. لۆریه کان ئاریدو شه کرو شتی دیکه یان ده برد بۆ عیراق. هه ر ته نیک ئارید که له تورکیا وه ده یان هینا، هه ر لۆریه ک بۆی هه بوو ۱۵۶۰ کالۆن کازۆیل له عیراق بکریت. سایه قه کان کالۆنیک کازۆیلیان به ۱۵ سینت (۴ بۆ ۶ دینار) له عیراق شه کپی و له تورکیا به ده هات ده یان فرۆشته وه. له هه ر سه هه ریکدا یه کی نزیکه ی ده هه زار دۆلاریان قازانج ده کرد.

ته نانه ت کاتی که تورکیا میقداری کازۆیلی بۆ لۆریه کان که م کرده وه، له هه ر سه هه ریکدا سایه قه کان یه کی ۵۰۰ دۆلاریان قازانج ده کرد. لیپرسراوه رۆژئاوا ییه کان هه موو ده یانزانی که عیراق له لایه که وه هیندیک له نه وته کی به و شیویه ده فرۆشیت و پاره ی ده ست

سه رانی پارتی رۆژی ملیۆنیک دۆلار ده دزن، رۆژی ۳۲۰ هه زار دۆلار له پاره ی ئیبراهیم خه لیل شه ده ن به عوده ی تکریتی

شه و ی سه ره وه کور تکراره ی ناوینیشانی وتاریکه له بلاوکراوه ی "هه تاو" ژماره ۱۵ و ۱۶ ی ۱۹۹۷ دا. به پتی شه و وتاره که دهستی راکیشاوه بۆ هه ندیک سه رچاوه، "پارتی" رۆژانه ۸ ملیۆن لیتر نه وت له وه زارته ی نه وتی عیراقی به (۱.۵) سنت ده کپی و ده یفرۆشیته وه به شو قیزی شاحینه کان به ۱.۵ سنت. پارتی رۆژی ۸ ملیۆن لیتر سووته مانی له نه وت و به نزیان ده فرۆشی و له مه ش رۆژی ۸۰۰ هه زار دۆلاریان ده ست شه که ویت. (۴۰٪) شه م ده سه که وته ش که ده کاته ۳۲۰ هه زار دۆلار شه درئ به عوده ی کوری سه ددام حوسه یین. پارتی جگه له مه له رینگای په سم سه ندن و قاچاخ و بازرگانیی ترموه سه رجه می ده سه که وته ی رۆژانه ی به یه ک ملیۆن دۆلار قه بلاوه. به پتی "هه تاو" که دهستی بۆ چاودیرانی ئاگادار راکیشاوه، پاره ی تایبه تی بنه ماله ی بارزانی له بانقه کانی شه وروپادا به بلوین تا بلوین و نیویک دادمه نین*

شه نډیک

راستی

دهرباره

زڼه که

هیمن

• مانگی هی ۱۹۹۱، ۲۲۰۰۰ کسه، له ۱۲ ولاتی دنیاوه، پوژی

• ۵۰۰ ۰۰۰ کسپان له کوردستاندا تیر نه کرد.

• ههر شش مانگهو (۱۳٪) ی پاره ی نهوت به نازووقه و دهرمان، که

نه کاته ۲۶۰ میلیون ډولار، بو کورد سهرف نه کړیت.

• پاکسازیی حیزبه کوردیه کان ۱۰۰۰۰ کسه سی گرتوته وه.

• نیتریک فالت نه لئ دابه شکردنی نازووقه و داودهرمان له و ناوجانه دا

زه حمت بووه و به زوری ژن و منال و پیری تیا چوه.

فهرنسا، بریتانیا، کاری هم هیزه نه و میه که بریاری ۶۸۸ ی نه توره په کگرتوهمکان پیاده بکن. له بنکسی ښینجلی تورکیاوه فرقه ککانی نه و هیزه بچ چاودتیریکردن و پاراستنی نه و زونه دهچونه عیراق. نه و هیزه هاوپهیمانه بوونی خوی له ناسمان و زمویدا پیشان دها بچ نه وهی ریخ له هیزیی سوپایی عیراقیی بگریت که بچنه نه و ناوچه نازادکراوه مو دانیشتونانی سروروی عیراق له دهستدریژی ریژیی عیراقیی بیاریزن. له (۴/۵/۱۹۹۱) هوه تا مانگی شه شسی ۱۹۹۶، په نجا فرقه کی نه و چوار دموه له (۵۶۰۰) جه ولی نیستیتلاعییان له سروروی عیراقدا کرد. ههر له و ماومیه دا بایی (۲۴) میلیون ډولار خواردن و شتی پیویست بچ خه لکی سروروی عیراق تیردراوه. خهرجی نه و هیزه چواردهوله تیبه له سالی (۱۹۹۵) دا (۱۰۴.۸) ملویزن ډولار بوو. له کاتی دروست بونی زونه که وه تا مانگی چواری ۱۹۹۵ خهرجی ولاته په کگرتوهمکانی نه مریکا بچ یارمه تیدانی پوژیی دابیگردنی جیوپری له سروروی عیراق که بیشتبووه (۸۶۰) ملویزن ډولار. تا مانگی شه شسی ۱۹۹۶، نه نجومه نی میلیلی بالای تورکیا (۱۰) جار دهنگی دابوو بچ برده و ماوموونی چالاکیه کانی پوژیی دابیگردنی جیوپری. له مانگی هه شتی سالی (۱۹۹۶) دا (۱۶۲۸) کهس له چوار دموه له توره نه و پوژییه یان به ریته دمیرد. (۱۱۷۷) کهس له و ژن و بیواونه له هیزیی ناسمانیدا کاریان دمکرد. نه مری (۲۰۰) فهرمانبهری نه توره په کگرتوهمکان له کوردستاندا کار دمکن و (۴۰۰) کهسی کرد یارمه تیان دهمدن بچ جیبه جیکردنی کارمکانیان. له و کاته وهی که ریته کونه نی (نهوت-بی-خواردن) له گنل عیراقدا به ستراره، ههر شش مانگ جاریتک بایی دوو ملیارد ډولار نهوتی عیراق دمفریوشریت بچ نه وهی بدریت به نازووقه بچ خه لکی عیراق له و دوو ملیارد ډولاره، (۲۶۰) میلیون ډولار (واته ۱۳٪) ترخان کراوه بچ یارمه تی ښینسانیی (نازووقه و داودهرمان) بچ کورده کان. لیژنه ی خواردمه نی و کشتوکالی نه توره په کگرتوهمکان. تا مانگی دهی نه مسال (۲۸۰۰۰۰) تن نازووقه ی له ری (۱۰۲۰۰) بایعه وه به سهر خه لکی کوردستاندا دابهش کردوه.

له پوژیی ۱۹۹۱/۴/۵ دا پوژیی دابیگردنی جیوپری (Operation Provide Comfort) به فهرمانی سروروی نه و کاته ی ولاته په کگرتوهمکانی نه مریکا "جورج بوش" دهستی پی کرد. نامانجی سرهمکی نه م پوژییه دابیگردنی یارمه تی ښینساننی بوو بچ نه و (۱۰۵-۲) ملویزن په نابره کورده ی که پاش شه پی که ندا و لدهست ریژیی عیراقی هه ل هاتبوون بچ تورکیا و نیران و چیاکانی کوردستان. له (۱۹۹۱/۴/۲۲) دا بنکه په کی سوپایی (MCC) له زاخ و په کیکیش له "پیرینجلیک" له تورکیا دروست کران. نه رکی نه م بنکانه نه وه بوو که چاودتیری سروروی عیراق بکن و نه هیلن ریژیی عیراقی نه و یارمه تیبه ښینساننیه تیک بدات. له (۵/۱۲/۱۹۹۱) دا لیپرسراوی نه توره په کگرتوهمکان دهستی به سهر کاره کاندنا گرت و په نابره مگان وورده وورده که پانه وه بچ نه و کامپانه ی که نه توره په کگرتوهمکان دروستی کردبوون. له مانگی شه شسی ههمان سالدا زوریی په نابره مگان له تورکیاوه که پانه وه بچ کوردستان. له مانگی پینجی ۱۹۹۱ دا (۱۲۰۰۰) کهس له سوپایی ولاته په کگرتوهمکانی نه مریکا یارمه تیبه کانی سروروی عیراقییان به ریته دمیرد. به تیکرا (۲۲۰۰۰) کهس که له دوانزه ولاته وه: نوسترالیا، به لجیکا، بریتانیا، که نه دا، فهرنسا، نه لمانیا، نیطالیا، لوکسمبورگ، هولندها، پورتوغال، نیسپانیا و ولاته په کگرتوهمکانی نه مریکا. بایی (۲۵) میلیون پاومندیان خواردن دابهش دمکرد و پوژیی نیو ملیون په نابهریان تیر دمکرد.

له ۱۹۹۱/۷/۱۵ دا قوناعی په کم له پوژیی دابیگردنی جیوپری (OPC) کونایی پی هات. هیزه هاوپهیمانه کان عیراقیان جی هیشت و ناوچه په کی پاریتزاویان له سروروی عیراق (له سروروی هیلی پانی ۳۶) دروست کرد که پولیسی نهینی و سهربازی عیراقی بویان نه بوو بچنه ناوی به لام ریته خوش کرد بچ زوریی په نابره مگان بچ نه وهی بگرتنه وه جیوپریی خویان. نه و کاته قوناعی دوهمی چالاکیه کان دهستی پی کرد.

پوژیی دابیگردنی جیوپری بیک هاتوه له هیزیکی (۱۶۰۰) کهسیی له چوار ولاتی هاوپهیمانه وه: ولاته په کگرتوهمکانی نه مریکا، تورکیا،

سوریاو گەلیک ولاتی دیکه نەدەن و تەنانهت قەناعەت بە تورکیاش بکەن کە لە بنگە پیرینجلیکی تورکیەو چاودیری زۆنەکە بگەن. ئەوێ لەسەر کورد خۆی چاوەروانکراو بوو وە ئیستاش زۆر پتویستە ئەوێهە کاریکی وا بکات بۆ جیهانی پیشان بەدات کە لە زۆنەدا مافی خەلکی کورد دەپارێزێت وە بۆ ولاتە هاو پیمانەکانیشی بەسەلمیتیت کە بەرژموندیەکانیان لەو زۆنەدا ناکەوتتە مەترسییەو.

مانەوێ ئەو زۆنە بەستراوە بە زۆر لایەنەو لە بەرژموندیی ولاتە یەکگرتوومکانی ئەمەریکاوە بگرە تا بەرژموندی ولاتەکانی ناوچەکە، بەلام ئەوێ گرنگ ئەوێهە کە مانەوێ زۆنەکە لە بەرژموندی مەسەلەئێ کورده، چونکە مەسەلەئێ کورد لە ئاستی جیهانیدا دەهێلێتەو نەمانی زۆنەکە زیانیکی ئیجگار گەورە پێ دەگەینێت. بەلام ئایا پارت و پێکخراوە کوردییەکان لە روانگەپەرە تەماشای مەسەلەکە ئەکەن؟*

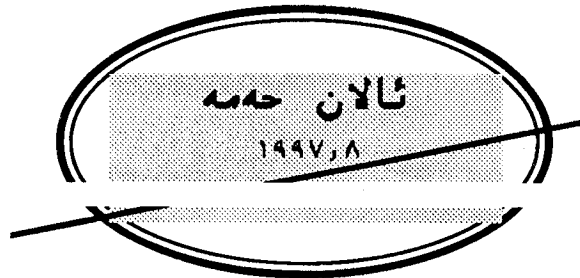
۱۹۹۷/۱۱-۲-

سەرەرای ئەو بارودۆخە لەقەمی ناوچەکە، لیژنەئێ تەندروستی جیهانی (WHO) دەستی کردووە بە دابەشکردنی پتویستی پزیشکی لە ناوچەکەدا و کۆتانی دژی (پۆلیۆ) دەستی پێکردووە. لیژنەئێ خواردن و کشتوکالی (FAO) خەریکی حەملەپەکی سەرتاسەرییە بۆ کۆتانی مەرۆمالات لە ناوچەئێ دەوێک و هەولێر. ئێریک فالت (Erik Falt) قسەکەری نەتەوێ یەکگرتوومکان دەربارەئێ کاروباری عێراق بە پۆیتەر دەلیت: "سەرۆکی هەر دوو ئێو پێکخراوە کوردییەئێ کە دەیانەوێت دەسەلاتی تەواویان بەسەر کوردستاندا هەبێت، بەلێنیا ن داوێ کە هیچ کۆسپیک نەخەنە بەر دابەشکردنی ئازووقە لە ناوچەکەدا." بەلام لە هەمان کاتدا لێپرسراوی نەتەوێ یەکگرتوومکان لە بەغداد دەلیت کە لە ئەنجامی شەری ئەم دواوییە ئێوان کوردهکان و چوونی تورکیا بۆ ناوچەکە، ئازووقە پتویستی پزیشکی نەتوانراوە بگەینرێتە هێندیک ناوچە لە چواری مانگی (۱۱) ئێ مسالدا، ئێریک فالت بە پۆیتەری ووت: "سەرەرای گەرمانتی سەرۆکی یەکی و پارتی، بەلگەمان بە دەستەوێهە کە لەم دوو هەفتەئێ دوایدا (۱۰۰۰۰) کەس لە شوینی خۆیان راکوێزاون و دابەشکردنی ئازووقە و داوودەرمان لە ناوچەکەدا بەو هۆیەو گەلیک کران بوو." ئێریک فالت لە دوایدا دەلیت: "ئەم سیاسەتی راکوێزانە وەک سیاسەتی پاککردنەو (Cleansing) وایەو بە زۆری ژن و مندال و پیری گرتۆتەو" ئاشکرایە ولاتە هاوپیمانەکان بەرژموندی تایبەتیا ن هەبوو لە دروستکردن و پارێزگاریکردنی ئەو زۆنە، هەر لەبەر ئەوێش بوو سالی چەند سەد ملوێتیک دۆلاریان لێ سەرف دەکرد و سەریازو خەلکی خۆیان لەوێ دانا بوو بۆ سەرپەرشتی کردنی کارمەکان. بەرژموندیەکانی ولاتە هاوپیمانەکان هەرچیەک بویت، دروستکردنی ئەو زۆنە لەزۆر لایەنەو قازانجی بە بەرژموندی کوردهکانی دانیشتووی ئەو زۆنە بە تایبەتی و مەسەلەئێ کورد بە گشتی دەگەیناند. دروستکردنی ئەم زۆنە، جگە لە عێراق و تورکیا و ئێران، لە لایەن زۆر ولاتانی دیکەشەو، بە تایبەتی ولاتە عەربییەکان، دژایەتی دەکرا. ئاشکرایە ئەو بەرژموندییە ولاتە هاوپیمانەکان لە دروستکردنی ئەو زۆنە هەیان بوو، دەبیت زۆر گرنگ بوو بیت کە وا بکات کوێ بە ناپەزایی ئێران و عێراق و

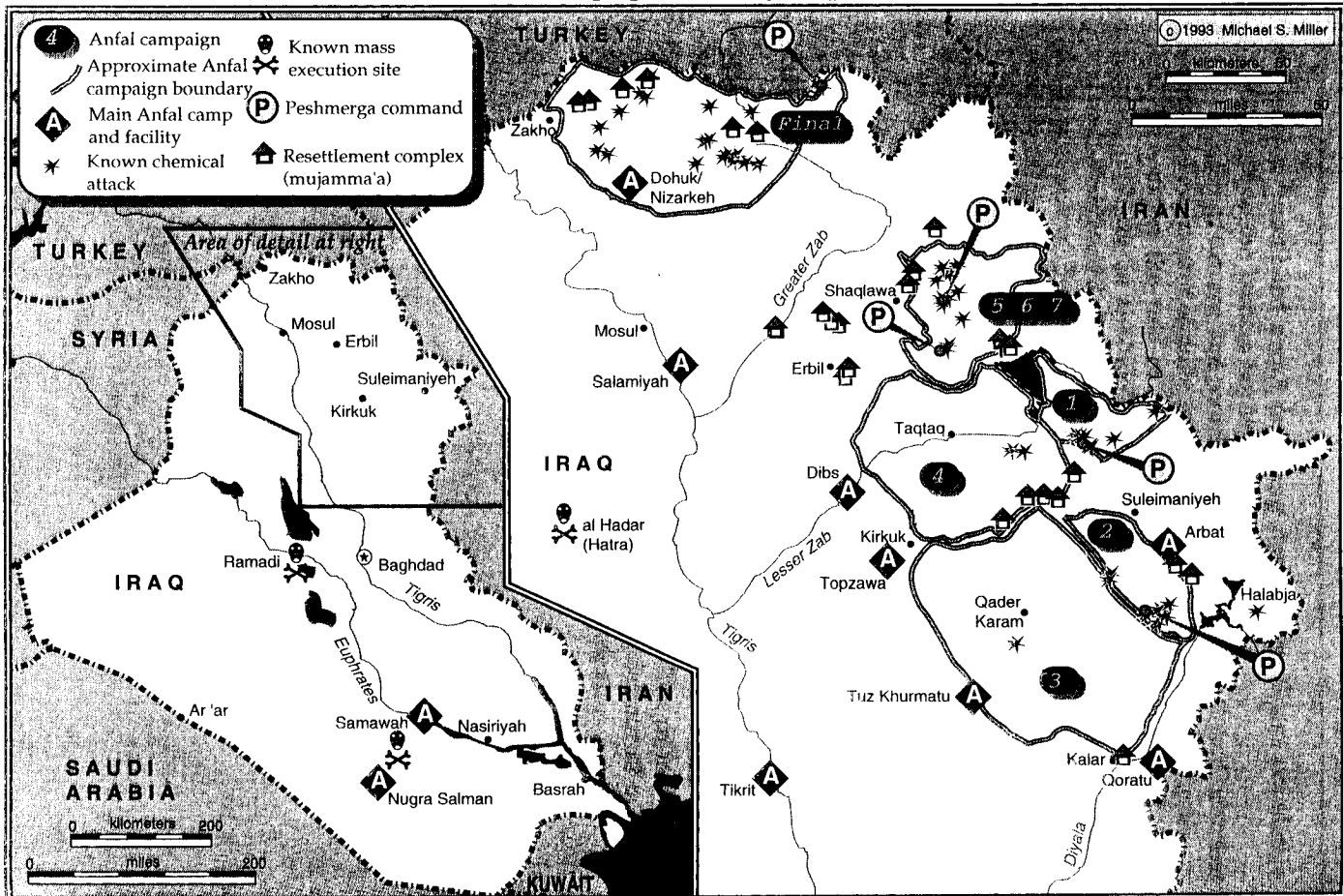

"نهنفال" و "پۆزی جهشر"

له مانگی ٧ی ١٩٨٢دا، هیزی پ.د.ک له پتیش هیزهکانی ئێرانوه "حاجی هۆمهراڤ" که شوێنێکی ستراتیجی نهیبیت، به هاوبهشیی نهکرن. بهشداربونی هیزهکانی پ.د.ک له گهڵ هیزهکانی ئێراندا زۆر لهوه پشتر بووه. له ٢/١٩٨٥ گفتوگۆی ی.ن.ک له گهڵ میریدا تیک دهچیت. ی.ن.ک په یومندی له گهڵ ئێراندا به هیزتر دهکات و له ههمان کاتدا ئێران دهویری ناوێژیکه دهیبینیت بۆ وهلاخستنی شهپی نیو خۆی ههردوو هیزهکه؛ پ.د.ک و ی.ن.ک. تا له ١٠/١٩٨٦دا رێکهوتنی مهیدانی نهبهستن بۆ روخاندنی پزیمی عێراقی. هیزی پرچهکی پاسدار به هاوبهشی هیزی پشمههرگه دهست دهکهن به عمهلیاتی سهربازی دژی حکومهتی عێراق، به تایبهتی له ناوچهکانی

The Anfal Campaigns: February - September, 1988

هزارهها لاشه که به چەکی کیمیای کۆزرابون له لایهن لهشکری عیراقهوه سولتێران

کهروک، قەراخ...

له ناو بردنی ۸۰۰۰ بهرزانی

سهعات ۲ی شهوی ۱۹۸۲/۹/۲۰ شه وێکی ناسایی ده بێ بۆ کۆمه لگا زۆره ملیه که ی "قوشته په". سه ربازی عیراقی ۸۰۰۰ پیاو له بارزانیه کان له سهرو ۱۲ سالانه کۆمه که نه وه له تۆله ی گرتنی حاجی هۆمه ران دا ده یانبه ن.

سه دام حسین له ته له فیژۆنی عیراقیدا ده رباره ی بارزانیه کان ده لیت "ئه وانه خیا نه تیان له نیشتمان و هه موو دابی کۆمه لایه تی کرد، ئیمهش ناردمانن بۆ جه ههنه م". به کۆمه ل کوشتنی بارزانیه کان مژده یه کی ناخۆشی تاوانیکه که لیک له وه مه زنتره که له سالی ۱۹۸۸ دهست پێ ده کات: ئه نفاله کان.

ئه نفال

وشه یه کی عه ره بیه، ناوی سورمه ی "A" له قورئان و مانای "تالانی جهنگه". ئایه ته که له دوا ی سه رکه و تنی موسولمانه کان به سه ر کافره کاندای له شه ری "به در" دا هاتۆته خوارێ. له میژووی نه ته وه ی کورددا له (۲۲/۱۲/۱۹۸۸) موه دوا ی ۱۲۶۰ سال، ئه نفال مانایه کی تری هه یه.

ئه نفال ناوی کۆدی جهنگی زنجیره ک هیرشی سه ربازی به که حکومه تی عیراقی کردی دژ به کورد به مه به سستی تیکشاندنی نه ته وه یی، خاپور کردنی هه موخاکی کوردستان، پراگوا ستنی ۱.۵ ملیون کورد، به کۆمه ل کوشتنی زۆریه ی خه لکی ناوچه کان.

پۆژی ۱۸/۲/۱۹۸۷ سه رۆک کۆمار سه ددام حسین و؛ شواری سه رکردایه تی شۆرش؛ بۆ خه لکردنی مه سه له ی کورد بۆ هه تا هه تایه، عه لی حه سه ن مه جید ده کن به سه کرتیری گشتی حیزبی به عس له باکور. له گه ل دانانی عه لی حه سه ن مه جید له و چیکایه دا، هه موو ده سه لاتی سه ربازی و مه ده نی راسته وخۆ ده خرتیه ژێر ده سته ی وه. ناو برا و نزیکه ی سالی ک ته رخان ده کات بۆ خۆ ئاماده کردن، له مه شدا فیرقه ی "۱ و ۲"، هه موو هیزه کانی چه کداری ئه من، جاش و مه ده نی بۆ ئاماده کردنی "هیرشه کانی ئه نفال" به کار ده هینیت. کوردستان وهک ناوچه یه کی جهنگی و قه دهغه کرا و ته ماشا ده کريت.

کۆبونه وه کان

عه لی حه سه ن مه جید له یه کن له کۆبونه وه کانیدا له که روک ده لیت: "ئیمه چیمان لیتان دهست کهوت؟" به هه مان نایه دلی له قسه کردندا به رده وام ده ییت: "وتم له وانه یه چه ند پیاوێکی باشیان تیا بدۆزینه وه. به لام هه رگیز نه ماندۆزیه وه، هه رگیز. ئه بیته سه ربان پان که مه وه، ئه م سه گانه ئه بیته سه ربان پان که مه وه. به ختیویان بکه م؟ ها! نا، ئه بیته به بیلدۆزه ر بیان نیتۆم.

به رباره کان:

سال پۆژ: ۱۹۸۷/۶/۳

به رباری ژماره [۲۸/۲۶۵۰]. خالی (۴):

هیزه چه کداره کان به ده سه لاتی پاساییانه وه ئه بیته هه ر که سیک یاخود هه ر ئاژه لیک له ناوچه کاندای هه ی بی کۆن. ئه و ناوچه به هه موو شیوه یه ک قه دهغه ن.

سال پۆژ: ۱۹۸۷/۶/۲۰ خالی (۴):

سه رکرده ی هیزه سه ربازی به کان به هه لیکۆپته رو هیزه هه وایی کۆپترانه شه و پۆژ به به رده وامی ناوچه کان بۆ کۆشتنی زۆرتیه ن ژماره ی خه لک له ناوچه کدا، بۆمه باران ئه کن و ئاگاداری ئه نجامه کانمان ئه کنه وه.

خالی (۵-۶):

هه ر که سیک له و گوندانه دا ئه کیریت یاخود خزی ته سلیم ئه کاته وه؛ زیندان ئه کیریت و هیزه کانی ئه من لیکۆلینه وه پان له گه لدا ئه کن. گه روه کان له سه ی پۆژ زیاته ر گل نادرینه وه، له کاتی پێوه سته ده پۆژ مانه وه پان درێژ ئه کیرته وه، ئه وانه ی ته مه نیان له ۱۵-۷ ساله دوا ی ئه وه ی هه موو زانیاریه کی به که لکیان لێ وه ر ئه کیریت ئیعدام ئه کیرن.

ئه نفاله کان

ژماره ی ئه نفاله کان هه شته. ژماره ی هه شته مه یان به دوا ئه نفال ناو برا وه. ئه که سه یی نه خسه ی کوردستان بکه ین شاره گه وره کان نه بیته هه موو ناوچه ی کوردستانی به شیوه یه کی زنجیره یی گرتۆته وه.

ئه نفال یه ک. ناوچه ی: سه رکه لوو به رکه لوو

سهعات دووی شهوی ۲۲/۲/۸۸ خه لکی گوندی یاخسه مه ر (باره گای سه رکردایه تی ی. ن. ک)، سه رکه لو، به رکه لو له ناله و کرمه ی راجیمه و بۆمه ی لهشکری عیراقی به خه به ربوونه وه، به درێژی ۴۰ میل ته وقی ناوچه که ئه من، له قولایی دوکانه وه؛ بنگرد، له ویتشه وه بۆ ناوچه ی سلیمانی و ماوه ت و چوارتا.

۲/۱۸ واته دوا ی ۵ پۆژ، هیزه سه ربازی به کان هیرش ده به نه سه ر سه رکه لوو به رکه لو. ژماره ی ۲۰-۲۵ پ. م. شه هید ده بن. ۲/۱۹ سه رۆک کۆمار سه ددام حه سه ین سه رۆکی گشتی هیزه کانی عیراق، بانگه وازی دا بۆ گه لی عیراق و پیرۆزیایی و ستایشی ئه و هیزانه ی کرد که به شداری هیرشه کانیان کردوه، به تاییه تی هیزه کانی "به در" ئه مهش یه که م جار بوو که حکومه ت به ره سه می له ئاژانسه کانی خزیدا ناوی ئه نفال به یینیت.

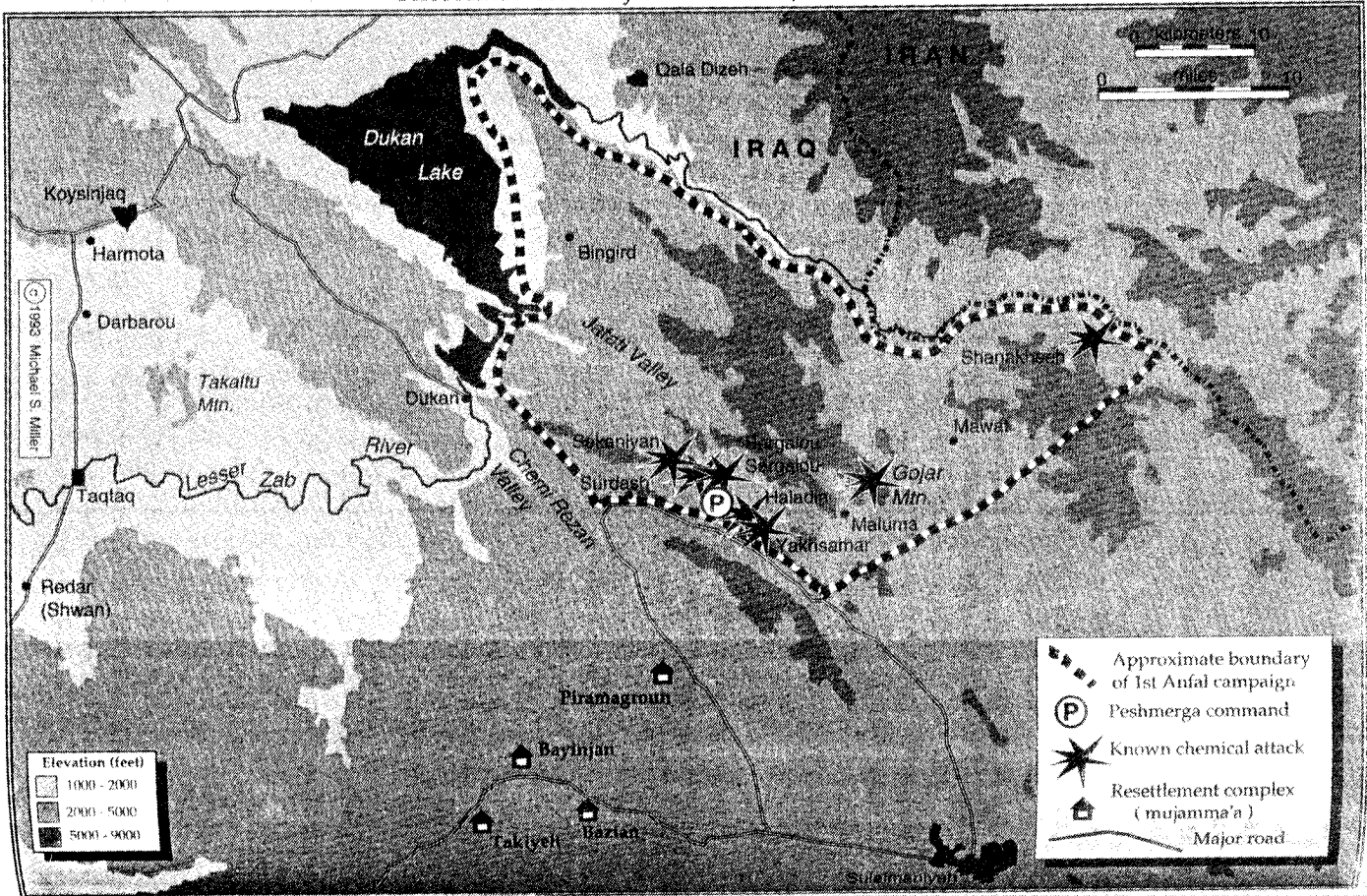
ئه نفال دوو. ناوچه ی: قه رمه داخ

له پۆژی (۲/۲۲) موه دهست پێ ده کات تا (۸۸/۴/۱).

ئه نفال ۳

بهیڤی "میدال نیست ۆج" پرۆسهی نه‌نفالکردن به موو له به‌کۆمه‌لکۆشتنی
جوله‌که‌کان جیاوازیی نیه.
پرۆسه‌که ٣ هه‌نگاوه: دیاریکردن، کۆکردنه‌وه، له‌ناوبردن.

First Anfal: February 23 - March 19, 1988

له (٥/١٥) موه دهست پێ دهکات تا (٨/٨/٨٨). ئەم ٢ ئەنفا له ئەم
ناوچانه ئەکره‌وه: شه‌قلاوه، رمواندز، باليسان (مه‌لبه‌ندی ٢
یه‌کیتی)، ئاکۆیان، وهرتی، خه‌لیفان، رانیه‌و هیران.
رۆژی ٢٦-٢٧ ئەو پ.م. مانه‌ی مایه‌وه‌هه‌ بنکه‌ی مه‌لبه‌ندی باليسان به
دینامیت ته‌قه‌تینه‌وه‌و ی.ن.ک. وه‌کو هیزیکه‌ی شه‌رکه‌ر ته‌واو ئەبیت.
٨/٢٨ هیزی عیراق ته‌چیته‌ ناو دۆلی باليسانه‌وه.

ئهنفالی ٨

دوا ئەنفال ناوچه‌ی بادینه‌نه، ناوچه‌ی هیزه‌کانی پ.د.ک. له (٥/٢٥)
٨ موه تا (٨/٩/٨٨) ته‌خاینتیت. سوپای عیراقیه‌ی به (٢٠٠٠٠٠)

دوای قهرمداغ سه‌ره‌ دیته‌ سه‌ر ناوچه‌ی گهرمیان. له (٤/٧) موه
دهست پێ دهکات تا (٨/٤/٢٠). گهرمیان، ناوچه‌ی نیوان سنوری
قهرخ، جاده‌ی چه‌مه‌مال-که‌رکوک، تۆبزاوه-که‌رکوک تا شاری
که‌لار و کفری و پێباز ده‌گریته‌وه. له هه‌موو ناوچه‌کانی تر زیاتر ژن و
منالی تیا دا چوو.

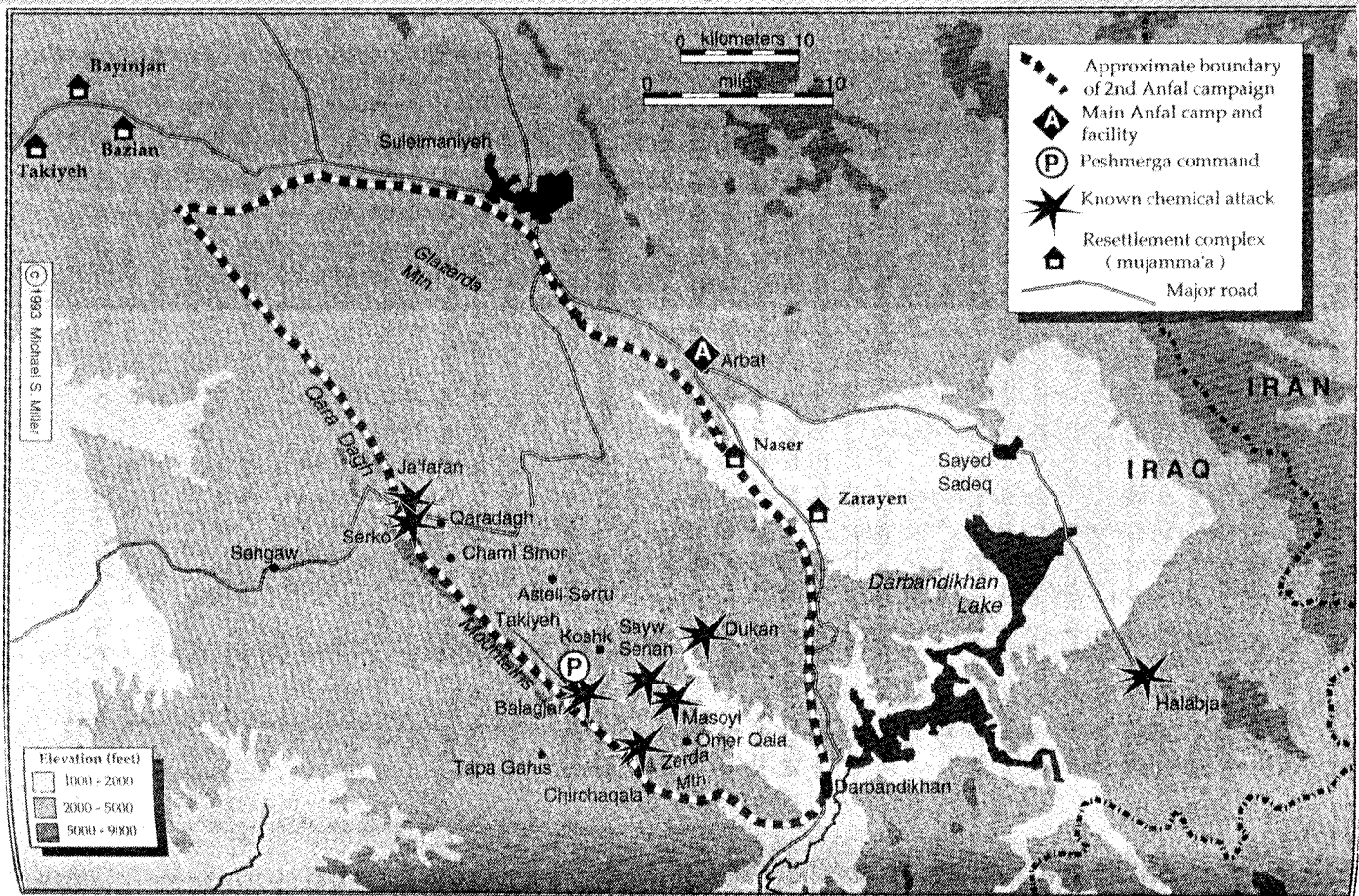
ئهنفالی ٤

له (٥/٣) موه دهست پێ دهکات تا (٨/٥/٨٨). ناوچه‌ی ناوی دوکان و
ناوچه‌ی نیوان هه‌ولیترو که‌رکوک ده‌گریته‌وه.

ئهنفالی (٧,٦,٥)

کهنعان مەکیه بەهاری ۱۹۹۲، لە قۆردەتر نەنوسپت:
 'یادگانێکی گەورەیی سۆفیهت-دروستکراوی روخا، چەند شەروائێکی کالیبەووە درا، نیکە لاوی فۆرۆ ییسی بووون، بەعەرەبانەیی
 تراکتۆرەکاندا هەل واسرابوون. ناکە پاتەو نەعلی پلاستیک لێرەو لەوئێ کەوتبوون، چەند فونویەکی بەتائ، نەمە تەنھا
 پاشاوەیەکی بوو لە دەههزارەها کورد که لەم شوێنەوه له لایەن رژێمی عێراقەوه بەرئێ کران بۆ بیابانەکان.

Second Anfal: March 22 - April 1, 1988

بەلگەنامە لە بارەگاکانی حکومەتدا گیرا. لە ۱۹۹۲/۵ دا ی.ن.ک.ئەو
 بەلگانەیی دا بە "میدل ئیست وچ" (Middle East Watch). ۳۵۰
 کەس که لەناو روداوەکانی ئەنفالدا بوون دەرچون. "میدل ئیست"
 دواي دوو سال لیكۆلینەوه لەو چوار ملیۆن بەلگەنامەییو
 چاوپێکەوتنی ئەو. ۲۵۰ کەسە، ئەنجامی کارەکانەیان لە کتێبێکی ۳۷۰
 لاپەرەیییدا، لەژێر ناوی: "جینۆساید لە عێراقدا-کەمیانپەکانی ئەنفال
 دژی کورد" دا بوختە کرد. دلۆبیک لە دەریایەکی. بەپیتی "میدل ئیست
 وچ" پڕۆسەیی ئەنفالکردن بە موو لە بەکۆمەلکۆشتنی جولهکەکان
 جیاوازی نیە.

سەربازەوه، بە هەموو جۆرە چەکی قورسەوه، لە گەل بەکارهێنانی
 چەکی کیمیاییدا ناوچەکی خاپۆر دەکەن. ۱۳۲۹۵ کەس بەر ئەنفال
 ئەکەوون. ۱۵۷۴ پ.م، ۱۴۸۹ پیاو، ۳۳۶۸ ژن و ۶۹۶۸ مندال.

ههزارههه لاشه که به چەکی کیمیایی کۆژرابوون لە لایەن لەشکرێ
 عێراقەوه سووتێنران. ۶۰-۸۰ ههزار کەس هەل هاتن بۆ ناو تورکیا.

پڕۆسەیی ئەنفال

لە راپەرینەکی بەهاری ۱۹۹۱ دا چوار ملیون پەرەیان (۱۴ تەن)

تیمور: کسبیک دهنګی لیوه نه ده هات، کسبیک نه خوی راپسکان نه فیژیه کی کرد. نهو دهنګه کی که هات دهنګی نه هسره که بوو، دوا به دوایدا دهنګی هګولله.

رؤزی حشر

نهوانه ی بهر هم هیرشه که وټن ده لټن؛ رؤزی حشر. حکومتی عیراقی جګه له هم مو جزره چکی قورس و هیززی هوایی چکی کیمیاویشی له هر هشت ناوچه کانی نه فالدا به کارهیناوه. سروشتی هیرشه کان به شیوهی کی زور ترسناک و درندانه بوون. له هواو زهویه و نه ناوچه کان به توپ و راجیمه و چکی کیمیاوی نه کوټن. به سده هزاره ها هیززی سربازی و جاش تهوقی ناوچه کان نه دن. گوند به گوند نهوی نه کوژراوه له زن و منال و پیاو کوی دهکه نهوه. پاره، نالتون، ناژل، که لوبلی ناومال و تراکتورمه کانیان به تالانی کزده که نهوه. زیله کان له که نار کونده کاندایا نامدن بؤ نهوهی سربازه کان به شق و زله گوندیه کان فریج بدهنه ناویانه وه. له بهرچاویاندا ناگر نه نټن به خانوه کانیان نه وه له لاشه وه بیلدیزمه کان خویان ناماده کردوه بؤ تهخت کردنی پاشماوه کان. به سده ها و هزاره ها، له گه رمای هاویندا، بی خوراک و ناو نه خریته موله کانه وه. زن و منال له پیاوان جیا دهکه نهوه په پیتا په پیتا کاروانی ۱۰۰۰-۲۰۰۰ نه فیری بؤ بیابانه کانی خواروی عیراق به ریج ده کهن بؤ کوشتن. چنده ها شوټنه وارو که نیسه ی هزار ساله له که ل نه رزدا تهخت نه کهن.

وټنه ی ژنکی بؤسنی دوا و هستانی چنگ به رسمی. له نه سوشیه یند پریس نهوه

سه دان دایک له کوردستان کاسه سر ریکیشی له مناله که کی بؤ نامینیته وه به سهریا بگری. کی به رپر سیاره؟ چاره سر چیه؟ بؤ خه لک له راستیدا نه هیوټ نه م باره بگوریت؟

وه لام: ژماره کانی داهانوو

نهو که سانه ی توانیان له ناوچه ی نه فالی په کدا خویان رزگار کهن هال نه هاتن بؤ ناوچه ی نه فالی دوو. نه که له ویش بهر نه که وټنایه، نهوا نیتر له نه فالی ۳ ادا هم مو ریگا کان داخرا بوو. ته نها ناسمان کراوه بوو نه ویش فریج که کان و هلی کزیته رمه کان ته نیبوویان. کون و نه شکه و ته کانی ش کیمیاوی پری کردبونه وه. دهر کردنی روج کاریکی ناسان نه بوو.

به لګه نامه کان دمکپنه وه نهوانه ی دهر فته تیکیان دؤزیه وه بؤ هال هاتن. چنده ها رؤژ له کپوه کان گیایان ده خوارد. هر له ریگی نه وه دهر فته ادا بوو له م دؤله ادا ۶۰ کهس له سر مادا رفق بوونه وه، له ولاتر شش... هتد

ژوبه اید (نه فالی په ک) دمکپنه وه:

رهمانی برام پيشمه رګه ی په کیتی بوو، له ناوه که من و دایکم و باوکمی په رانه وه له و بهر مه هر هاواری دمکرد: برؤن برؤن! خوتان دهر کهن! برؤن! نهوه دوا جار بوو گوټمان له دهنګی بوو. رهمان خوی که رایه وه بؤ یار مه تی دانی خه لکه که دوا ی دوو حفته عومری براشی له سنوره وه ده که پته وه بؤ ناوچه که. پيشمه رګه په کی تر خه بهر نه هینتته وه بؤ دایکوباکوی رهمان: عومرو رهمان په کتریان دؤزیه وه، له شوټنګدا تا دوا فیشه ک دؤی هیزمه کانی حکومت بهرگرییان کرد. من به دوربین ته ماشام نه کرد، بنیم که وټنه دهست هیززی دوژمنه وه، نیتر نه بینرانه وه. چنده ها پيشمه رګه ی ی ن ک له سر ناوی دوکان و له دهشته کانی که رمیاندا تا دوا فیشه ک بهرگرییان کرت.

ته تیمور (نهو کاته ۱۲ سال)

پروټسه که ۲ هه ناوه: دیاریکردن، کؤکردنه وه، له ناو بردن. واته قورتی په که می پروټسیسی نه فال دیاریکردنی که سه کانه که ده بیت کورد بن و له په کیک له ناوچه اید بن که له سر مه ناومان بردن (ناوچه کانی نه فالی ۱-۸). دووم کؤکردنه وه یانه، دوا ی کؤکردنه وه یان له چند مرکه زکی ناوچه که دا، رهوانه ی توټراوه، توسخور ماتوو، قوره توو، تکریت... نه کرین. کؤکراوه کان که ژمار میان زیاد ده بیت نیتر له وشوټنه وه نامدیان نه کهن بؤ دوا قورتی پروټسیسه که: کوشتن. له بیابانه کانی سنوری سعودیه و سه ما مو رومادی دهست به کوشتنیان دهر کړی و به بیلدیزمه نه خریته ژیر چاله وه.

**پێشمه‌رگه‌یه‌ك شه‌واڵ نه‌هه‌ینیته‌وه‌ بۆ دایكوباو كێك
 عومەر و ده‌حمان په‌كترییان دۆزییه‌وه‌، له‌ سوێنكدا هه‌تا دوا هه‌شك ده‌زی هه‌زه‌كانی
 حكومه‌ت به‌رگه‌رییان كرد.**

بیلدۆزه‌ر مه‌كان كه‌وتنه‌ ئیش. به‌ چاله‌كه‌دا هه‌ل كێشام، كه‌ ناوه‌ڕۆم دایه‌وه‌ لاشه‌ی هه‌مویانم بینی؛ سارا‌ی دایك، كیلاس و له‌یلاو سه‌روه‌ی خوشك، ٢ پورم، مه‌عسومه‌ كه‌ ٨ منالی پێ بوو. كچێكی پچكۆله‌م دی جلی كوردی له‌ به‌ردا بوو ده‌جولایه‌وه‌، كوله‌یه‌ك به‌ر ده‌ستی كه‌وتیوو، ئه‌و نه‌هات له‌گه‌لم وتی؛ ده‌ترسم، له‌ سه‌ریازه‌كان ده‌ترسم، ناتوانم بێم. ته‌یمور خۆی قوتار ده‌كات، خۆنێكی زۆری لێ ده‌روات، له‌ دوايشدا له‌ بیاباندا ده‌كه‌وتیه‌ ده‌ستیكه‌ به‌ سۆزی خه‌یلكی عه‌ره‌یه‌وه‌. ته‌یمور له‌ مانگی ده‌ی ١٩٩٠دا به‌ په‌نگایه‌كی نه‌په‌نی و سه‌ختدا ده‌گاته‌وه‌ ده‌ستی مامی و كوردستانه‌ وێرانكه‌ی. كه‌نعان مه‌كبه‌ به‌ماری ١٩٩٢، له‌ قۆره‌تو ئه‌نوسیت: پادگانێكی كه‌وره‌ی سۆقیه‌ت-دروسته‌كراوی روخاو، چه‌ند شه‌روالێكی كالبه‌وه‌وه‌ دراو، تێكه‌ لاوی قوڕو بیسی بویون، به‌ عه‌رمبانه‌ی تراكتۆره‌كاندا هه‌ل و اسرابوون. تاكه‌ پاته‌و نه‌علی پلاستیک لێزه‌وه‌ له‌وێ كه‌وتیوو، چه‌ند قوتویه‌كی به‌تال، ئه‌مه‌ ته‌نها پاشماویه‌ك بوو له‌ ده‌هه‌زاره‌ها كورد كه‌ له‌م شوێنه‌وه‌ له‌ لایه‌ن رژیمی عێراقه‌وه‌ به‌رێ کران بۆ بیابانه‌كان*

سه‌رچاوه‌كان:
 ١- Genocide In Iraq
 The Anfal Campaign Against The Kurds
 Middle East Watch
 ٢- كه‌نعان مه‌كبه‌، القسه‌و والصمت

شه‌ش كه‌س شایه‌تی هه‌ر ٢ قۆرتكه‌ی پرۆسیسی ئه‌نفال له‌ كرتنه‌وه‌ بۆ كۆكرده‌وه‌ تا كوشتن. ته‌یمور په‌كێكه‌ له‌وان. ناویراو خه‌لكی كوردی كوله‌جۆی گه‌رمیانه‌. له‌ سه‌ریازه‌كانی قۆره‌تو له‌ هه‌لێكدا له‌گه‌ل دایكی و ٢ خوشكه‌كه‌ی و سه‌ده‌ها ژن و منالی تردا له‌ پیاوان جیاكراونه‌ته‌وه‌. بۆ دواچار له‌ كورتیكه‌ی هه‌له‌كه‌وه‌ باوكی له‌ ده‌رموه‌ له‌ناو ئه‌م دیمه‌نه‌دا ده‌بیست:

"چه‌نده‌ها زه‌یل ئاماده‌كرا بوون، جلیان له‌ به‌ری پیاوه‌كان داده‌كه‌ند، ته‌نانه‌ت پیلاره‌كانه‌شیان. دوو كه‌س دوو كه‌س ده‌ستیان ده‌به‌ستن و فه‌رییان ئه‌دانه‌ زه‌له‌كانه‌وه‌ ئه‌یان به‌ردن. ژنه‌كان له‌ ژوره‌وه‌ ده‌گریان، له‌ خۆیان ئه‌داو ده‌یان لاوانه‌وه‌. ده‌مان زانی بۆ كوشتنیان ده‌بن."

ته‌یمور خۆشی، ده‌ ره‌ژ دوا‌ی باوكی، به‌ یانیه‌كی زووی مانگی ٨ په‌كێك ده‌بیست له‌وانه‌ی كۆیان ده‌كه‌نه‌وه‌ به‌ سه‌یاره‌یه‌كی سه‌ر گه‌راو به‌رمو خوارووی عێراق، سنوری سه‌عودیه‌ ئه‌به‌رین. ته‌یمور پێشتر توانیبووی چاوی خۆی بكاته‌وه‌.

ته‌یمور ئه‌لیت: كه‌ دایان به‌ زانین هه‌موو له‌ تینویتی و به‌رسیتیدا شه‌كه‌ت بویون. كات ئیواره‌یه‌كی دره‌نگ بوو. بۆ هه‌ر سه‌یاره‌یه‌ك چالێك ئاماده‌ كرابوو، خراینه‌ ناو چاله‌كانه‌وه‌، دنیا بێ ده‌نگ بوو، كه‌ستێك ده‌نگی لێوه‌ نه‌ده‌هات، كه‌ستێك نه‌ خۆی راپه‌سكان نه‌ قه‌یژه‌یه‌كی كرد. ئه‌و ده‌نگی كه‌ هات ده‌نگی ئه‌فسه‌ره‌كه‌ بوو، دوا به‌دوایدا ده‌نگی كوله‌. له‌ دوولای چاله‌كه‌وه‌ بۆمان دانیشتیووون كوله‌یه‌ك به‌ر كه‌وت و هه‌له‌سامه‌وه‌، به‌ لێزایی چاله‌كه‌دا هه‌ل كه‌رام، سه‌ریازه‌كه‌ پالێكی پتوه‌ نامه‌وه‌ بۆ ناو چاله‌كه‌و كوله‌یه‌كی ته‌ریشم به‌ر كه‌وت. سه‌ریاره‌كان به‌لاو بوونه‌وو

**گن ئازاری رۆژی شه‌ش به‌رز
 كانه‌وه‌!**

ئه‌وانه‌ی ده‌ستیان ئه‌روات
 خۆیان لایه‌ن له‌ ناوانه‌كاندا،
 ئه‌وانه‌ی ده‌رچوون ئه‌و
 ره‌شورنه‌ بێ ده‌سه‌لاتانه‌ن كه‌
 ده‌نگیان ناكات به‌ كه‌س،
 ئێمه‌ی زه‌ندوو نه‌مان توانی
 ده‌ستێكی خۆشه‌ویسته‌ی
 بگه‌یه‌ننه‌ سه‌ره‌مه‌رگن
 قوربانه‌كان،
 به‌لام ئه‌توانین له‌م مه‌رگانه‌
 ده‌ستێك دروست كه‌ین،
 له‌گه‌ل به‌د
 ئه‌وانه‌ی كۆزانی له‌جیاتی
 هه‌موومان تیا چوون،

كوردستان سۆلیداریتی ئه‌نوسیت: شه‌رمه‌زارییه‌ بۆ من و ئۆ رازی بین منالانی كوردستان له‌ جیاتی خۆیندن و یاریكردنی ناو باخچه‌كان، له‌ كه‌لاهه‌ ده‌سكرده‌كانی به‌عسییه‌ هاشیه‌كاندا به‌بێ هیوا گه‌وره‌ بین، نه‌گه‌رچی ئاسۆی كوردستان لێل و تارێك بێت به‌لام مرقۆفی كارمه‌ له‌ كاتی ئه‌نگانه‌دا پشت ناكات هه‌له‌كه‌ی خۆی.

ئه‌مانه‌ جیانی كرتوووه‌؟ وه‌لام: زمازه‌ی داهااتوو

شەھیدەکان

ئەو جانتا پارانەى ئەخرىنە بانقەكانى ئەوروپاوه وەلامى ئەم نامانە نىن. ئەو

سەئەدەتگەر دەرىجىسىدىكى شەھىدەكانى

جەمالە پەش لە نامەكانىدا كە لە ژوورى ئىعدامەوہ نوسىونى ئەلئىت:

*ھىوادارم كە ئاكانان لە كۆلزارو شانازو قالە بىت. چونكە زۆر حەزم ئەكرد نازى ئەو سىيانە ھەل كرم و خزمە تىيان بكم.

*بە نىسبەت ئەو ھاوئىيانەى كە بە نەشىدو ھوتاف كىشانەوہ ئەچنە بەر پەتى سىدارە، دوژمنەكانمان دىن و لىمان ئەپارتنەوہ كە بى دىنگ بىن. بەلام ھىچ شتىك نىبە كە كارىگەرى بى بكانە سەر ئىمە. تاكو پەتەكە ئەكەن بە ملماندا ھەر لە سرودو ھوتافكىشان ناكەوین. جەلادەكان دەلئىن: لەومتى ئىمە لىرەين شتى وەكو ئىوہمان نەدیوہ. ھاوئى كىيان! ئەو ناوى ئەو شەھىدانەم بۆ نارىن كە لە (۱۹۷۷/۱۱/۱-۸/۸) دا لە سىدارە دراوون. ھەر وەھا چەند كەسىكى تر كە لەسەر دىوارمكە ناویان نوسرابوہ. ئىستا ئىمە (۲۵) كەسىن كە لە ژوورى ئىعدامدا ماوین. ھەر رۆژە بەرە بەرە لىمان ئەروات. وەكو كورك چۆن لە رانە مەر ئەدات، جارى يەككىك يان دووان ئەبەن. شەوى وا

ناوى شەھىد: **جەمالە پەش** (جەمال شىخ عەلى مارف)
رۆژى لە سىدارەدان: ۱۹۷۸/۱/۲۸
بەندىخانە: موصل

ەجلى پەشم بۆ ئەكەن و سەرىرەزۇ پوسوور
لەناو خەلكىدا خۇتەن دەرخەن!
شەھەوو سالىك يادم بکەنەوہ!
تا پەتەكە ئەكەن بە ملماندا ئە سرودو
ھوتاف كىشان ناكەوین.

وئەنى
لاولك
لەو
شەشەى
لە شوبانى
۱۳۸۶ لە
نزىك
سجنى
سلىمانىدا
لەبەرچاو
ى خەلك
كوللەبارا
ن كران.

ښه گهر پلنه وه

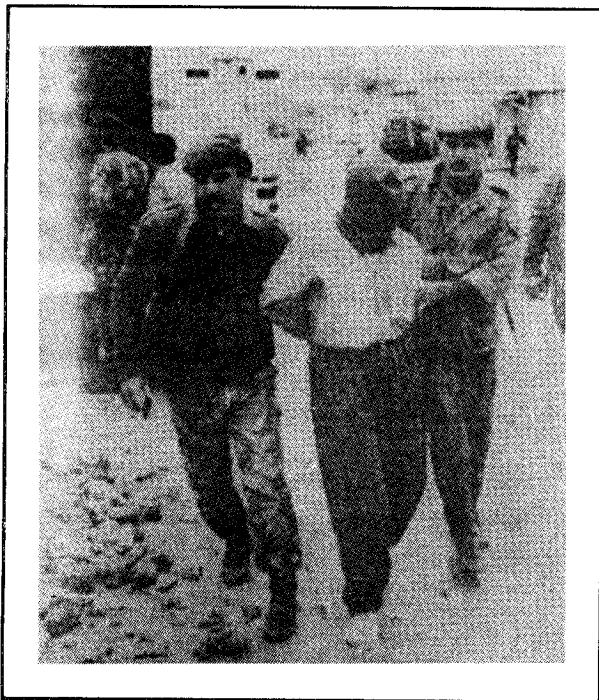
پلشمه رگانه ی له دژوارترین روژدا دهسیان دایه چهک، بو مهسه له ی نیشتمان بوو

چاپېرانی له هماغه دروسته گرده

هه بېوه (۷) کهسیان به په کجار نيعدام کردووه. له م شهواندا (۹۲) کهسیان له نه بوغریب نيعدام کردووه. منیش و نه و هاور پیا نه خومان نه کهینه سوو ته مه نی بو شو پشه پیروژه که مان. نه و که سانه ی که نيعدام نه کړین هه مو به دهستی کورده خائینه کان تووش بوون و هیچ که سیک دوژمن نه ی گرتووه.

بابه گیان! دایه گیان!

وهک دایک و باوکی کور تکی شو پشگير کوڼ راگرن له قسه کانم! زور جی شانا زبیه بو من که که له که م وهک شه هیدیکي خوی وهرم بگریت. داوای لیبور دنیش له که له که م نه که م که نه متوانی له وه زیاتر خزمه تی بکه م. راسته نه لاین زیان خو شه، به لام نایا نه زانن له وه خو شتر خو به ختکر دنه له پیناوی میلله تدا؟ مردنیک زیان له داوی خوی دروست بکات مردن نیه، زیانه. زیان، له مردنی نه مروی نيمه دا بو نه وه ی دا هاتوو دروست نه بیت* ناوی شهید: **ثاشتی** (نه بو به کر نوری قادر)

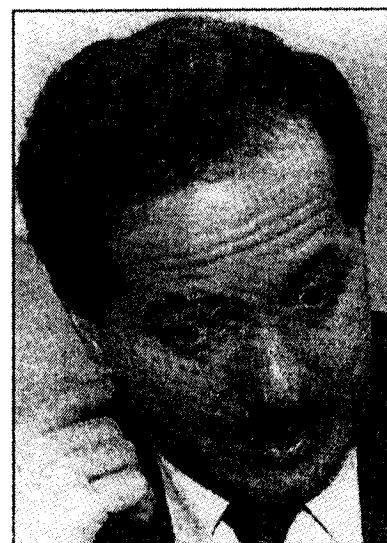

روزی نه سیلدارم دان: ؟
به ندیخانه: موسل

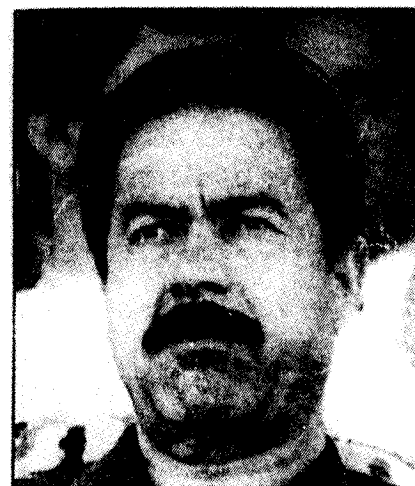
**ه هیوام وایه نه و ری که یه ی که نیمه
سگرتوومانه نیوه نه و او که ری بن.
دهستی یارمه تی بو که سوکاری
شه هیدان دریز بکه ن!
به شانا زبیه وه نه و په ته نه که مه ملم.**

هاور پیا، که مترین سلای شو پشگير پستان پيشکه ش بیتا. هیوام ناوتم سر که و تنان و به دی هینانی تامانچ و ناوای میلله ته ره شو رو ته که مانه. له م کاته دا که نه م نوسراوه بو نیوه ی به ریز نه نوسم، بریاری خنکاندنم له که ل (۱۵) که سی تر دا دهر چووه. سه عات (۱۲) هی شه و هل ده و اسرین و ته نه ا نزی که ی (۱۰) سه عاتمان ماوه.

هیوام وایه که روژیک سر که و تنان به دی هینا، بین و لاشه کانمان به نه وه بو سلیمانی، له گردیک لای شه هید نارام بم نیژن. هیوام وایه که له کو فاره کاندایا دمان بگریته وه له بیر نه چین. هه میشه دهستی یارمه تی بو که سوکاری شه هیدان دریز بکه ن و له بیرتان نه چن چونکه پرسینه و متان مانای وایه که نیوه ی دلسوز کوری راسته قینه ی میلله تن. هه روها هیوادارم که نه م نوسراوه ی دهینووسم بو تان هه لی بگرن و پاشه روژ له کو فاریکی شو پشدا بلاو بگریته وه. به شانا زبیه وه نه و په ته نه که مه ملم که کراوته ملی شه هیدان؛ چه عفر، نه نومر، شه هاب و نیمه نیشانی میری درنده مان داوه که نیوه نیمه هیچ باکمان نیه له مردن*
سرچاره ی نامه کان:
چاپی به که م، ۱۹۸۲/۱، بی ن ک، چند نامه به که له زیندانی فاشسته کانه وه.

مسعود بارزانی

□□ علی حسن المجید

**سەددام حوسەین: ئەوانە خیاڵەتیان لە نیشتیمان و
هەموو داخی کۆمەڵایەتی کرد، ئێمەش ناردمانن بۆ
جەهەننەم.**

سەعات ٣ی شەوی ١٩٨٢/٩/٢٠ لە کۆمەڵگا زۆرەملیەکی "قوشتەپە" سەربازی عێراقی ٨٠٠٠ پیاو لە بارزانیەکان لە سەر ١٢ سالانەو کۆدەمکەنەموو لە تۆلەمی گرتنی حاجی ھۆمەران دا دەیاننەن. ئەمە جگە لە کۆکردنەوێ عوبیدولای کوری مەلا مستەفاو ژمارەییکی تر کە لە شوێناتی تر بوون. ھەندیک سەرچاوە لەوانە نەوشیروان مستەفا، دەست بۆ ئەو رانەکێشن کە پێشتر سەرائی پارتی قسەیان لەکەل سەددام ھەبوو پەیمان شکێنیان لەکەلدا کردوو. سەددام تۆلەمی خۆی لە ھزارەھا بەرزانی بۆ ئاگاوی بۆ خەتا ئەکاتو. بەلام سەددام ھەرچەندیک بکوژیت ناتوانیت ئەو راستییە بکوژیت کە ئەگەر مەنجەل ھەل بەدەیت سەرقاپی خۆی ئەدوژیتو. سەددام حسێن لە تەلەفیزۆنی عێراقیدا ھەربارە بارزانیەکان دەلێت "ئەوانە خیاڵەتیان لە نیشتیمان و ھەموو داخی کۆمەڵایەتی کرد، ئێمەش ناردمانن بۆ جەھەننەم".

**مەسعود بەرزانی: وتارەکی سەرۆکی ھەرماندە
بەرێز سەددام حوسەین ئاواتی ھەموو عێراقییەکی
شەریف دینیتە دی.**

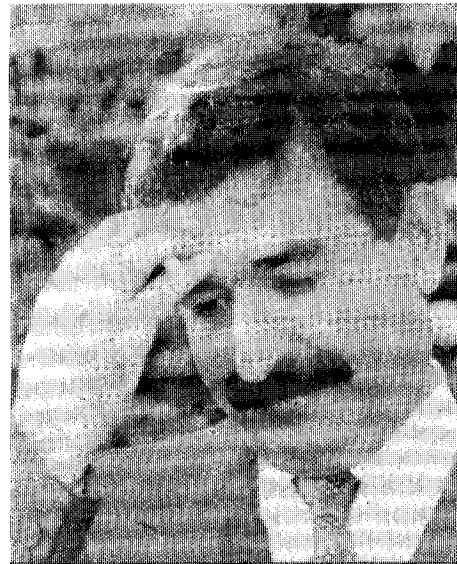
مەسعود بەرزانی سالی ١٩٩١ ئەلێت: "وتارەکی سەرۆکی ھەرماندە بەرێز سەددام حوسەین لە بیرھەرمی ٢٢ سالەمی مەزنی ١٧-٢٠ی تەموزدا، وتاریکی میژووویو ئاواتی ھەموو عێراقییەک و نیشتیمان پەرورێکی شەریف دینیتە دی(١)". ناوبراو دیارە ئاواتەکی ھاتۆتە دی و بەلام ئەوانەمی ئەنقال کران، لەدار دران، لە شەردا شەھید بوون نە شوؤل نە پارەمی برایم خەلیل ھیچیان بەرنەکەوت، تەنھا شەرفیان برد لەکەل خۆیان. تۆ بلیتی ئەوێ مەسعود بەرزانی یش ئەیبەخشیتو ھەر شەرف بیت؟ *رۆژی ١٩٩٦/٨/٢١ "پارتی"، دواي ئەوێ "یەکتیتی" و ئێران ئەبن بە مەترسیی بۆ خەتی نەوتفروشتنی سەرائی پارتی و سەرائی حکومەتی عێراق، پێش سوپای عێراق ئەکەوت بۆ گرتنەوێ ھەولێر. (١)خەرمانە: ٢، ١٩٩١.

**علی حەسەن مەجید: ئەم سەگانە ئەبێت سەریان
پان کەمەو. بە بیلدۆزەر بیان نێژم**

رۆژی ١٩٨٧/٣/١٨ بۆ لەناوبردنی مەسەلەمی کورد لە عێراقدا بە یەکجاری، علی حەسەن مەجید دەکەن بە سکرێتری گشتی حیزبی بەعس لە باکور. ھەموو دەسەلاتی سەربازی و مەدەنی راستەوخۆ دەخریتە ژێر دەستیو. ناوبراو نزیکەمی سالیک دانەنیت بۆ خۆئامادەکردن. ھەموو ھێزەکانی چەکداری ئەمن، جاش و مەدەنی بۆ "ھێرشەکانی ئەنقال" بەکار دەھێنیت. کوردوستان وەک ناوچەییکی جەنگی و قەدەغەکراو تەماشاش دەکریت. علی حەسەن لە یەکی لە کۆبونوومەکانیدا لە کەرکوک دەلێت: "وتم لەوانەیی چەند پیاویکی باشیان تیا بدوژینەو، بەلام ھەرگیز، ئەم سەگانە ئەبێ سەریان پان کەمەو. ئەبێ بە بیلدۆزەر بیان نێژم". ئەم پیاو ترسنۆکە کە لە ھێرشەمی ئەنقال ئەبیتو، پاش کوشتنی ھزارەھا ژن و منال، ئەلێت: "من بۆ شوێنیک نەکراوم شەرو ھەرای تیا نەبیت". کوردستان بەجۆر دەھێلێ بەلام کەس نەبیست لە شەری کەنداوا لە یەکی لە کونەکانی ژێر زەویدا نەبوو بیت. زالم ھەمیشە تاوانبارییکی ترسنۆکە.

حسین کامیل سهگی بهوهفای سهدهام حسهین

حسین کامیل، حهرهستیکی ناسایی، ئه بێت به شوڤتیری ئهحمده حسهین بهکر (سهركۆماری پێشوو). سهدهام ئه بێت به سهركۆمار. دهنگی ده زمانخواردکردنی "بهکر" بلاو ئه بێتهوه. حسهین ئه بێت به حهرهسی یهكهمی سهدهام. بێ دهوره ئه بێت به ملازم ئهوهول. سهدهام سێ كچی خۆی ئه دا به حسهین و دوو برای. حسهین ئه بێت به وهزیری پیشهسازی و دروستکردنی كهرهسی سهربازیی. دواي له ناویردنی وهزیری نهوت و وهزیری دیفاع ٣ وهزامت ئهگرێته دهست خۆی. تیپی تایهتی حسهین له گرنتی كۆیت دا دهكهوێته تالانیی، بهمه تیر ناخوات پارهیکی زۆر چاپ ئهكات. سهدهام ئهچیتته سهری، پاش كوشتنی چهند حهرهستیکی، حسهین زهلیل ئهكات، له وهزارهتهكان لای ئهبات. دواتر سهدهام لهسهر تهلهفیزۆن ئهكۆیت: حسهین بێ خهتایه و دهیخاتهوه جیتی خۆی. له راپهڕینهكهدا سهدهام كهس بۆ كوشتاری خهلك كۆ ئهكاتوه: حسهین و سهدهامی برای، دوو كۆرپهكهی سهدهام حسهین خۆی، عهلی حسهین مهجیدو مودیری ئهمنی تایهتی. خهلكی بهغداد ئهم تاوانباره ناو ئهئێن: سهگی بهوهفای سهدهام. ناویراو لهگهڵ سهدهامی برایدا به كچهكانی سهدهاموه راپان كرد بۆ ئهردن، دواي ماوهیهك گهڕانهوه بۆ عێراق و سهدهام كوشتنی.

حسین کامیل

جهلال تاله بانی بارهسكا بۆ خوالیخۆشیوو حسهین کامیل ئهكاتوه

جهلال تاله بانی ئهكۆیت: "خوالیخۆشیوو حسهین کامیل چهند جارێك به تهلهفون پهیوهندی لهگهڵا كردم، چ له لهندن و چ له دیمهشق. من رام وابوو كه موعارمه ئه بێت ئهم پیاوه بگرێته خۆی. لهگهڵ برایان له سوریاو ئێران چهند ههولێكم دا بۆ پێشوازیلیكردن و كۆیگرتن لێی، لهبهرئهوهی له برۆای ئهوهدام كه پێویسته هانی ههموو ئه ئهفسهرانه بدریت كه رۆژێ له رۆژان كهوتونه ههتدێك تاوانهوه، بۆ جیابونهوه. لهبهرئهوهی ئهكر هانیان نهدهین بۆ جیابونهوه، ئهوا دیکتاتور چهند ئهفسهرێکی له دهور ئهئێنیتتهوه كه له برۆاهه ببون به عهدهالت و تهبیعهتی رۆژمهوه نا، بهلكو بۆ پارێزگاریی ژبانی خۆیان، بهرگریی له رۆژی دیکتاتور بکن". له وهلامی ئهوهدا بۆ بهیهك شاد نهبوون، تاله بانی ئهكۆیت: "چاویكوتن دروست نهبوو چونكه من نهتوانی بچم بۆ ئوردن و ئهوش نهی توانی بێت بۆ سوریا. بانگم كرد بۆ میوانیی كوردستان و بۆ كردنهوهی بارگا بۆی له ناوچهكه ماندا، وه ههولم دا بۆی بسهلمێنم لهگهڵ ئهوشدا كه حسهین کامیل و تاقمهكهی تاوانیان دهرهق میلههتی كورد كردوه، بهلام كورد میلههتیکی لیبوردهیهو دهروانیتته داهاتویهك كه عێراق تیایدا مووهحهدهو موتهجانیس و لیبوردهو دیموكراتی و فیدرالی و تهعهود بێت. لهبهرئهوه ئهئێم مهجال كراوهیه بۆ هه ریهكێك بیهوێت له سهدهام حسهین بیهتهوهو بگرێتهوه ریزی كلی عێراقی". (المشاهد السياسي، ٤٨، ١٩٩٧).

جلال طالبانی

The Guardian, 25/4/91

Reuters, May 1991

کام مالی کورد هیه له باشوری کوردستاندا جولانه‌وهی چه‌گداریی کورد له‌ساری نه‌کهوتبیت. به‌لام ئایا هتا ئیستا جولانه‌وه‌که چی به‌دهست هیئاوه بۆ ئه‌خه‌لکه؟ کام مالی کورد هیه به‌برده‌وامییی باسی مه‌سه‌له‌ی کوردو دهنگوباسه‌کانی تیا نه‌کریت، به‌لام ئایا ئه‌مه‌و باسانه‌گه‌شتره‌ن به‌ کام چاره‌سه‌ره؟ ئه‌وانه‌ی دهنگیان نه‌بیسترتیت ده‌سه‌لاتدارو نوسره‌کانن، ئه‌ی ئه‌وه‌ که‌سانه‌ی له‌ ده‌روه‌ی ئه‌مانه‌ن نه‌لین چی؟

په‌ری خان:

تا ئیستا شتیگیان نه‌کوردوه من تیی نه‌گه‌م. ژنیان هه‌ر بۆ پاره‌کۆکردنه‌وه‌و چه‌ک شارده‌نوه‌و بیستوه‌.

په‌ری هورده‌ستانی

ره‌فه‌تی مه‌لا: هیچیان نوێنه‌ری مه‌لله‌ت نین. ناره‌زایی توانی به‌عس ده‌رکات، نه‌توانی حیزبه‌کانه‌ش ده‌ره‌یه‌ه‌لێنیتا.

ئێستا شتیگیان نه‌بیسترتیت ده‌سه‌لاتدارو نوسره‌کانن، ئه‌ی ئه‌وه‌ که‌سانه‌ی له‌ ده‌روه‌ی ئه‌مانه‌ن نه‌لین چی؟
ئێستا شتیگیان نه‌کوردوه من تیی نه‌گه‌م.
ژنیان هه‌ر بۆ پاره‌کۆکردنه‌وه‌و چه‌ک شارده‌نوه‌و بیستوه‌.
په‌ری خان: هه‌ر ده‌روه‌ی پاشکۆیه‌تییان هیه به‌ بزانیان ئه‌وان کین؟ نه‌لین چی؟
په‌ری خان: هه‌و سه‌ری کاک په‌فه‌ت نه‌کرتیتوه: له‌ به‌رگه‌، کازان و په‌ژان یاریان نه‌کرد. له‌و کاته‌دا چه‌مه‌ تۆفیک به‌ویدا په‌ت بوو. بانگمان کرد بیت چاپه‌ک بخواته‌وه. مناله‌کانمان هیئاوه ژوره‌وه‌و تۆفیک له‌و شوێنه‌ی دا که‌ مناله‌کان یاریان تیا نه‌کرد.

چیانه‌ته‌ چۆن هه‌ولی پیکه‌وتنیان له‌گه‌ل نه‌دا. ناوبراو لای وایه که‌ هیچ کام له‌و حیزبانه‌ نوێنه‌ری مه‌لله‌تی کورد نین و نه‌بیت ئه‌وه‌ خه‌لکه‌ شتیکی تر دروست بکات. ده‌ست بۆ ئه‌وه‌ کوردستان چه‌په‌شتن و برسیتی و خرابه‌کاری و زوله‌و رانه‌کیشتیت که‌ له‌ ژیر ده‌سه‌لاتی حیزبه‌کاندا به‌ر ده‌وامه، لای وایه که‌ ئه‌وه‌ ناره‌زاییه‌ی به‌رامبه‌ر ئه‌وه‌ باره‌ ناوه‌مواره هیه‌ پێویسته‌ پیک به‌خرتیت بۆ دروستکردنی هیژتیکی سیاسی. کاک ره‌فه‌ت نه‌لێت: هیژی ناره‌زایی خه‌لک توانی به‌عس له‌ کوردستاندا ده‌رکات. من بروام به‌وه‌ هیه‌ که‌ ئه‌مه‌ هیژه‌ نه‌گه‌ر نه‌شتوانی سه‌د ده‌ر سه‌د ئه‌مه‌ حیزبانه‌ ده‌ره‌یه‌ه‌لێنیت، نه‌توانیت تییان بگه‌یه‌نیت که‌ هیچ پایه‌گایه‌کیان له‌ ناو خه‌لکیدا نه‌ماوه.
به‌ لای ناوبراوه‌و ئه‌مه‌ تا که‌ چاره‌سه‌ره‌ بۆ کیتشه‌ی ئیستا. کاک په‌فه‌ت نه‌لێت: له‌ ئاشبه‌تالی سالی ۱۹۷۵ دا خه‌لکه‌ نه‌ی ئه‌ویست کوردستان به‌جێ بیتلێت، ئیستا له‌ژێر سایه‌ی حکومه‌تی به‌ناو کوردیدا خه‌لکی سه‌ری کوردته‌ سه‌ر ولات چۆلکردن، ئه‌مه‌ کاریکی خه‌ته‌ره‌.
ده‌ربه‌اره‌ی ژنبه‌سه‌را هیئانی سه‌رائی یه‌کیتی نه‌لێت: شتی شه‌خسی ئه‌وه‌یه که‌ دور بیت له‌ سیاسه‌ته‌وه. چه‌گه‌ له‌وه‌ ئه‌وانه‌ لافی مافی ئافه‌رمانیان لێ ئه‌داو ئه‌وه‌ی

که‌ نه‌چیته‌ مالی کاک په‌فه‌تی مه‌لا، ۲۱ وینه‌ به‌ دیواره‌که‌وه له‌ به‌ر ده‌مته‌ رانه‌وستن. شوان له‌ قازانقیه‌ به‌دهستی جاشه‌کانی ته‌حسین شاه‌ویس شه‌هید کراوه. کامه‌ران سالی ۱۹۸۵ له‌ سه‌ر چناره‌ نه‌گیرۆ و پاش سه‌ی سالی به‌عس پییان رانه‌گه‌یه‌نیت که‌ ئیتر به‌ دوایدا نه‌گه‌رین. نۆزه‌ که‌ سه‌ په‌ژۆی ۲/۴/۱۹۹۱ له‌ چیمه‌ن نه‌کۆرین. دوای ئه‌مه‌ هه‌موو شه‌هیده‌ ئه‌مه‌ خه‌زانه‌ نه‌ هاتونه‌ته‌ سه‌ر کوردستانیکه‌ی په‌رگار کرا، به‌ پیچه‌وانه‌وه‌ په‌ریونه‌ته‌ ئه‌مه‌ په‌ری دنیا؛ سوید. کاک په‌فه‌ت له‌ وه‌لامی ئه‌وه‌ پرسیار دا که‌ ئایا ئه‌مه‌ی ئیستا ئه‌وه‌یه که‌ ئه‌وه‌ هه‌ولی بۆ دا، نه‌لێت: نه‌خه‌تر! ده‌ربه‌اره‌ی ئه‌وه‌ی کۆ په‌ریسیاره‌ له‌مه‌ په‌ژۆ، نه‌لێت: ئه‌وه‌ی ناوی خۆی ناوه‌ سه‌ر کوردی جولانه‌وه‌ی کورد، ده‌وری خرابی ولاته‌کانی ده‌وره‌یه‌ریش هه‌ر ئه‌که‌وتنه‌وه‌ سه‌ر شانی کورد که‌ خۆی.
ده‌ربه‌اره‌ی شه‌ری یه‌کیتی و پارتی وه‌کو شه‌ری به‌ره‌ی گه‌ل و به‌ره‌ی دوژمن، کاک په‌فه‌ت رای وایه که‌ بوونی پارتی به‌ جاشیکی نیو ده‌وله‌تی، وای کرد که‌ جیاوازیه‌ک له‌ نیوانی ئه‌وه‌ دوو هیژمه‌دا هه‌بیت. ناوبراو نه‌لێت: "هه‌ر چه‌نده‌ لام وایه که‌ سه‌ر کردایه‌تی ی.ن.ک له‌و ئاسته‌دا نه‌ی، به‌توانیت سه‌ر کردایه‌تی مه‌سه‌له‌ی کورد بکات، ئه‌وانیش هیچ به‌رنامه‌یه‌کی روینیان نه‌یه، چ له‌ روی سیاسی و چ له‌ روی ناووری و کۆمه‌لایه‌تیوه، هه‌ر په‌ژۆی دروشمیک هه‌ل نه‌کهن و نه‌گه‌ر یه‌کیتی ش لای وایه‌ ئه‌وه‌ی پارتی نه‌یکات

په‌ری خان نه‌لێت: "به‌ درزیایی هه‌شت سالی ده‌روه‌م هیچ که‌سیک نه‌هات قسه‌یه‌ک له‌گه‌ل من بکات، له‌ هیچ باره‌یه‌که‌وه، نه‌ سیاسه‌ت نه‌ ژانمان".
تۆ بلتی هیه‌ ئه‌وه‌ نه‌بیت که‌ ئه‌وه‌ی ئه‌وه‌ پیاوانه‌ کوردیانه‌ عیلموعیره‌فانیکه‌ی به‌رز بوو بۆ و ژنان سه‌ریان لێی ده‌رنه‌چوین؟
به‌ بزانیان په‌ری نه‌لێت چی:
-هتا ئیستا شتیگیان نه‌کوردوه من تیی نه‌گه‌م. پیاوی کوردیش سه‌ر به‌ستی نه‌داوه به‌ ژن تا به‌توانیت به‌شداریی بکات له‌ سیاسه‌تدا، پیکه‌شتنی ناوشاری ژنانیش هه‌ر بۆ به‌تانی و پاره‌کۆکردنه‌وه‌و چه‌ک گواسته‌نه‌وه‌ بووه، رایان قه‌د وه‌رنه‌گیراوه، ئه‌مه‌ شتیکی بووه‌و سیاسه‌تیش شتیکی تر.
په‌ری نه‌لێت: "کوردستانیان دایه‌ ده‌م کورگ. من که‌ بزانه‌م "میکرۆب"م بۆ مه‌لله‌ته‌ که‌م دا ئه‌نیشم". به‌لام ئایا میکرۆب دا ئه‌نیشیت؟ په‌ری خان رای وایه له‌ جیاتی ئه‌وه‌ی باسیان نه‌کهن، بیریکه‌نه‌وه‌ شتیکی بکهن. زۆریه‌ی ئه‌وه‌ی له‌ ده‌روه‌یه‌ پێشتر ده‌زی به‌عس کاری کوردوه، که‌چی ئیستا هه‌ر کس له‌ مالی خۆی لێی دا نیشته‌وه، له‌ ژوره‌وه‌ باسی حیزبه‌کان نه‌کهن که‌ ئه‌شچنه‌ ده‌روه‌ ناوێرن هیچ بکهن. ئه‌مه‌ خۆی مرده‌ه*

۱۹۹۷/۱۱/۱

بۆ کورد ئەبێ له پاشاگەردانیدا بژی؟

سەعید سەقزی:

هخووموختاریی له کولتایهتی زیاتر نیه.
هه‌نجی کۆمه‌له کاتی دهستی پێ کرد که بوو به هیزبی
کۆمونیستی ئێران.
ه‌گوردیکی مارکسیی چاو نه‌بریته مارکسیه‌کانی گه‌لی
سه‌رده‌ست به مارکسیی بناسن.

سەرکردە‌ی هیزب، هه‌روه‌ها پێکخراوه‌ی کوردستانی هیزبباز دروست کرد، وتیان له‌به‌رئهوێ ناوی کۆمه‌له له‌ناو خه‌لکدا خۆشه‌ویسته‌ نازناوی کۆمه‌له‌ی بۆدباری ئەکه‌ین. دیاره‌ پێش ئهوێ هیزبه‌که‌ پێک بێنن له‌ناو پێشمه‌رگه‌کانی کۆمه‌له‌دا سهرپێشمانه‌ کورته‌ نه‌زهرخوایه‌ک کرا. هه‌ر له‌و ماوه‌یه‌دا به‌ شیوه‌یه‌کی سیسته‌ماتیک به‌ دروشمی جۆراوجۆر دڵ و میتشکی پێشمه‌رگه‌و لایه‌نگه‌کانی کۆمه‌له‌یان ئابلقه‌ دا.بوو. کاردا نه‌وه‌ی سیاسه‌تی داگیرکردن که‌ پێشتر باسمان کرد، کاری ئه‌مانه‌ی ئاسانتر کردو کۆمه‌له‌ش زۆر ساده‌ سه‌یری مه‌سه‌له‌که‌ی کرد، بۆیه‌ زوو که‌وته‌ داوی ئه‌وانه‌وه‌. له‌و دهمه‌دا ته‌نها کاک خالیدی عه‌زیزی پێکهێنانی هیزبی کۆمونیستی ئێرانی به‌ زه‌هره‌ ئه‌زانی و نوسراوێکی ده‌رباره‌ی بلازکرده‌وه‌، به‌لام که‌شه‌وه‌واکه‌یان وا پێک هێنا بوو که‌ نه‌ ئه‌جوه‌ میتشکی پێشمه‌رگه‌کانه‌وه‌. له‌ کاتی نه‌زهرخوایه‌که‌دا به‌ نوسین ئه‌وه‌م ده‌ربری که‌ ئه‌مانه‌ی هاتونه‌ته‌ کوردستان، له‌گه‌ڵ حاکمانی ئێران بۆ شۆرشێ کورد هیچ جیاوازییان نیه‌، ته‌نها ئه‌وه‌نده‌ نه‌بێ که‌ له‌سه‌ر حوکم نین. ئه‌مانه‌ ئه‌یانه‌وه‌ی شیوه‌ی که‌مالیسته‌کان په‌رهمه‌کن، ئه‌مانه‌ دوو مه‌به‌ستیان هیه‌. یه‌که‌م، کۆمه‌له‌ له‌ ناوه‌وه‌ کره‌مۆل بکه‌ن و له‌ناوی به‌رن، دووه‌م، له‌و ماوه‌یه‌دا له‌ ئیمکانیه‌تی کۆمه‌له‌ سوود وه‌رگرن. له‌و دهمه‌دا ئه‌وه‌ ببوو به‌ خۆراکی پێشمه‌رگه‌ که‌ ئه‌وانه‌ی موخالیفی پێکهێنانی هیزبی کۆمونیستی ئێران ئه‌وانه‌ن که‌ توانای شۆرش کردنیان نیه‌ و ئه‌وه‌یان کردوه‌ به‌ بیانوو بۆ خۆیان بۆ ئه‌وه‌ی ئاشبه‌تالی لێ

پا‌به‌ره‌کانیش که‌ نه‌توانن بره‌وایان به‌ خۆیان ببیت. ئه‌و کورده‌ی که‌ خۆی به‌ رو‌ناکبیرو ئازادبخواز بزانیته‌ چاره‌په‌وانه‌ که‌ له‌ لایه‌ن رو‌ناکبیری گه‌لی سه‌رده‌سته‌وه‌ کاره‌کانی په‌سه‌ند بکریته‌. ئه‌و کورده‌ی که‌ خۆی به‌ چه‌پ و مارکسی بزانیته‌ چاو نه‌بریته‌ مارکسیه‌کانی گه‌لی سه‌رده‌ست به‌ کۆمونیست و مارکسی بناسن. بۆیه‌ سه‌رکه‌وتنی شۆرشێ کوردستان زۆر درێژه‌ی کێشاوه‌.

بۆ کورد ژێرده‌سته‌یه‌و نه‌بیت له‌ پاشاگه‌ردانیدا بژی، پرسیارته‌که‌ سه‌عید سەقزی منال بووه‌ له‌ به‌رده‌میدا و مستاوه‌. به‌لام ئایا سه‌عید چی کرد بۆ ئه‌م پرسیاره‌؟ با بزانی خۆی نه‌بیت چی: -کۆمه‌له‌ بیه‌روباوه‌ریکی تازه‌ بوو له‌ کوردستاندا سه‌ری هه‌لدا. کاتیک هیزمه‌کانی ئێران ئه‌یانویست بگه‌رینه‌وه‌ بۆ کوردستان، کۆمه‌له‌ هانی خه‌لکی ناوچه‌که‌ی دا که‌ به‌ ژن و مناله‌وه‌ له‌ پێش تانک و توپه‌کانی ئێراندا رابوه‌ستن و بۆ ماوه‌ی چه‌ند رۆژیک نه‌یان هه‌شت پێش‌ه‌وه‌ی بکه‌ن. کۆمه‌له‌ له‌ مانگرته‌ میژوویه‌که‌ی خه‌لکی شاری سنه‌دا که‌ سه‌رکه‌وتنه‌وه‌ کۆتایی پێ هات و پاسدارانی له‌ سنه‌ وه‌ده‌رنا، ده‌وریکی باشی گێرا. له‌ لای ئێمه‌ که‌ پێی ئه‌لێن کوردستانی ئێران خویندن و نوسین به‌ کوردی قه‌ده‌مه‌یه‌. قوتابخانه‌و دانیشگا به‌ فارسیه‌، رۆژنامه‌و کاروباری ئیداره‌کان به‌ فارسیه‌. منال له‌ هه‌وت سالییه‌وه‌ که‌ ئه‌چته‌ قوتابخانه‌ تا دانیشگا ته‌واو ئه‌کات به‌ سه‌رودی "ئه‌ی ئێران"، به‌ شیعه‌ی فارسی و فه‌ره‌نگ و کولتوری فارس میتشکی ئه‌خه‌رنی و وای په‌رهمه‌ ئه‌که‌ن که‌ زبان و ئه‌ده‌ب و کولتوری کورد به‌ که‌لکی هیچ نایه‌ و ئابووری و ئیمکانیه‌تی ژبانی کوردستان زۆر بێ ناوه‌ریک و ئه‌وه‌ی که‌ په‌یوه‌ندی به‌ کوردستانه‌وه‌ هه‌بیت لێ ئه‌که‌ن به‌ شتیکی سووک و بێ باه‌خ و وای لێ ئه‌که‌ن که‌ پێی شوره‌یی بێت باسی کوردستان بکات، ئه‌یگه‌یه‌ننه‌ ئه‌و قوتاغه‌ که‌ نه‌توانی بره‌وای به‌ خۆی بێت. ئه‌م سیسته‌می داگیرکردنه‌ زۆر له‌ کۆنه‌وه‌ له‌ کوردستاندا په‌رهمه‌ ئه‌کرێ، به‌ تاییه‌تی ئێران له‌م سیاسه‌ته‌دا زۆر سه‌رکه‌وتنی به‌ده‌س هێناوه‌. ئه‌م سیاسه‌ته‌ له‌سه‌رده‌می ئیسلامه‌وه‌ له‌سه‌ر کورد پیاده‌ ده‌کرێ.

عه‌ره‌به‌کان ئه‌یان وت عه‌ره‌بی فێربن چونکه‌ پاش مردن به‌ عه‌ره‌بی لێتان ئه‌پرسنه‌وه‌. عه‌ره‌به‌کان مه‌به‌ستیان له‌م سیاسه‌ته‌ ته‌نها خالیکردنی میتشکی ئه‌و میله‌ته‌یه‌ له‌ کولتور و ئه‌ده‌ب و زمانی میلیان، ده‌نا ئه‌که‌ر خوا زمانی کوردیشی خه‌لق کردبێ بۆ نابێ له‌ زمانی کوردیی تێ بگات! دینی هاویه‌ش و هه‌ندیک شتی نزیک له‌یه‌ک، کاری داگیرکه‌ره‌کانی کوردستانی تا راده‌یه‌ک ئاسان کردوه‌، کاری که‌ردۆته‌ سه‌ر میتشکی

پا‌به‌ره‌کانیش که‌ نه‌توانن بره‌وایان به‌ خۆیان ببیت. ئه‌و کورده‌ی که‌ خۆی به‌ رو‌ناکبیرو ئازادبخواز بزانیته‌ چاره‌په‌وانه‌ که‌ له‌ لایه‌ن رو‌ناکبیری گه‌لی سه‌رده‌سته‌وه‌ کاره‌کانی په‌سه‌ند بکریته‌. ئه‌و کورده‌ی که‌ خۆی به‌ چه‌پ و مارکسی بزانیته‌ چاو نه‌بریته‌ مارکسیه‌کانی گه‌لی سه‌رده‌ست به‌ کۆمونیست و مارکسی بناسن. بۆیه‌ سه‌رکه‌وتنی شۆرشێ کوردستان زۆر درێژه‌ی کێشاوه‌.

بۆ کورد ژێرده‌سته‌یه‌و نه‌بیت له‌ پاشاگه‌ردانیدا بژی، پرسیارته‌که‌ سه‌عید سەقزی منال بووه‌ له‌ به‌رده‌میدا و مستاوه‌. به‌لام ئایا سه‌عید چی کرد بۆ ئه‌م پرسیاره‌؟ با بزانی خۆی نه‌بیت چی: -کۆمه‌له‌ بیه‌روباوه‌ریکی تازه‌ بوو له‌ کوردستاندا سه‌ری هه‌لدا. کاتیک هیزمه‌کانی ئێران ئه‌یانویست بگه‌رینه‌وه‌ بۆ کوردستان، کۆمه‌له‌ هانی خه‌لکی ناوچه‌که‌ی دا که‌ به‌ ژن و مناله‌وه‌ له‌ پێش تانک و توپه‌کانی ئێراندا رابوه‌ستن و بۆ ماوه‌ی چه‌ند رۆژیک نه‌یان هه‌شت پێش‌ه‌وه‌ی بکه‌ن. کۆمه‌له‌ له‌ مانگرته‌ میژوویه‌که‌ی خه‌لکی شاری سنه‌دا که‌ سه‌رکه‌وتنه‌وه‌ کۆتایی پێ هات و پاسدارانی له‌ سنه‌ وه‌ده‌رنا، ده‌وریکی باشی گێرا. له‌ لای ئێمه‌ که‌ پێی ئه‌لێن کوردستانی ئێران خویندن و نوسین به‌ کوردی قه‌ده‌مه‌یه‌. قوتابخانه‌و دانیشگا به‌ فارسیه‌، رۆژنامه‌و کاروباری ئیداره‌کان به‌ فارسیه‌. منال له‌ هه‌وت سالییه‌وه‌ که‌ ئه‌چته‌ قوتابخانه‌ تا دانیشگا ته‌واو ئه‌کات به‌ سه‌رودی "ئه‌ی ئێران"، به‌ شیعه‌ی فارسی و فه‌ره‌نگ و کولتوری فارس میتشکی ئه‌خه‌رنی و وای په‌رهمه‌ ئه‌که‌ن که‌ زبان و ئه‌ده‌ب و کولتوری کورد به‌ که‌لکی هیچ نایه‌ و ئابووری و ئیمکانیه‌تی ژبانی کوردستان زۆر بێ ناوه‌ریک و ئه‌وه‌ی که‌ په‌یوه‌ندی به‌ کوردستانه‌وه‌ هه‌بیت لێ ئه‌که‌ن به‌ شتیکی سووک و بێ باه‌خ و وای لێ ئه‌که‌ن که‌ پێی شوره‌یی بێت باسی کوردستان بکات، ئه‌یگه‌یه‌ننه‌ ئه‌و قوتاغه‌ که‌ نه‌توانی بره‌وای به‌ خۆی بێت. ئه‌م سیسته‌می داگیرکردنه‌ زۆر له‌ کۆنه‌وه‌ له‌ کوردستاندا په‌رهمه‌ ئه‌کرێ، به‌ تاییه‌تی ئێران له‌م سیاسه‌ته‌دا زۆر سه‌رکه‌وتنی به‌ده‌س هێناوه‌. ئه‌م سیاسه‌ته‌ له‌سه‌رده‌می ئیسلامه‌وه‌ له‌سه‌ر کورد پیاده‌ ده‌کرێ.

عه‌ره‌به‌کان ئه‌یان وت عه‌ره‌بی فێربن چونکه‌ پاش مردن به‌ عه‌ره‌بی لێتان ئه‌پرسنه‌وه‌. عه‌ره‌به‌کان مه‌به‌ستیان له‌م سیاسه‌ته‌ ته‌نها خالیکردنی میتشکی ئه‌و میله‌ته‌یه‌ له‌ کولتور و ئه‌ده‌ب و زمانی میلیان، ده‌نا ئه‌که‌ر خوا زمانی کوردیشی خه‌لق کردبێ بۆ نابێ له‌ زمانی کوردیی تێ بگات! دینی هاویه‌ش و هه‌ندیک شتی نزیک له‌یه‌ک، کاری داگیرکه‌ره‌کانی کوردستانی تا راده‌یه‌ک ئاسان کردوه‌، کاری که‌ردۆته‌ سه‌ر میتشکی

عەبدولای موھتەدی کە خۆی مەنسوری حیکمەتی ھێنایە پێشەووە لەپاش چى ئەلێ ئهوانە ویستیان کۆمەڵە لەناو بەرن، ئەو "مەنسوری حیکمەت"ەى نیکەرانى خۆی لە سەرێهە خۆبوونی کوردستان دەرئەبەری ئەبێ کێ بێ؟

بکەن. پاشان ئایینامەى ھێزى پێشمەرگەى حیزبى کۆمۆنیستى ئێرانىان نوسی. بە منیان ڕاگەیاندا: "تۆ چونکە ڕووات بە حیزب نیه ناتوانیت پێشمەرگە بیت" منیش پێم وتن کە من ڕووام بە حیزبى کۆمۆنیستى ئێران نیه، بەلام ڕووام بە خۆم و بە شۆرشى کوردستان ھەیه، ئێوە لە ڕادىۆکە تانەووە ئەلێن ئەوھى ئەیەوێت دژى کۆمارى ئیسلامى خەبات بکات ئەتوانیت بێتە لای ئێمە. گەر ئێوەوە تەسلیمبوونەووە بۆ من، کە بە پێى ڕووبار و ڕێک شارم بە جێ ھێشتبوو، ئاسان نەبوو. ئەگەر کۆمەڵە نەبوایە بە حیزبى ئێرانى لە پاکترین ھێزەکانى کوردستان ئەبوو، قەتیش ھەر ئێشەم نەئەکرد.

پاش چەند سالیگ ھەندیک خال لە بەردەمى سەقزییدا توخ ئەبێتەو، ناوبراو ئەلێت: -سێ شت ھەیه ئەبێت باسیان بکەم. یەکەم کاک عەبدولای موھتەدی کە لە کاتى دروست بوونی حیزبدا کردیان بە ڕابەرى حیزب و لە لایەنگرە ھەرە تیکۆشەرەکانى مەنسورى حیکمەت بوو، لەم سالاى دوایدا ئەلێت: "ئەوانە، (واتە دەستەى حیکمەت) ئەیان ویست کۆمەڵە لەناو بیەن" (۱). لەم بەریشەووە کاک مەنسورى حیکمەت لە سەردەمى ھێرشەکەى ھێزى ھاوپەیمانان بۆ دەرکردنى عێراق لە "کۆت دا"، ئەلێت: "ئەوانە ئەیانەوێ کوردستانى سەر بە خۆ دروست بکەن" (۲). بەم پێیە بە ئاشکراو بێ پێچ و پەنا نیکەرانى خۆی لە سەر بە خۆبوونی کوردستان دەرئەبەری. سەیر لەو ھەدایە کە لە سالی ۱۹۹۷ دا، کەسیگ

بە ناوی "نەویدیپور" کە لە ئێران-پەرستەکانە ئەلێت: "ئەو کەسەى کە حیزبى کۆمۆنیستى ئێرانى دروست کردووە ناوی خۆى ناوہ "مەنسورى حیکمەت" ناوہکەى خۆى "زۆویینی ڕازانى" یە، نەک مەنسورى حیکمەت. لە کاتى شادا ساواکى ئێران نارادىوویە بۆ ئینگلیز" (۳). لێرەدا ئەو بۆ من گرنگ نیه کە ناوبراو لەگەڵ ساواک بوو یان نا، بەلکو ئەو گرنگە کە ئاغاى نەویدیپور بۆچ پاش ۱۵ سال ئەمە ئاشکرا ئەکات. بەلای منەو ھۆى ئەو ھەش ھەر یەبوەندى بە شۆرشى کوردستان و یەکیارچەبى ئێرانەو ھەیه. ئاغاى نەویدیپور بۆیە ئەو ھى ئاشکرا نەکردووە تا کاکە زۆویین بتوانێ بە جوانى کۆمەڵە لەناو بەرێت. تا ئێستا مەنسورى حیکمەت ئەو ھى باس نەکردووە بۆچى ئەبێ ناوی خۆى لای ئەندام و لایەنگرەکانى بشاریتەو.

دەربارەى دیموکراتى بۆ ئێران و خودمۆختارى بۆ کوردستان سەقزی ئەلێت: -ھەر حیزبى ئۆپۆزیسۆن خۆى بە لایەنگرى دیموکراتى ئەزانیت، بەلام کە ھاتە سەر حوکم و دەسەلاتى کرتە دەست کلک و گوێى ئەکات و لە ڕوانگەى تابیەتى خۆیەو سەنورى بۆ دا ئەنیت، ھەرکە سیش لەو سەنورە تێ پەرى بە تاوانکار دەرئەچێت. با وای دانێین کە ئەو دیموکراتیەى حیزبەکان باو ھەریان پێى ھەیه لەو ولاتانەدا دامەزرآو خودمۆختارىش درا بە کورد. بەلام

مەسەلە سیاسىەکان کە بناغەى حکومەتەکانى لەسەر دانراو لە ئالوگۆز دا یە. پاش ئەو ئالوگۆزانیە کە بە پێى ڕووتى مێژووی ناوچەکە بێنیومانە، ھەر ئەمسال خۆزگە بە پار بوو. ئەو حکومەتەى کە تازە ھاتۆتە سەرکار ویستویەتى تەواو کەرى ئەو کارانە بێت کە حکومەتى پێشوو نەى تۆانیوو ئەنجامیان بدات. کوردیش ڕیسەکەى ئەبێتەو بە خورى و ئەبێ سەر لەنوێ دەست پێ بکاتەو. بۆ بەرەى چەپى کوردستانیش ھەر ھەمان مەسەلە یە. ئازربىجان یان ئەرمەستان کە لە سەردەمى شۆرشى ئۆکتۆبەردا لە سۆفیەت جیا نەبوونەو، ئێستا ناچارن سەر لەنوێ دەست پێ بکەنەو ھەشتا سال دواکەوتن. خودمۆختارى شتیک لە کۆتخایەتیی زیاتر نیه. ئەو حیزبەش کە خودمۆختارى بە بە دەست ئەھینیت ڕۆلى کۆتخای ئاوا ییە کە ئەکێرێ و بەس. سەقزی دەست ڕا ئەکێشیت بۆ ۳ خالی گرنگ کە لە دەستى حکومەتى مەرکەزىیدا یە: سیاسەتى دەرەو، سیاسەتى ئابوری، پاراستنى سنورى دەولەت. لە دوا قەسى دا ئەلێت: پێویستە بگەینە ئەو قەناعەتەى کە ئێمەش مەرفین، لە فارس و عەرەب و ئینگلیز کە مەتر نین و ئەتوانین کۆلى خۆمان ھەلگرن. ئەوانەى ڕوایان بە خۆیان نیه باشتەر بێر بکەنەو لەو زیاتر زیان لە شۆرش نەدەن.* ۱-ل: ۷۹، جولای ۱۹۹۶، ئافاق سۆسیالیزم. ۲-ل: ۵۰۰، بحرانی خلیج و رویدادەھای کوردستان عراق، انتشارات حزب کمونیست کارگری ایران. ۳-ژ: ۴۲، سالی ۱۹۹۷ قیمرۆز.

مێژووێکە نەمۆنی زماوەیەک پارت و ڕێکخراو پێشان ئەدات کە لەسەر حسابی مێللەتی کورد یان چینی کرێکار دروست کراوون، نالو لافیتە ی جیاوازیان هەل کردوو، بڕیاری هەمە جۆرەیان داو. نا چ رادەبەک نەو ڕێکخراوو کەسانە نوێنەری خەلکەکانیان بوون، یاخود نا چ رادەبەک ویستی ئەوانیان هێناوەتە دی، پرسیاریکە رەنکە ئەم جۆرە ستاتستیکە یارمەتی وەلامدانەوی بەدات.

نەم ستاتستیکە لەناو کۆرتیکدا کراوە، کە کۆمەڵەی کوردستان ناواری بە بۆنەی گرتەوێ هەولبەرەو لە مانگی ۱۹۹۶/۹ سازی کردبوو. نامادەبووەکان بە گۆڕەوی ئەم رێژەسەدەییە خوارووە لە کوردستانەکانەو هاتبوون:-

- باکوری کوردستان (تورکیا): ۳٪
- رۆژەلاتی کوردستان (ئێران): ۱۴٪
- باشوری کوردستان (عێراق): ۸۱٪
- رۆژئاوای کوردستان (سوریا): ۱٪

ئەنجامی سەرژمێرییەکە پێشانی ئەدات کە (۹۷٪) ی پرسیارلیکراوەکان ئەو چوار ولاتە: ئێران، عێراق، تورکیا و سوریا بە داگیرکەر دەزانن. (۸۰٪) چارەسەرکردنی کێشە نەتەوێ کورد لە دەرەوێ سنوری ئەو ولاتانەدا دەبینیت. ئەم زۆرییەش (۷۲٪) ی رای وایە هەموو پتەو هەول بەن بۆ پتەپێنانی دەولەتییکی یەگەر تەوێ کوردیی (۲۴٪) یشی رای وایە کە هەر بەشتیکی کوردستان هەول بەدات بۆ پتەپێنانی دەولەتی ناوچەیی خۆی. ئەو (۲۰٪) ی کە بڕوای وایە کێشە کورد لەناو ئەو ولاتانەدا چارەسەر دەکەیت، (۶۵٪) ی رای لەسەر فیدرالییە، (۱۲٪) ی ئۆتۆنۆمی، (۹٪) ی بڕوای بە چارەسەری مافی زمان و کۆلتور و (۱۲٪) هەش نازانیت بە چ شتێوەک چارەسەر بکەیت باشە. (۶۹٪) ی خەلکە کە لای وایە کە نامانجی پارتەکان ئاشکراو دیاریکراو

نییە، بەلام (۲۶٪) لای وایە کە نامانجیان ئاشکراو دیارە. (۷۴٪) باوەری بە پارتەکان نەماوە کە بتوانن کوردستان ئازاد بکەن و (۲۶٪) باوەری بەو هەیه کە پارتەکان بتوانن کوردستان ئازاد بکەن. دەربارە ی جیاوازیی لە نێوانی پارتەکاندا، (۳۴٪) هیچ جیاوازییەک لە نێوانیاندا نابینیت، (۲۲٪) جیاوازییەکی کەم دەبینیت، (۲۲٪) جیاوازییەکی زۆر دەبینیت. دەربارە ی پتەپێنانی پارتی لە کەل حکومەتی عێراقدا هێنانەوێ سوپای عێراق بۆ کوردستان، وەلامی خەلکە ناوایە: (۷۹٪) بە خیانتەتی دەزانیت، (۹٪) ی نازانیت خیانتەتی یان نا؟ بەلام (۱۲٪) ی دەلیت نەخێر، خیانت نیە. (۵۳٪) بوونی ئەلترناتیفتیکی سیاسی لە جیگای ئەم پارتانەدا بە پتویست دەزانیت. (۲۲٪) بە پتویستی دەزانیت بەلام نازانیت بە کام شتێو دەبیت. بەلام (۲۲٪) دەلیت: نەخێر ئەلترناتیفتی دیکە پتویست نیە. (۸۵٪) بوونی ئایدۆلۆژیک بۆ دیاری کردنی نامانجی هەر پتەخراویکی سیاسی بە گرنگ دەزانیت. (۱۰٪) بە گرنگی نازانیت و (۵٪) یش نازانیت. (۷۹٪) بوونی ناسیونالیزم، وەک ئایدۆلۆژییەکی سیاسی لە کاتی ئیستادا بە گرنگ دەزانیت، بەلام (۱۲٪) بە گرنگی نازانیت و (۹٪) یش وەلام: نازانم. (۸۹٪) بوونی دەولەتی ناسیونالی کورد بە پتویست دەزانیت، (۴٪) بە پتویستی نازانێ و (۷٪) نازانیت*

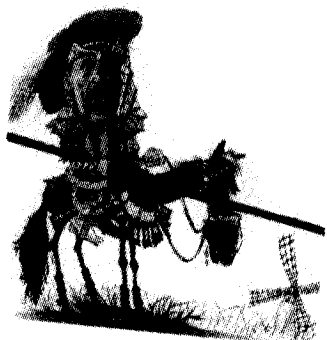
زۆریی پرسیارلیکراوەکان

- ئەو ولاتانە بە داگیرکەر دەزانن.
- چارەسەری کێشە کورد لە دەرەوێ سنوری ولاتەکانە.
- بڕوای بە پارتەکان نەماوە کوردستان پزگار بکەن.
- هێنانەوێ سوپای عێراق لە لایەن پارتییەووە خیانتەتە.
- بوونی ناسیونالیزم ئیستادا گرنکە هەبیت.

ئەوێ تۆ ئەتەوێت ئەوێه ئەبیت خۆت بیکەیت

- تۆ ئەگەر لات وایە ئەم دنیایە بە تۆ ناگۆریت، لاشت و نەبیت ناستوانیت لە پڕۆژی گۆرانیدا لەگەل بیت.
- ئەگەر "کۆنتراکت" قسە ی دلی تۆیە، دەسەوسان دامەنیشە!
- چونکە ئەوانە ی نوێنەری ئەم پڕۆزە رەشەن کەمتەرخەمی لە پاراستنی ئەم بارە ناهەموارە ناکەن کە تۆشی تی کەوتوویت:
- بەژداریی لە "کۆنتراکتدا" بکە!
- بەلاوی بکەرەو!
- بە دەنگی خۆتی بزانه!
- بە بزانی بە هەموومان ناتوانین چی بکەین؟

سەرکردەى حیزبەکان بە حوکمی یاسر عەرەفات

یاسر عەرەفات دەربارەى کوشتنى ئەو فەلەستینیانەى که زەوى خۆیان دەفرۆشن بە جوله که دەلێت: "ئەو ماف و ئەرکى خۆمانە بەرگرى له ولاتى خۆمان بکەین" یاسر ئەو زەوى فرۆشانە بە خائین دانەنیت. له مانگی (۵) ئەم سالدا فەرمانبەرىکى حکومەتى فەلەستینى راى که یاندا که هەرچى خەرىکى ئەم نیشە بێت حوکمی کوشتنى له سەرە. تا پرۆژى ۱۹۹۷/۵/۲۱ که رادىۆى ئیسرائیلیى راى ئەگەیه نیت که دەلالێکى تری زەوى فرۆشتن بى سەرو شوینە، مەیتى دوو زەویفرۆشى فەلەستینى دۆزراوەتەوه (#).

له فەلەستین، پارچەیهک زەوى فرۆشراو حوکمی کوشتنى له سەرە. بەلام له کوردستان، چونکه حوکم بە دەست فرۆشیارەکه وەیه: - فرۆشراو: هەموو نیشتمان. حوکمدراو: هەموومان.

(#) نوێن. تی. ۲۲، ۵، ۹۷، وێنه: المجله

ئاکرین ۱۹۹۶/۹ هاتۆتە سوید، روداوى یەکەم ئەکەوتتە مانگی ۱۲ هەو دووم مانگی دوو. ئاکرین لەوه دەجیت که وتبیتە بەر شالۆی رەگەزبەرستەکان. ئەمانیش نیشیان بەوه نیه چۆن بیر دەکەیتەوه، ئەوه بەسه که تۆ قزت رەشه، یەکیک نیت له رەگەزى ئەوان*

ئەوهى ئیمه لى هەلەدین دواپۆزى مناله کانمانه

کوردستان جى هیشتن و له ئەوروپا گیرسانەوه رەنگه دوا قۆناغى ژيانى ئیمه بێت. بەلام مناله کانمان ئەخاتەوه بەردەمى یەکەم پرسیار: ئیمه کینین؟ بۆ هەموو هاوڕێکانى دەورووبەرم، فارس، تورک، پۆلۆنى، شیلیى ئالایان هەیه من نیمه؟ ریناس که ۱۷ ساله یەکیکه لهوانهى که له بەریتانیا گورە بووه، بەلام بلیتی یەکسەرى ئەکریت و ئەگەریتەوه بۆ نیشتمانهکەى خۆى. ریناس بەوه ناروخیت که بێگانە دەرهمقی ئەکات، بەلام ئاخۆ ئەو دەستە کوردیه چۆن ببینیت که ئیمەشى گەیاندا بەم دەرەدى ئەمرو؟ ریناس: نۆ مانگ له چیشخانەیهک کارم کرد بۆ ئەوهى پارەى سەفەرێک کۆکەمەمو بگەریمەوه بۆ ولاتەکەى خۆم؛ کوردستان. بلیتیکی یەکسەرىیم کرى و مانگی ۶ى ۱۹۹۷

فوتبۆل و ئەزۆیهکی تەقیوو

سویدم زۆر لا خۆش بوو
 من ناوم ئاکرین وەها بیه. تەمەنم ۱۵ ساله. له کوردستانى عێراقهوه هاتووم. له ولاتى خۆمان شەر هەبوو، بۆیه بریارمان دا که برۆین بۆ شوینتیکى تر که دور بیت له شەر و ئاژاوه. بەلام پاش دوو مانگ که له سوید بووم، پرۆژیک ئەچوم بۆ مەکتەب، دوو کورپى بیست سال بانگیان کردم ناو دارستانیکهوه، لهوێ ۶ چەقۆیان لى دام و هەموو گیانیان کردم بە خۆین و پرایان کرد. ئاکرین ئەلێت: پاش مانگ و نیویک، هەر له شارى نینیسهامن، ئیوارە بوو، ویستم بچم بۆ مالى رەفیقتیکى باوکم، له رینگا نزیکهى ده کەس هاتن بۆم و ۶۰-۷۰ چەقۆیان لى دام. خەریک بوو بە زنجیر بمخنکینن، بە هەر جۆرێک بى رام کرد له دەستیان بەلام هیچ شوینتیک نەما له گیانم که چەقۆی بەرنەکەوئ.

سویدم بەتەواوى لا ناخۆش بوو
 چونکه لهکەل ئەو هەموو شەر و شوهرى ولاتى خۆم، قەت نەمبینى بوو که منالێکى وەکو من ئاواى لى بکریت. ئیتر بۆم دەرکەوت که هەموو ولاتیک پيسه و شەرى تیا به. ولاتى خۆم لێره باشتەر بوو چونکه ۱۵ ساله لهوێ ژيام قەت شتى وام بەسەر نەهاتووه، نەم دیوو نەم بیستوو. من له ولاتى خۆم یاريزانتيكى باشى فوتبۆلێن بووم، که چەندین مەدالیام وەرگرتوو، چەندین جار ناوم له پرۆژنامەدا دەچوو. بەلام ئیستا بەبۆنەى ئەو دوو رۆداوموه که هەر دوو جارمکه به قۆنەرەى ئاسنەوه دایان له ئەزۆم، ئیستا ناتوانم یارى بکەم.

تورکيا به ته مایه چی له باشوری کوردستان بکات؟

عیسمت قزاج، نابیت بهم ناوچه په بوتريت کوردستان

عومر نوری قادر

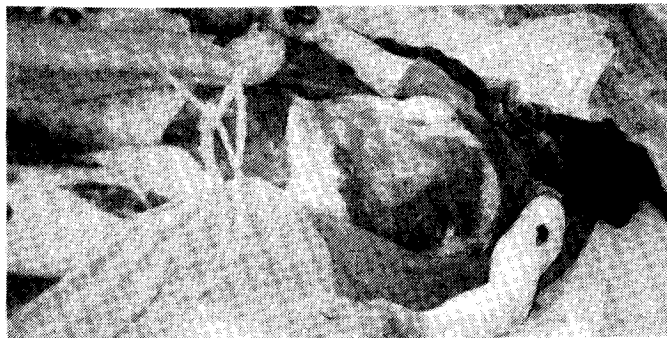
مهسه له یکه نابیت پویدات، بهر مه که مان باوهری به په کیتی خاکی عیراق هیه. عیسمت قزاج و بهر هکی که ۴۰۰ کس، له ناو خاکی کوردستان هوه دهنگ بهرز نه که نه هوو کوردستان به نه بوو دادنه تین و دژی جیابونه هوه له خاکی عیراق نه هوه سننه هوه، به عسیه کان له به غداد دهریاره ی نه م گروهی تورکمانیا نه به دهنگ دین و له رۆژنامه یی (العیراق، رۆژی ۲۶/۳/۱۹۹۷) دا، ده لین: "نه نقره هه ولیر دهکات به شاریتیکی تورکی، قوتابخانه یی تورکی ده که نه هوه بۆ به تورکردنی کورد، قوتابخانه کان له هه ولیر سرودی تورکی به گیانی که مال نه تا تورکدا ده لین و وینه که بیان به پوله کانی هه ندی له قوتابخانه کاند هه ل واسیوه. چه کداره تورکمانه کان شه و رۆژ، له بهر نه هوه چاودیری له ته قه وهستان ده کن له نیوان ریکخراوه کوردییه کاند، به شه قامه کانی هه ولیردا ده که پین."

نه م گروهیانه له نیستادا هیچ نین به و شیوه به ده وین، نه که له داهاتویه کی نزدیکا ده سه لاتیکی زیاتریان بکه ویت دهست، دور نیه بکه ونه نه نفالکردنی نه و کورده ی که تا نیستا له کهرکوکدا ده وژی*

دروست کردوه به ناوی "بهری تورکمان" هوه، ژماره ی نه ندای هه موو بهر هکی، به پینی رۆژنامه یی (شرق الاوسط)ی رۆژی ۲۴/۳/۱۹۹۷، نه گاته ۴۰۰ کس. سرۆکی نه م بهر هیه ناوی "عیسمت قزاجه" و هه مان رۆژنامه چاوپیکه و تنیکی له نه نقره له که ل کردوه. له وه لای په کیک له پرسیارمکاندا بهم شیوه به وه لام نه داته وه: کهرکوک به شیکه له باکوری عیراق، ناوچه ی باکووری عیراقیش هه ر به تنیا کوردی تیدا نیه، به لکه تورکمان، ئاشوری، زبیری، په زیدی و عهره بیتی تیدا ده وژی. له بهر نه هوه نابیت بهم ناوچه په بوتريت کوردستان، به لکه باکوری عیراقه و کهرکوکیش شاریتیکی باکوری عیراقه. عیسمت بهر دهوام نه بی و نه لیت: "مهسه له ی جیابونه هوه ی باکووری عیراق،

هاتو چۆی تورکیای حیزبه کان ژماره ی تورکمانی کوردستانی عیراقی له سه ر کاغز بهرز کردونه هوه. ژماره ی که کورد له ویر فشاری برس و کارگرانییدا خویان به تورکمان نه نوسن. تورکيا له ریکخستنه هوه ی حیزبه کاند گروهی تورکمانی نه کات به چاودیری ریکه و تنه کانیا ن. نه م رۆ چه ند پاریتیکی تورکمانی له هه ولیردا کار نه کن، له وانه:

۱- بزونه هوه ی سه ر به خوی تورکمان، به سه رۆکایه تی فه رید چه له بی.
۲- پارتی نه ته وه یی تورکمانی، به سه رۆکایه تی مسته فا که مال یایجیلی.
۳- پارتی په کیتی تورکمانی، به سه رۆکایه تی شوغوز کور کور.
نه م پارتانه بهر هیه کيان له نیو خویاندا

وینه ی کوردیکی

کوژدوی پاکیشراو

له لایه ن سوپای

تورکیه وه

ترم دا به ته کسی بۆ که رانه وه یه کی (۶) سه عاتی تر، بۆ دیار به کر. نه مه به مرچیک سالی ۱۹۹۴ و سالی ۱۹۹۵ به هه مان پاسپورت که رابومه وه بۆ کوردستان، دوا ی مه سه رفیکی زۆرو ماندوبوون و ناره حه تیی به دلشکاو ییه وه که رانه وه بۆ به ریتانیا، که که شتمه وه به ریتانیا کس رای نه کرتم له سه ر نه وه ی له سه ر پاسپورت ه که م نوسراوه: کوردستان*

رئیس ۷/۱۹۹۷، له ندن

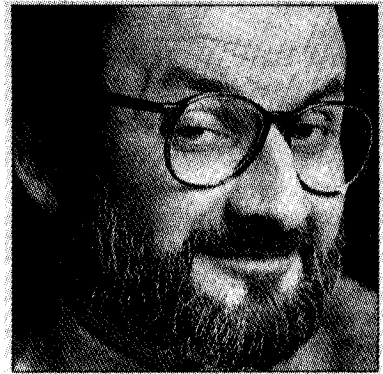
کردوه و توپه تی با بیت بۆ لام، نه که ر په ساپۆرته کی هه له یه کی تیا نه بیت بۆی هیه بروات. چوم بۆ لای نه فسه ره که وه په ساپۆرته که م پیشان دا، نه فسه ره که وتی: "نه م په ساپۆرته رینگا ندریت، چونکه له شوینی له دایکبووندا نوسراوه: کوردستان، هرۆ کوردستانه که لابه و هره وه". نه فسه ره که پینی راکه یاندم که حکومتی تورکی دان به کوردستاندا نانیت و کوردستان وه کو ولاتیک بوونی نیه. جانتام کۆ کرده وه ناچار (۱۰۰) پاوهندی

سواری فرۆکه بووم بۆ تورکيا بۆ نه وه ی له ویتوه بجمه وه بۆ نیشتمان هه سلیبه که ی خۆم. له دیار به کره وه (۱۰۰) پاوه ندن دا به ته کسی و (۶) سه عاتی خایاند تا که شتینه سه رسنور. له ویت که په ساپۆرته که م پیشان دا نه فسه ره که سه ری هه لبری و وتی: "کوردستان چه!" زانیم مه به ستی نه وه بوو که شوینی له دایکبوون نوسراوو: کوردستان. نه ی هیشته له سنور بجمه نه ویدیوه وه. که و تمه ته له فون له که ل سه فاره تی به ریتانیا له تورکيا. پتیا ن وتم ما وه یه کی تر ته له فون بکه مه وه. که ته له فونم کرده وه و تیا ن: "هیچ نیه نه توانیت به ریته وه، قسه مان له که ل نه فسه ری فه رمانده

ئەدىبە ناسراوھکانى دىيا له گىژاوى روداوھکاندا!

Slavenka Drakulic.

Salman Rushdie.

بەمۆ كەمال

مەترسیانەشدا روشدی پیتی وایە که خۆدزینەوہ لە سیاسەت زەحمەتە.

دراکۆلیک رۆژنامەنوس و ئەدیبتیکی کرواتییە، دواى دەرکردنى کتیبى: بالکان ئیکسپریس (سالى ۱۹۹۲) بە خاين، جادوگەر و خراپەکار تاوانبار کرا. دواتر ئەلیت: "مەرج نیە داوا لە ئەدیب و ھونەرمەند بکریت لەسەر کارمەساتی جەنگ بنووسیت. من وەکو تاقیکردنەوہی خۆم بۆم دەرکەوتووە کە ئیمە بەرەو روی دوو بپریارو دوو ھەلوئستی کۆترانە دەبینەوہ، یەکەمیان ئومیە نوسەر دەرکرتە نمونەى

سلافینکا دراکۆلیک: کەس باسى ئەووم بۆ نەگات من چی پکەم، کەس، کەس، کەس، ئەوہ نازادىی خۆمە، رابوونى خۆم.

کاری نەکردۆتە سەر باروودۆخی جەنگەکە، ئیتر لەوہ گەرام خۆم لە نوسینی بابەتی سیاسى بدم. خانمی سلافینکا ئەگاتە ئەوہی بلیت: "وتەکانى من هیچ مانایەک نادەن بەدەستوہ، کەس پەیرەوییان ناکات.. ئەمەش بۆ من نەمان و لەناوچوونە". روداوھکان ئەبنە ھۆی نارەحەتیى دەرروونی بۆی، بەلام لەھەمان کاتدا ئەم تاقیکردنەوانە ئەبنە مایەى خۆدروستکردنەوہیەکی تر لەناو خودی خۆیدا. سلافینکا رای وایە ئەگەر نوسینەکانى یارمەتی کەستیکى دا بێت ئەوا خراپ نین، ئەگەر نا ئەوا بۆ خۆی نوسیبون و بەس. سلافینکا لەبەردەمی پێچەوانەى قسەو نوسیندا تەسلیم ئەبێت، ناوبراو ئەلیت: "چەند سالیك بەر لە ئیستا بینیم کە چۆن پیاویکی رۆژنامەنوس چووہ سەراپھۆ و کچەساوايەکی حەوت رۆژەى لە مردن رزگار کردو لەگەل خۆیدا بردى و گرتیە خۆی، یەكسەر ھەستم بە بى نرخیی و نەبوونی خۆم کرد. کاتیک ئەبینم یەكیک بە راستى یاریدەى یەكیکى تر ئەدات، یەكیکى زیندوو ئەبیتتە ھۆی گۆزانی ژيانى یەكیکى نیومەردوو، ئیتر لە بەرامبەر ئەم جۆرە

سەلمان رۆژدى: کاتیک ئەدەب لەگەل سیاسەتدا بەیەكدا دین، مەترسى ئەوہى ئى ئەکریت بېیت بە شتیکی رۆژانە.

سەلمان رۆژدى دەربارەى ئایەتە شەیتانیەکان دەلیت حسابى سیاسىم کەمتر کرد بوو بۆ ئەم کتیبەم، چاوەروانى ئەوہ نەبووم رۆژیک دى ئەبیتتە ھۆی ئەم ھەموو گێرمەوکیشە. کاتیک لە "منالەکانى نیوہشەو"دا راستەوخۆ رەخنە لە "ئەندێرا گاندی" ئەکریت، ئەنجامەکەى بەوہ ئەشکیتەوہ کە ئەندێرا بەرەنگارى بېیتەوہ، یەكسەر وەلامى بداتەوہ. سەلمان ئەلیت ئەو ساتە لەوہ گەیشتم کە چۆن و لە کوێتوہ لە بنى ھەمانەکەم داوہو پێکامون. دەربارەى کتیبى ئابرووچونیش سەلمان بەلایوہ کتوپری نەبووہ رۆژى "پاکستان" ی ئەوسا بەرپەچى بدەنەوہ بەرەنگارىی بینەوہ. سەلمان روشدی دژی ئومیە کە راستەوخۆ داوا لە نوسەر بکریت چۆن و لەبارەى چێوہ بنوسیت. لای وایە کە ئەدەبى رەسەن ئەکەوتتە مەترسیی گەورەوہ کاتیک کە سیاسەت دیتە ناوہوہ. یەكیک لەو مەترسییانە ئومیە کە کاتیک مرۆف بە ھیواى ئومیە کە ئەدەبەکە نرخیکی ھەمیشەى ھەبیت کەچی ئەو کاتىی بێت. بەلام لەگەل ئەو

سوپەرمورالیستیک و لە کەسانى ناسایى جیا دەکرتەوہ. دووھمیشیان بپراھینانیکى ساکارانە یە بە راستى و زانست و پێنمایى کردنى خەلکى بەوہى ئەگەر مرۆف ھەست بە راستى شتیك بکات، ھەول بەدات کەسانیکى تری بى پێنمایى بکات، ئەم کارە دەبیتە مایەى گۆرانکاری و گەشەکردن و بەرەو پێشەوچوونی کۆمەل. ئەم بپراھینانە بە دەسەلاتى وشە ئەگەر پتەوہ بۆ بیروپرا جیاوازەکانى نەریتى ئەوساى کۆمەل". سلافینکا ئەلیت لەگەل ئەوہدا کە رۆژانە کارمەساتى جەنگى یۆگۆسلافیا ئەبینرا، باس ئەکراو کارە نامرۆفانەکانى سیاسىەکان ئەخرانە بەرچاو، کەچی لە ھەمان کاتدا ھۆنراوہو گۆزانی بەسەر سەرۆک و خۆنریژەکانیشدا ھەل ئەدراو بە شانویاھوی سوپادا ئەھاتن. ئەم خانمە ئەلیت: "دواى دەرکردنى کتیبەکەم بۆم دەرکەوت نوسینى بابەتى سیاسى تەنیا بەلای نوسەرەکە خۆیوہ نەبیت کرنگە، بەلای خەلکىیوہ پوچ و پیمانانە. لەمەدا لەو راستیە گەیشتم کە ھەرچییەکم نوسیووہ ھیندەى تالە موویەک

David Grossman.

**داڤید گروسمان: ئەگەر مەرفا
باسی واقیعهکه نهکات، رۆژیک
بەسەر واقیعهکدا خەبەری
ئەبیتەوه که ناتوانیت دەسفی
کات.**

ساویلکانەو نا لۆژیکییە. چونکە ئەمە فشار
نیه بۆ گەرانهوهی سوپایەک له ناوچهیهکی
داگیرکراو. داڤید هەمان منالانەیی لای ئەدیپ
بەوه ئۆدۆزیتەوه که ئەدیپتیک به گێزانەوهی
بەسەر هات بیەوت شتیک بگۆزیت. داڤید
گروسمان یهکتیک بووه لهو کهمانەهی که
مەترسی ئەوهی کردووه که ئەگەر ئەومنده
سەیری فەلسەفەستینی به دوژمن بکریت رۆژیک
که چەرخی که گۆراو تەباییهک هاته پیتشەوه
بەسەر واقیعهدا ئەگەوون که پیتچەوانەیی
ئەوهیه که باس کراوه سەریان لێی
دەرناچیت.
داڤید ئەلێت ئەدیپ ئیسرائیلی هەر چۆره
بایهتیک بنوسیت که هاته دەرۆه پرسیاری
سیاسەتی لێ ئەکریت*

سەرچاوه: داکنس نیهیتەر، رۆژی: ۱۱، ۲، ۱۹۹۶

Orhan Pamuk.

**ئۆرهان پاموک: دەنگی ناوهوهی
خۆت حسابە. ئەمە تەنھا شتە بۆ
ئەدیپ که بەلاپدا بێشکێنیتەوه.**

هەلۆستانەدا نوسینەکانم هیچ نرختکیان
نامیتیت. سلاڤینکا لای وایه که دەبوو
نەترسترو خاوهن هەلۆتست بوايه، به کردموه
نەک هەر به نوسین شتی لێ بوهشایهتەوه.
ناویراو ئەلێت: "من بهشبهحالی خۆم ناتوانم
ئیتز وا بەردەوام بم، بنوسم له کاتیکدا بزانی
نوسینەکانم هیچ که لکیان نیه هاریکاریهک
لەم روهوه ناکەن. من ئەبوايه لهبری ئەمانه
شتیکێ ترم بگردایه، شتیکێ زیاتر... نا
ئەمانهیه له ناوهوه ئەم خۆنەوهو بەردەوام
نازارم ئەدن.

ئۆرهان پاموک ئەدیپتیکێ تورکه که دژی
چەوسانەوهی کوردیه له ولاتهکێ خۆیدا؛
تورکیا. ناویراو ئەلێت ئەوهی که ئەدیپتیک یان
رۆژنامه نوستیکێ نەناسراو له تورکیادا ئەبیت
لێی بترسیت ئەوه نیه که بگهوتت بهرشالوی
تۆله یان بگهوتت بەندیخانەوه، به لکو ئەوهیه
که له لاگۆلانیکدا بدزیت بهر گولله. ئەمهیه
تەشقه له گورمه که له باسی نازادی

پادەرپریندا له تورکیا. ئەوانهیی له دەرۆه
ئەوانه تورکیا و ئەزانن که ئەبیت خەباتی
"نازادی پادەرپرین" و خەباتی دژی
"ئیسلامیه توندروههکان" دەست له دەست
شان بهشانی یهک برۆن. هەرچۆتیک سەیر
بێ با بێ به لām هەر یهکتیک لهوان
نەبەستراوه بهوی تریانەوه. ئۆرهان ئەلێت
ورده ورده تێ گهستم که ئەم خەباته بۆ
نازادی پادەرپرین، له روی سیاسیهوه،
ئیسلامیهکان خستیانە دهستی خۆیانەوه.
ئەوان بۆ بردنەوهی دەنگ قۆستیانەوه. دوو
هەست و پای لهگەڵ یهکنهاتهوه له ناو
خۆمدا بینیهوه. یهکه میان ئەو بۆچونه
سیاسیهیه که مەرفا ئەبیت به هەموو ئەو
دەستیاوه دیموکراتیانەیی ئەلۆیت دزایهتی
ئیسلامیه توندروههکان بکات، وتار بنوسیت و
بهشداریی شەری سیاسی بکات. دوومیان که
هیچ پهیوهندیهکی به یهکهوه نیه، ئەوهیه
که نازادی پادەرپرین ئەبیت بپارێزیت. وای
بۆچوم که له حالهتیاندا ئەبیت ئاکامه
سیاسیهکانی ئەم خەباتیان بخرمه ئەو لاهه.
ئۆرهان پاموک دەرپارهی کتیبهکێ سەلمان
ئەلێت: "من وکو ئەدیپتیک ئاسان بوو بهرگری
له کتیبهکێ سەلمان بکەم، چونکه بهرگرییم
له داهاوتی خۆم کرد. به لām وکو مەرفا تیک چێ
بکەم کاتیک که مەترسی که شهکردنی
ئیسلامیه توندروههکان وکو هەر شهیهکی
کهوره دیتە بەردەمه؟

**داڤید گروسمان: ئەدیپ و پەرخەنەگرێکی
ئیسرائیلی ناسراوه. دەرپارهی دەوری
نوسین باسی ئەو فەلسەفەستینیه دەهینتە
پیتشەوه که سەربازیکێ ئیسرائیلی ئەکریت
و مەجالیک ئەدات به حکومهتی ئیسرائیل که
ئەگەر له ماوهی ۲۴ سەعاتدا له ناوچه
داگیرکراوهکان نەگهڕیتەوه ئەم سەربازمهکه
ئەکوژیت. داوای فەلسەفەستینیه که منالانەو**

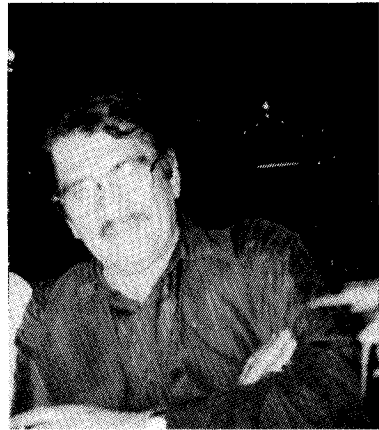
**پاشماوهی چاوپتیکهوتنهکێ شێرکۆ
پتیکس:**

بەرنامەیی سیاسی و کۆمهلاپهتی چەندین
سەلهی ئەو کەسانه خۆیانە. هەموو رێبهریکی
سیاسی بهرلهوهی بۆ خۆی بۆی خەلک
ئەژی. رهنگه بۆ کەسێکی ئاسایی که ئەرکی
گهوهی سیاسی له ئەستۆدا نەبێ و له
شوێنیکدا نەبێ که وهک نمونه تەماشای
بکری، ئەشی لهو حالهتدا بوتری ئەمە

بریارێکی تاییهتی مەسهلهیهکی شەخسی یه
پهیوهندی به ژیانی تەنھا ئەو کەسه خۆیهوه
ههیه. به لām بۆ رێبهره سیاسیهکان مهوادی
هەزو ئارەزو تاییهتیهکان زۆر تەنگ
ئەبیتەوه. هەر لهبەر ئەومشه ئەبیتت
خۆشهویستترین سەرکردو رێبهری سیاسی له
ناو خەلکیدا هەمیشه ئەو کەسانه بوون که
کەمترین بهشی مایی دنیاو هەزو رابواردن و
خۆشییان بۆ خۆیان و یستوه. ئەمە جگه لهوهی
دیاردەیی وای، به زهقی دورکوتنهوهی ژیانی
ئەو کەسانه خەلکه بێ دەرمانه که ئەخاته

پروو که دیاره ئەمەش ئەبیتە مایهیی تیروتوانج
و سەرزەنشینی ناو خەلکهکه. ئەو برادەرانه
من به هاوڕێ و دوستی و نزیکی و
خۆشهویستی خۆمیان ئەزانم و هەمووشیان
خاوهنی رابووردوی پر له تیکۆشان و پهنج و
خەباتی لهبەرچاوان. به تاییهتی له سەردەمه
هەرە تاریکهکانی دواي هەرەسی سالی
۱۹۷۵دا ئەو کەسانه ریزه چرایهکی ئەو
میژوووه بوون. به لām نا لهم نوقتهیهدا پێیان
ئەلیم: هەلەن و رەخنەیان لێ ئەکرم*
۱۹۹۷/۱۰/۲۹

شیرکو بیکەس نۆکتۆبەری ۱۹۹۷ ئەلنی چی

دەنگ بەدەن بە سەوزا
 ی.ن.ک بۆ مەسەلە ی کوردو مەزھە کورد تی دەکوشتیت
 بەلای خیانەتی "کیسلینگ"ی نەروییجی لە بەلای خیانەتی
 "مەسعود"مەکی ئیمە کورتترە
 شەری یەکییتی و پارتی شەری بەرە ی گەل و بەرە ی دوژمنە
 ژێبە سەراھینانی سەرانی یەکییتی شەخسی نیە

پیم وایە ئەم بەرانی تەم و مژیان بەسەرەو نەماوە. ئیستە لە خواروی کوردستاندا، دواى هاتنى تانک و توپ و دەبابەکانى سەددام، فرۆكەكانى توركيا، دروینەى گیانی خەلك و پیتشمەرگ ئەكەن. بەم پێیە سەنگەرەكان؛ بەرەكانى خۆیان یەكالا كۆردۆتەو. هەموو دەمامكەكان كەوتنەتە خوارەو دەم و چاوەكان بە هەموو حەقیقەتەكانى خۆیانەو، رەش و سبى، كەوتنەتە روو. لەم لاوە: بەرە ی یەکییتی و هەموو ئەو حیزب و رێكخراوە نیشتمانی بەروەرانی كە نەبوونەتە كەوا سووری بەر لەشكری دوژمن. لەولا شەو: بەرە ی دوژمن و پارتی بە هیزی عێراق و تورکیاوە. هەلبەت نۆتەراییەتی كۆردن و نەكۆدنیش، ئەو پەيوەندی بە تەرازووی هیزمەكان و قورسایى هەر یەكێکیانەو هەیه لەسەر روداوەكان و لە مەیدانی بەرەنگاریبوونەو ی دوژمناندا. هەر لەبەر ئەوەی شەه كە رەنگە یەکییتی لە نێو ئەو بەرە ی كەلدا، لەهەمووان بە توانا تر بێ بۆ ئەم نۆتەراییەتی كۆردن.

پ: ۷: چەند كەستێك بە پرۆسەى ئەنفالدا رۆشتن و دەرباز بوون، لەوانە "تەیمور" نایا قەت تەیمور یان یەكێك لەوانت دیووە؟ ئەگەر نا چیان گێڕایەو؟

ش. بیکەس: نەخێر، من بۆ خۆم هیچ كەستێك لەو بەسەرزیندوانەى كە لە كاروانى مەرگی ئەنفال، رێزگاریان بووبێ، نەدیو. نە تەیمور نە كەستێكى دیکە. تەنها هەر لە رێگەى خۆتێندەنەو مەوێ كۆردن ترسناك و تراژیدیەكانیان بوو.

پ: ۸: ئەو كاتەى وەزیری رۆشنبیری بویت وەزارەتەكەت هیچ پرۆژە یەك، نەخشە یەك، كاریكى ئەنجام داوە پەيوەندی بە ئەنفالەو بێت و لێرەدا بۆ خۆتەرانی باس كەیت؟

ش. بیکەس: بە پێى دابەشبوونی كاروبار و پسیقۆپیی هەر وەزارەتێ كە لە رووی قانونی و ئیداری یەو بۆی دیاری كرابێ، ئەو مەسەلە یە و جێ بەجێ كۆردن ئەو نەخشە پرۆژانە پەيوەندیان بە ئەركەكانى وەزارەتێ رۆشنبیریەو نەبوو. بەلام ئیمە لە بواری هونەری و روناكبیری، سەرپەرشتی هەموو ئەو پیتشنگای وێنەو كۆرۆكۆبونەو سیمینارانەمان كۆردووە كە مێژووی ئەو كارەساتە كۆرەییەیان نیشانداوە.

پ: ۹: ژمارە یەك لە سەرانی یەکییتی ژنیان بە سەر هاوسەرەكانیاندا هێناوە، قسەت بۆ ئەم دیاردە یە چیە؟

ش. بیکەس: دیاردە یەكى جوان نیە. لە بەنەرەتیشدا دژی بیرو باوەری یەكسانی ژن و پیاو لێكدانەو ی سیاسی و كۆمەلایەتی پیتشكەوتوخوازی سەردەمەو دروشمەكانى تێكۆشان و (بۆل: ۳۷)

پ: ۱: سالی ۱۹۹۲ ئەتووت: دەنگ بەدەن بە سەوزا! ئەى سالی ۱۹۹۷ لەم سیانە كامیان هەل ئەبۆتیریت: ۱- دەنگ بەن بە سەوزا! ۲- دەنگ بەدەن بە زەرە! ۳- دەنگ مەدەن بە كەسیان!

ش. بیکەس: بە پێى ئەو دابەشكۆردنە، من نە "بێ دەنگی" هەل ئەبۆتیرم و نە پالیئوراوانى حیزبى (۲۱) ی ئابیش. لەبەر ئەوە من هەر ئەلێم: دەنگ بەدەن بە سەوزا!

پ: ۲: نایا تۆ ئەندامى یەکییتی نیشتمانیەت؟

ش. بیکەس: من ئەندامى نێو شانە و رێكخراو و رێكخستەكانى یەکییتی نیشتمانی كوردستان نیم. بەلام بە رادە ی نزیكى دوو هاوڕێی گیانی بە گیانى، بێ دەمامك پۆشین و پیاى كە نزیكى بیست سالی پەيوەندی دلسۆزانەى نێوان چەندین ئەزمونی جۆرە جۆریان لە بەیندا بێ، بەو رادە ی لێیان نزیكم.

پ: ۳: ئەتوانیت روو بکەیتە خەلكی و بلی: یەکییتی نیشتمانی بۆ مەسەلە ی كوردو مەزھە کورد تی دەكوشتیت؟

ش. بیکەس: بێگومان روو ئەكەمە خەلك و ئەویان بێ ئەلێم كە ئێو نوسیوتانە. بەلام لە هەمان كاتدا ئەو مەش لە بیر ناچێ كە باسى هەلەو خەوش و كەم و كورێ و خەتاكانى یەکییتی نیشتمانیان بۆ بکەم و لێ یان نە شارمەو. چونكە بەلای مەنەو مێژووی رووناکیان لە تاریکیان دیارتر و لەبەر چا و ترمو لەمبەری دنیا شەو تا ئەو پەری نە چەمى سیاسەتی بێ چەقەل هەیه و نە حیزبى یۆتۆپیا و بێ خەوشیش.

پ: ۵: پارتی ۱۹۹۶/۸/۲۱ حكومەتى عێراقى هێنا یەو بۆ كوردستان، نایا ئەمە خیانەتە؟

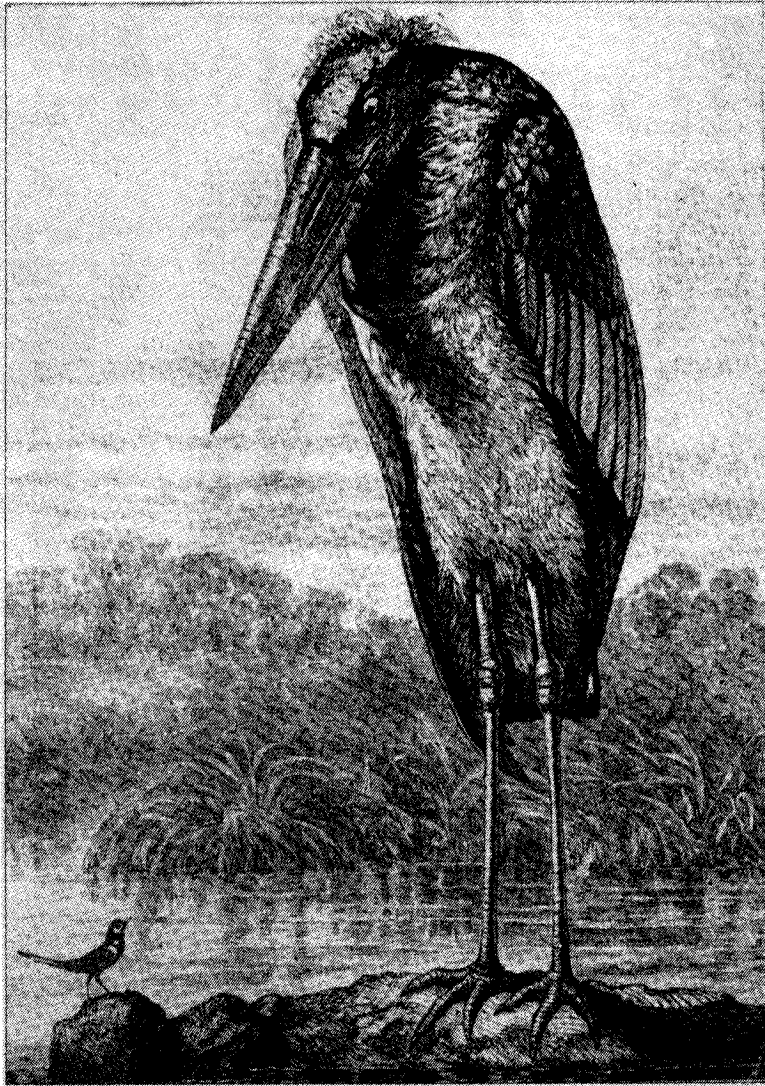
ش. بیکەس: بەلای مەنەو هێشتا ناوونانۆرە ی "خیانەت" پەر بە پیتستی ئەو كارە دزیو دەغەزەرە ی پارتی نیە و بە بەری رۆژی ۲۱ ئاب تەسكەو كۆرت و كۆپێر. "ئەو روغال" ی عەرەب و "کیسلینگ" ی نەروییجی و "قیشى" ی فەرنەسى، ئەو نمونانەن كە لە مێژووی خیانەتكاریدا زۆر جار باسیان لێو ئەكۆرێ، بەلام لە چا و "مەسعود" مەكى ئیمەدا چۆكۆرتن!

پ: ۶: نایا بەرە یەكى تر هەیه كە بەرە ی میلەت بێت و یەکییتی نۆتەراییەتی بکات؟

ش. بیکەس: لە دواى ۳۱ ئاب و ۱۴ە ی ئایارو ئەم رۆزگارەنى ئیستاش، شتێك نەماوە پێى بوتزیت شەری ناوخر و براكۆزى. ئیستە شەری، شەری نێوان كوردو داگیركەرانیتی، شەری نێوان بەرە ی گەل و دوژمنانە، شەری نێوان لەشكری سەددام و پیتشمەرگەو لەشكری ئەتاتۆرك و لەشكری گریلاكانە. لەبەر ئەوە من

ئەوھى سەققاقوش قوتى ئەدات ئازمىررېت

نالە

TECKNING: ERNEST GRISET (1843-1907)

ماسىگرەمەك لە كوئى ئاوتىك ئەنشىتەوھ. كە سەر
ھەل ئەبىرېت لەبەردەمى سەققاقوشىكدايە. يەكسەر
روى تى ئەكاو ئەلېت:

- گەرەم! ئەمشەو تا بەيانی خەوم لى ئەكەوت.
لەبەر ئازارى وىژدانم ھەر جىنگلم داوھ. ئىستاش
ھاتومەتە خزمەتتان رزگارم كەن.
سەققاقوش كە لەبەر تىرىي نەيئەتوانى قوتى بدات
بە دەموچاوتىكى ترش و مۆنەوھ ئەلېت:

- بلى چىت لى قەوماوھ؟

ماسىگرەمە بچكۆلەكەش كە لەترسا ھىزى فرىنى
لەبەر برا بوو ئەكەوتتەوھ قەسە:

- سەردارى رويار! دوئى ماسىيەكى لەخۆيىزار
خۆي ھەلدايە دەممەوھ. ئەم ماسىيە كە ديار بوو
ماسىيە كەورەكان ھەليان بىرى بوو، ھەر بەقەدەر
نيوھى دەنوكم ئەبوو. كە خۆشى ھەلدايە دەممەوھ
نيازم و ابوو تەنھا سەرەكەي بخۆم و لەشەكەشى
بەھتەمە خزمەتت. بەرئىزىشت ئەزانىت كە ھىژامان
بلىمەت و زانبارو پتويستى بە خواردى مېشك
نەي. ئىمەي رپوھەش لە دەورت بۆئەوھى ئەقلمان
بە چاكەوخراپە بشكىت، ياسا پىادەمەين و
نەيەلەين شارستانىي لەم چەمەدا زەفەرى پى
بېرىت، پتويستمان بە خواردى مېشكە.
سەققاقوش ديار بوو كاتى خەوى بوو وتى:
- ئەقل بە من مەفرۆشە، بلى چەند ماسىت
خواردووھ؟

- سەرۆكى قەرماندە! بابى ھەموومان! ئەوھى
ئاسمان! ھىژا سەقاسەققاقوش! يەككىك.

- ئەي چەندت لە من زياتر خواردووھ؟

- ماپەي شانازىي! كلىنەي چاومان! پاشاي
شىوو! ھەر يەككىك.

- بىرۆ بەخشىمىت. بەلام جارىكى تر لەخۆتەوھ
دەمت مەكەرەوھ!

ماسىگرەمە ئەفەرىتەوھ بۆ مالەوھ. ژنەكەي كە
ناردبوى بۆ پەيدا كەردنى خواردى بۆ خۆي و بىچووھ
برسىەكانى، ھەر لە دورەوھ ھاواری لى ئەكات:

- كوا چىت بە چى كرد؟

ئەوئىش لە وھلامدا ئەلېت: دەمت داخە نەبا

ماسىيەك خۆي ھەل بداتە دەمتەوھ! ە

۱۹۹۷/۳/۲۵

مروئى ناك لەبەردەمى زۆردارىكدا چى بۆ ئەمىنەتەوھ بىلېت!

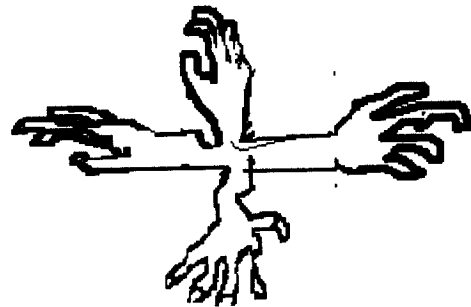
ههوالهکان چي نه گه پيهنن؟

شارهکانيان داو کورديان به دوو به شهوه. مانگي هې ۱۹۹۴ ايش دهستيان کرد به شهري به کترکوزي. رږزي ۱۹۹۶/۸/۳۱ مقهسته که بډ له تکردي ناوچه پاريزراوه که که وته جولان. سوپاي "سه ددام حوسين" که راپه ريني خه لک له کورديستاني پاک کردبووه، "پارتي" پيش خڅي داو هاتوه هه وليرو نالاي عيراقی له سر خانوي په رله مان هه ل کردهوه.

نم هه له به يک دهست نه نه خنکا. پررسيسي خيانهت نيستا له سر يک ته وهر ناروات. مه سه له هه نه وه نه بوو که پارتي پيش سوپاي عيراق بکه ویت، به لکو نه ووش بوو که "يکيتي" يش ده بوو ناوچه کاني خڅي چول بکات. نو نوبعدام کورديني رږزي ۸/۳۱ ته نفيزي حوکميک بوو رږزي ۹۱/۴/۱۹ درا که سر کرده ي حيز به کان به توبل چوونه به غداد. "يکيتي" پاش پتنيچ سال لافليداني دروستکردني سوپاي پاريزگاري کورديستان، له چنر رږزي کدا گه شته سنوري نيران و رږزي نامه کاني دهره وه هه والي نه وميان بلاو کرده وه که له ناو نيرانيشدا، له قوته سر يازي به کاني عيراقه وه، خه لکی راکردو

سالي ۱۹۷۰ جه لالی له باوه شي حوکمه تي عيراقدا ناشبه تالی کرد. مه لايي سالي ۱۹۷۵ له باوه شي نيراندا بډي سه نده وه. نم دوو کاره ساته دوو چه قو بوون له ميلله ته که دران. دواي شهري که نداو، دامه زاندي "ناوچه ي پاريزراو" و به جيهان بيووني کيشه ي کورد، دستي وهر داني جولانه وه چه کداري به که ي باشور بډ اگير که ره کاني کورديستان نالوز بوو. له وه

ليبان نه کوژريت. کورديستان که مه سعود بارزاني پيش خڅي ندا بډ کرتنه وه ي کورديستان و جه لال تاله باني يش نه هيتيت بډ سر سنور. سونده نه ندا مه کان و لايه نگراني يکيتي ويستيان به له پيش سوپاي عيراقه وه رږزتنی پارتي خالتيک وهر بگرن. خه لکه که ببيت به دوو به روه؛ به رهي باش و به رهي جاش. به لام نه فسوس. ده هولي دراو دهنگي وا نايه ته به رگوي وه کو ده ولژمن نه يه ویت. يکيتي له پرهنسيپه وه نيه که دزي له پيش سوپاي عيراقه وه رږزتنه. ده وره که به نه مجارهيان واکه ورتوته وه که مه سعود بارزاني بهر سه ددام بکه ویت و جه لال تاله باني بهر نيران. تاله باني دواتر نه لیت؛ نيمه قهت رږزيک له رږزان دزي مه به شي مفاوه زات نه بوين، و نه لتيين کفتوکو له گه ل حوکمي عيراقدا عه ماله ته، به لام وتمان که ريزي يه ککرتوي کورد نه ببيت کفتوکو له گه ل حوکمه تدا بکات و ناشيت حيز بيک له حيز به کورديستان يه کان دانوسانن بگريته دهست خڅي (۱) نه مه شه نه و پيشان نه دات که تاله باني له بهر نه وه سه ددام-هينانه وه حرام نه نکات چونکه خڅي تيا نيه. جگه له وهش

دهرچو که هه کام له و دهوله تانه دهستي ته نها خڅي به ريت بډ ريت خراوه کان و بډ مه به ستي خڅي به کاريان به يتيت. بوو به وه ي که کورد خه ريك بوو رزگار بي و هه هه مو مه سه له که يان له دهست بچيت. نم نالوز بوونه وای کرد که دوژمنه کاني کورديش خوناماده مکردنيکي تازه يان له بهرام بهر کيشه ي کوردا هه بيت. نه مانيش به ميتو ديکي نوئ و ده ستيا ويکي نالوز وه که و تنه گياني نه وه هه ميژوي به ي بډ کوردي راوکراو هه ل که ویت. چون؟ له تاکه دهسته کاني خويان کورديستیک و له دوو چه قو که ش مقه ستیکيان دروست کرد. رږزي ۱۹۹۱/۴/۱۹، له کاتيکدا که هه مو دنيا دوژمني سه ددام بوو، هه روه ها رږزي هه زار مناله کورد له سر سنور نه مرد، سر کرده ي حيز به نا کو که کان پيکرا به رو به غداد کرانه وه له م نوخته يه وه پررږزي له بار بردني هه له ميژوي به که دهستي يي کرد. دواتر، حيز به کان هه رچي بډ ناوه دانکرده وه نه شيا کورديان به وديو داو هه رچي ولايتيشي يي ويران نه کريت هينايانه نم ديومه وه. وه کو کوله له هه مو دامودنرگان کاني به ريو به ردي ناو

ئەو شەڕانەى حیزبە سۆن دەگان ئەیکەن، شەرى ئەو ولاتانەن کە دەستیان تى خستوون، مەبەستی ولاتەگان دینیتە دى و خەلکى کوردیشى پى نیا ئەجیتا، کورد هیشتا تى ئەگەشتوو ئەو خیانتەتەى لىی کراوه چەند فوله، ئەو سوکاپەتیهى پىی کراوه چەند نزمە.

بەرنامە بە کەل نۆینەرى پارتى (وشیار زىبارى) و نۆینەرى یەكیىتى (عەدنان موفتى) دا، وتى كە حكومەتى عىراق هیچ ناكۆكیهى ستراتىجىی كەل جەلال تالەبانى و مەسعود بارزانى دا نیە، مادام هەموو لایەك هەولێ پاراستنى یەكیىتى خاكى عىراق ئەدات. سەر كردهى حیزبەگان ئەو هەموو خەلكەیان لە پێناوی چیدا بە كوشت داوه، پرسیاریكە بە پلەى یەكەم یەخەى ئەو كەسانە ئەكریتە وە بیکەن كە خۆیان و كەسوكاریان سوتەمەنى و تیاچووى جولانە وەكە بوون.

بۆ هەولیر بەر پارتى ئەگەویتا؟

جگە لە كوشتنى "دكتور شفان" ی كوردستانی تورکیا، كوشتنى فایهقى موعینى، تەسلیم كرده وەى برادەرانى موراى شیریز، تیرۆر كردهى قادر شەریف ی كوردستانی ئێران، پارتى هەتا ئیستا وەكو ماتۆر لە پێش سوپای سى داگیركەرى كوردستانە وە روشتوو. لە بەر ئەو لە پێشپرکیى وەرگرتنى قۆنتەراتى خۆیندا، لە م بازارى نیشتمانفرۆشییهى ئەمرۆدا، هەمیشە پارتى لە یەكیىتى ئەباتە وە. ئەو یەكیىتى سوپای ئێران دینیتە سەر كۆیه لای پارتى كۆنە. پارتى بە حوكمى سترەكتور و میژووى، دەستیا وێكە لە یەكیىتى پرتاوترە بۆ جێبەجێ كردهى قۆنتەرات و لەبارترە بۆ بەدیھیتاننى مەبەستى ولاتان. بۆیە پارتى دەبیت لە هەمووان زیاتر دەست بە بالییه وە بگىریت، جگە لە "برايم خليل" پێویستە هەولیریشى لە ژێر دەستدا بێت.

ڕۆژى ٥/١٤ سوپای تورکیى ماتۆرەكە پێش خۆى ئەداو بۆ كوشتنى

ئەگەر حیزبەگان بە كۆمەل خیانتەتێك بكن، ئەوا كەسیان لە دەرەو نەمىنیتە وە لەوانى تری بكات بە هەلا.

سەوز و زەرد، دوو ڕەنگى جیاوازی تیاچوون

هەمان هیزی یەكیىتى كە ئاشبەتالى لى كورد بۆ سنور، هەولیرى لى دەرئەكریت و وەكو فلیمى كارتۆن بە چەند ڕۆژێك ئەنێردیریتە وە جیگاكانى خۆى. سەرانی یەكیىتى نكۆلى لە وە ئەكەن كە ئێران پۆستى كرده و ئەتە وە بۆ شارەگان و درۆش دەریارەى هەولیرنە كرتە وە ئەو بوو كە ئەیان وت: "كەى خەلكەكە را پەرى ئەوسا ئیمەش ئەچین بە دەنگیانە وە". ئەمەش ئەو راستییه پێشان ئەدات كە خەلكەكە دەرەتێ ڕزگار بوونى نیە. ئەگەر لە یەكێكیان خۆى نەجات بات ئەوا ئەوى تریان نۆتۆماتیکى جیگای ئەگریتە وە. ئەبیت لەم دوو نەخۆشییه یەكێكیان هەل بژیرن! پەتای سەوزتان ئەویت یان پەتای زەرد؟ واتە، لە ژێر دەسەلاتى حیزبە سۆن دەگاندا، ئازادى كورد ئازادى هەلبژاردنى تیاچوونە، تیاچوونى سەوز یان تیاچوونى زەرد! بۆ یەكێك مەسەلە كە سەر كەوتن بێت لای، هیچ جیاوازییه كە لە نێوانى ئەو دە نرخی نابیت كە وەكو پارتى كورد تیا پچیت یان وەكو یەكیىتى.

ئەو پەيامەى یەكیىتى لە دەستیا بوو، لە كەل جۆرى هاتنە وەكە پيدا كە ناردنە وە بوو لە لایەن ئێرانە وە، هاوئاھەنگ بوو. "یەكیىتى" سنكى خۆى بە وە هینایە پێشە وە كە بەرگری لە یەكیىتى خاكى عىراق ئەكات بە شىمال وە سەت و جنوبە وە. نزار حەمدون كە نۆینەرى عىراقە لە ئەتە وە یەكگرتووەگان، لە سەر تەلەفیزۆنى م.ب.س، لە

ئاوانى ئەو سوپایەى "پارتى" لە پێشە وە ئەروات.

وێنەى سەربازى تورکیى كاتێك كورد سەرئەبەرن و ڕەسم بە سەرەكەپەو ئەكەرن.

چەقاندنی ئالای داگیرکردن لەسەر لوتکەى نیشتمانیەک، تەنھا بێمورالیی میلی ئه و کەسانه ناکهیه ئیتا که ئیهانهیهکی وا سکوره قیوئ ئەکەن، شەرمەزاریی میلیهتی داگیرکەریش ئەشەکینیتەوه.

له کاتیکدا له فەلەستین، فەرمانی کوشتن دەرئەکەن بۆ هەر عەرەبێک زەهویەکەى خۆى بفرۆشیت بە جولهکە، له باشورى کوردستاندا یەک مەتر زەهوی نادۆزیتەوه حیزبەکانی نهیان خستیتە ژێر دەسه لاتی یه کیک له دەزگا جاسوسیەکانی ولاتانی ناوچهکەوه. تەلهفیزۆنی (ئیم.بی.سی) عەرەبی له ههوا له کانی چونه ژۆرهوی ۱۵/ ۵ ی سوپای تورکی و جاشی کوردا بۆ کوردستانی عێراق، سوپای تورکیای پیشان دا لهسەر بەرزترین لوتکەى ناوچهکە ئالای تورکیی هه ل کردبوو. له دامینی لوتکەکەشدا چەند لاشە یهکی کوردی کوزراو کەوتبوون، ئەفسەرەکە وتی: "ئەو چەکانەى گرتومان ئه بیان دەین بە: پارتی".

نەک عەرەبی عێراق، بە لکو ولات و لایەنی عەرەبیی دیکەى وهکو سوریا و فەلەستینیش، لەسەر هاتنه ژۆرهوی سوپای تورکیی نارازیبوونی خۆیان دەر پرپهوه، ئەمە نەک له سەر خاکی خۆیان بە لکو لەسەر خاکیک که نەک خۆشیان بە لکو ولاتیکی عەرەبیی تریان داگیرى کردوه. حیزبە کوردیەکانی باشوریش؛ له پیش سوپای داگیرکەرەوهکەوه ئە پۆن، لە ژێر دەسه لاتی ئەماندا تورکمانیک له قوتابخانە یهکی کوردستانی عێراقدا نەخشەى کوردستان ئەدۆزیت، دەزگا جاسوسیەکان کوردی پارچه کانی تر تیرۆر ئەکەن. ئەمانە ئه وه ئەگە یەن که حیزبەکان خۆیان لایەنی داگیرکردنەکەن و ئەوانەى که رەخنەش له حیزبەکان ئەکرن وا نەکەن، سەر بە هەمان کولتورن که حیزبەکانیشی لێ دروست بوون. دەنا حیزبەکان دەمیکە ئه و قۆناغەیان بە جێ هێشتوووه رەخنەیان لێ بگیریت. شتیکی لهوانەى سەری له خەلکی کورد تیک داوه، جگە له زمانی قسەکردن، ئەوهیبه که لایەنیکیان نەماوه بۆ کوردی بکات تا ئەوی تریان بە "جاش" قەید کات.

پارتی سوپای تورکیای نههیناوه

هەندێک کەس ئەلێن: پارتی سوپای تورکیای هیناوه. پارتی هێزیک بوايه بیتوانیایه سوپای ولاتان بجوێنیت، نهی ئەهینانە سەر کوردستان، ئەى بردن "کویت" ی پێی رزگار ئەکردن. سوپای ولاتانهینان جیاوازیی ههیه لهگەل ئەوهدا که له پیش سوپای ولاتانهوه برۆیت.

له مانگی ۱۱ ی ۱۹۹۶ دا، ههوالی کوشتنی نزیکەى ۲۸ لای کوردستانی عێراق بە دەستی سوپای تورکیی گهیشتیوو. پاش ئەوهی به شیوهیهکی دڕندانە کوشتبویان، لاشەکانیان فریج دا بوونه لۆزیه کەرەو نارادبویاننەوه بۆ شارەکانیان. سەفارهتی تورکیا له سوید رازی نه بوو نامەیهکی پرۆتیسست نه وهگریت نه بشخریتە سنوقی پۆستهکەیانەوه. ئەم ههلوێستەى سەفارهتی تورکیی له ستۆکھۆلم رێکەوت نه بوو. دکتۆر محمود ئەگپزیتەوه که مەلا مستەفا وهختی خۆی نامەیک ئەنێزیت بۆ حکومەتی تورکیی، به لام لهوسەر وهه نامەکی به هه لئە پچراوی وهکو خۆی بۆ ئەنێزەوه. جه وهاری مەسه لهکش ئەوهیبه ئەوان دان به تۆدا نائین تا قسەت لهگەلدا بکەن. ئەم هاتوچۆیهی ئەمرۆی حیزبەکانیش ئه وه ناکه یه نیت که

پ.ک.ک ههتا ههولێر دیت. پرۆسپسەکان لەسەر یەک تەومەر نارۆن، هەر ئه وه نیه که پارتی له پیش سوپای تورکییهوه ئهروات، بە لکو ئه وه شه که (یهکیتی) یش ئەبیت له و کاتەدا تەشقە له بۆ پارتی دروست نەکات. کۆدەستە که دەستی چەند ولاتیکی، دەنا چۆن مەسعود بارزانی ئیواره قزەعی سەددام ئەخواو به یانی له پیش سوپای تورکییهوه دیت!

دوژمنی کورد ئه وه نیه به زمانیکی تر قسه ئەکات

له کاتیکدا ئیسمائیل بێشکچی تورک لەسەر کورد له بەندیخانەى تورکیا دایه، سەرکردهی حیزبە کوردیەکان رزگار بوونی کوردستان به له تکردنی عێراق له قەلەم ئەدەن. ئەم واله قەلەمدانەش بێجگە له بەکرتیگراوی و خیانەتی سەرکردهی حیزبەکان بهرامبەر به کورد، لێدانیکى گەرەشه له جولانەوهی دیموکراتی و شارستانی میلیهتی عەرەب له عێراقدا. چونکه حکومەتی میلیهتیک میلیهتیکى تر داگیر بکات، زحمەتە بتوانیت مافە بنه رتهیه کانی خەلکەکی خۆشی دا بین کات. ئەو (سەددام) هەى چەکی کیمیاوی ئەدات به هه له بجه دا، هەر ئەو (سەددام) هیه که هۆرە عەرەبیەکانی خوارووش تەخت ئەکات.

حیزبەکان له بەرئەوهی نۆزمی جیاوازی یهک ناوه رۆکن: "حیزبی سۆنده"، هه میشه تیگه پشنتیان هه به بۆ خیانەتی به کترى. کاتیک لایهکیان قۆنتراتی خیانەتیک وهر ئەگریت، ئەوی تریان له چێگاپه کدا نیه له لایەنی قۆنتراتە که لێ وهشاوتر بیت. حیزبە سۆندهکان حیزبی سیاسی نین تا دژی خیانەتە که خۆی بن، ئەوهی به کتیکیان ئەبکات ئەوهیبه که ئەوی تریان پیشتر کردووه تی یان دواتر ئەبکات. ئێتر چۆن بتوانن دژی رابردوو یان داهاوتی خۆیان بوهستن؟

موشیر که له بازیان هاته خواری بۆ نهوه نههات دهر به ندىک بىگرت، بۆ نهوه هات دوسهلات بىگرتنه دوسته خوێ، موشیر جاران زهلامىک بوو، ئىستا وهکو 'زهعم' بووه به روتبه سهركردهی نهو حیزب و هیزانه وهری نهگرن که له پيش سوپای داگیرکهرهوه دینه سهر نىشتیمانکهی خوێان.

۲- له روى سایکۆلۆجیهوه نهو شوینهواره قورسه له رۆحی کورددا بهجى نههیلێت که نهگهر حکومهتی مەرکهزى ولاتهکش نهبیت، نهوا حکومهتی لهتهداگیرکراوهکى تر ههیه بېته سهرتان. کوردکوشتن له ناو شارى ههولێردا له لایهن حکومهتی تورکیهوه، وینهى دالێکی چاودهرههینهرى تر له چاوی خهلكییدا بهجى دىلێت که کورد نهبیت قولتر بترسیت.

موشیر چیه؟

ئهحمهد تهقی ناوا دهربارهی موشیری ههمهی سلیمان نهنوسیت: 'شیخ له دهر بهندی بازیان چاوه پتی لهشکری ئینگلیزی نهکرد. داگیرکردنی گهروهکى دهر بهند بۆ دوژمن ئاسان نهبوو. شیخ ههركیز لهو باوه رهدا نهبوو وه بیری لهوه نه نهکردهوه که پهکێک له دۆستهکانی خوێ ناپاکی لێ بکات. نهوه بوو (موشیری ههمهی سلیمان) ی بهگزادهی ههمه وهند که شیخ خوێ کردبووی به سهركردهی سواری چه مچه مال، رێگای پيشانی ئینگلیز داو له رێگه بهکی اووه هینانی و پشتی لێ کرتن که شیخ ههركیز به بیرییدا نه نههات لهو جیگایهوه ئینگلیز بتوانیت بېته ئهم دیوو. شیخی قارهمان نهوهندهی زانی له به ره بهیانی ۱۸ ی حوزیرانی ۱۹۱۹ دا به چهکی تازهو زۆرهوه پشت و پيشی لێ گیراو فرۆکش له ئاسمانهوه ئاگر بارانی نهکات. نهو لهشکره ئینگلیزیهه هاتبووه ئهم دیوهوه له ههموو چیزه بهکی تیدا بوو، ههتا سیک و مهغۆلهکانی بۆرماش بهشداریان تیدا کرد. ههردوو لهشکر نهوهنده لیک نزیک بوونهوه ناچار دهستیان دایه شیرو خهنجهر. لهشکری کورد به ژماره زۆر له لهشکری دوژمن که متر بوو. ئا لهم کاتهدا بوو که قارهمان له دوو لاره بریندار کراو بهمه لهشکری کورد شکاو شیخ به دیل گیراو بهروو بهغداد رهوانه کرا' (۱). دواى گرتنهوهی ههولێر له لایهن سوپای عێراقهوه به بهشداریهی هیزمهکانی پارتی، تیرمی 'موشیر' له رێگای محمهد رهسۆل هاواری میژوونوسهوه له گۆرمهکی هاتهوه دهرهوه. موشیر جاران زهلامىک بوو، ئىستا وهکو زهعم، بووه به روتبه سهركردهی نهو حیزب و هیزانه وهری نهگرن که له پيش سوپای داگیرکهرهوه دینه سهر نىشتیمانکهی خوێان.

حیزبهکان جیا بونهوهو دروستکردنی حکومهتی سهربه خوێ کوردستان به تاوانی لهتکردنی خاکی عێراق ناو نههبن. لافی نهوه لێ نهدهن که پارێزگاریی له خاکی عێراق نهکهن به شیمال و وهسهت و جنوبهوه. نهوان که خوێان پیاوی ئێران و تورکیاو عێراقن نهبیت نهوهی که پهکیتی عێراقی لێ بیاریزن کێ بێت؟ ئایا ههر نهوانه نین که به ناوی پرزگاری کوردهوه خوێان به کوشتیان دان؟ نهوان که خوێان کورد بن و دزایهتی سهرمهتارین مافی سروشتیهی میلهتهکهی خوێان بکهن ناشیت عهره بهتکی خراپی وهکو سه ددام بن. بهریتانیا دواى نهو بهرگری و کوشتارانیهی له کوردستان و عێراقدا له سهرمهتای سالی ۱۹۱۹ دا توشی هات، له مانگی ۲ ی ۱۹۲۱ دا له کۆنگرهی قاهرهدا بریاری دا حوکمی راسته وخۆ بگۆریت به حوکمی نا راسته وخۆ. نهوه بوو ئهمیر فهیسه لیان له (۸/۲۲) ی هه مان سالدایا به

حکومهتی تورکیی نامه بهکی کوردیهی کردۆتهوه. حکومهتی تورکیی شه پى دزی کورد له کوردستاندا به کورد خوێ نهنجام نهادات. ئهم جۆره نهنجامدانهش چهند خالێکی بنه پمتهی تیا به لهوانه: ۱- شه پ نهگهر ههر تورک بیکات له ناو کوردا ههستی نهته وایه تیبی و پهکگرتنی کورد بههیز نهکات، بهلام نهگهر له رێگای حیزبهکانهوه بیکات نهبیت شه پى نیوان پارتیکان و له گه لیک روى ترهوه زانی کوشنده به میلهتهی کورد نهگه په نیت.

۲- نهو پارهییهی نهیدات به موشیرهکان لهوه که متره که نهچیت به کارهینانی سوپای تورکیی.

۳- شه پ نهگهر حیزبه کوردیهکان بیکهن، جگه لهوهی که حکومهتی تورکیی فشاری جیهانیهی نایهته سهر که سنوری ولاتیکى تری شکاندووه، نهوش پيشان نهادات که کورد لهو ئاسته دا نیه حوکمی خوێ بکات.

نهو پیاوانه ی له ناو کورد خویدا قه به و به سامن، له بهردهمی دهزگا جاسوسیهکانی داگیرکهرهکانی کوردستاندا قهره قۆزن، خوێان فویان تێ نهکهن و خویشیان بهتالیان نهکهنهوه. نهوهی که ئیمهش حیزب و سهركردهی وامان ههیه، هیچ نیه جگه لهوهی که خهلكیکی دامار و رۆحسه قهتین.

داگیرکهرهکانی کوردستان نهیانه ویت چی به کورد بلێن؟

کۆدهسته که بهوه پانا وهستیت که نهو ههلهی بۆ کورد هه ل کهوت هیچی تیا نهکرت، بهلکو نهوان نهیانه ویت نهک نهوت، نهک ههلی میژوویی، بهلکو ههر کورد بوون خوێ بۆ کورد بکهن به به لا. کورد له ناو بێردن قۆناغی دزایهتی دهرهکی تهواو کردووه. لهوه دهرچووه کیمیاری به کار به نیت، زمان قه دهغه بکات، گوند راگۆزی و ملی لارهکانی بکات به پتدا. لهوه دهرچووه پهنجه بهک بپیتتهوه، نهیه ویت ههر سیستیمی له شه که خوێ نههیلێت. باشتترین دهستیا ویش بۆ هینانهی ئهم مه بهسته مقهسته کهیه. نهو تاوانانهی که ههركیز دهستی داگیرکهرهکانی ناگات، دهستی خیانته له کورد خوێ به ئاسانی نهیان گات.

سوپای ئێران و سوپای تورکیا، ناتوانن بینه سهر کۆیه و ههولێر، نهگهر موشیری سهووزو موشیری زهرد نهبیت. هاتنی ئهم دوو سوپایه بۆ سهر کوردستانی باشور، له لایه که وه کاریگه ریی کرانی سیاسی و رۆحیه ههیه له سهر کوردو له لایهکی ترهوه تاقیکردنهوه و کولتورو هاوکاری داگیرکهرهکانی کورد بهرجهسته و پته و نهکات. هاتنی ئهم دوو سوپایه به ئاسانی ئهم خالانه نهگه په نیت:

۱- له روى سیاسیهوه نهوه نهگه په نیت که په یومندی داگیرکهرهکانی کوردستان بۆ دزایهتی کورد له دهرهوهی نا کۆکیهکانیانه. بهلام په یومندی کوردو کورد سفره. ئهمه ی دوا پيش نه بوونی سیاسهتی کوردیهی دوپات نهکاتهوه. پارتی سه زندهکان مافیا ئاسان و به که لک وهرگرتن له ههستی نهته وایهتی خه لکی کورد، له فۆرمی جۆراو جۆردا، دهور بۆ ولاتان نه بێنن.

ئەو ھیلە سورانەى پارىتى سۆندە ناتوانىت لىيان دەرچىت:

يەكەم نەبىت گۆزەپانى شەر كوردستان بىت، دووم بۆ كورد نەھاتووه دەست لە "نەوت" موو وەربات، ھەر رېكھراوېكە بىتوانىت ئەو ھىلانە بىكەننىت دەسكەوتكى سىياسى گىرنگ بەدەست دىننىت.

سەرقابى ناوچەكەيە، سەددام لەناو ھوكمى عىراقدا ئەو خىشتەيە كە ئەگەر دەرى بىتەن ھەموو ھوكمەكە ئەرۆخت، ئەمەرىكا پىتى خۆشە ئەم خىشتە لا بەرىت، بەلام گۆزىنى كارىكى مەحالە، بۆيە تا ئەمەرىكا و لاتانى ئەرۆبى لەگەل كۆرەنكارى نەبن لە ناوچەكەدا پىيان باشە "سەددام" یش بىتەنئەو، لەبەرئەو كارىكى سەرىنە ئەگەر سى، ئاى، ئەى دەستى ھەبىت لە كەشەفكردنى ئەو ھەولى كۆدەتاياندا كە لە عىراقدا دژى سەددام كراون.

كورد ئەگەر دەستى نەگاتە نەوتەكە ناتوانىت پۆلىكى كوردىيە لە بىرپاروودا ھەبىت، كوردىش لە خوارووى كوردستاندا بە دەست حىزبەكانەويە، ئەوجا ئايا حىزبەكان پىدەي سىياسەتتىكى كوردىيە ئەگەر تا بەدواى ئەو بەگەرتن دەستىان بەگاتە نەوتەكە؟ ئايا حىزبەكان دەمى لى دەرچىت لە پراكتىكا ئىش بۆ كورد ئەگەر تا لە حسابى نەوتدا ھاكتەرى كورد بىتە پىشەموو بەشى خۆى ھەبىت لە بىرپارمەكاندا؟

و ئەلام: نا، حىزبەكان بە كىشتى ھىچ سوکا بەتەك نەماو بە كوردىان نەكردبىت، بەلام شتىكى باش نادۆزىتەو بۆ كوردىان كوردبىت، حىزبە سۆندەكان ھىچى كوردىان پى نە، ئەو بە بىگانەش كە پىيانە ئەويە كە بە بەرچاوى ھەموومانەو بەسەر كوردىا ئەبىن.

جولانەويە چەكدارى كورد بە ھوكمى حىزبە سۆندەكان چەند ھىلىكى سۆر ھەيە نابت لىيان دەرچىت، لەوانە: يەكەم ئەبىت گۆزەپانى شەر كوردستان بىت و دووم نابت دەست لە "نەوت" موو وەربات، داگىر كەركانى كوردستان ھەرچەندە دژى بەكترىش كار بەكەن بەلام لەبەر بەرژمەندى خۆيان پەچاوى ھىلە سورەكان ھەر ئەگەر، ئىران لە ترسى تاران دەست لە بەغداد نادا، ئىتر ئەگەر كورد لە كوردستاندا قوتەيەك بەگرتن و ھوكمەتىش دواى ئەو چەند كوندىك بىتەنئەو ئەو لە ھەردوو لاوھ سوو بەخشە.

بۆيە گواستەنەويە گۆزەپانى شەر بۆ دەروھى كوردستان و نامادەكردنى خەلكى كوردستان و كۆمىلەتتىكە بىتوانىت كۆنتراكى لە گەلدا بەكۆر و گەرنى ئاسايش لە ناوچە نەوتەكانىا بەكات، دوو خالى گىرنگى سەربازى و سىياسىن لە ستراتىجىكى كوردستانىيە دىيارىكراودا، شكاندن ئەو خەتە سورانەى حىزبە سۆندەكان ناتوانن لىي دەرچن دەسكەوتكى سىياسى گىرنگە بۆ ھەر پارتىكى سىياسى.

كاتىك كەركوك لە راپەرىنەكەدا كەوتە دەست حىزبەكان، حىزبەكان چونكە رېكھراوى سىياسى نىن، ئىشيان بەو نەوت بەگرن بە دەستيانەو بۆ ئەو مەرج و داواكارى سىياسى پى قوت بەگەنەو، بە پىچەوانەو، دوژمنانى كورد لە پىگای ئەوانەو دەستى كورد لەو شوتە گىرنگە ئەكىشەتەو، حىزبە سۆندەكان لەگەل بەجىھانىيىونى كىشەي كوردا، ھەر زوولە پىگای تالانىيە و شەرەمخۆرىيە و داردەستىو ھەسەلەي سىياسى كوردىان كورد بە مەسەلەي سووال و چادر، خەلك بە كىشتى تا ئىستا نازانىت ئەو تاوان و خىانەتەي سەركردەي حىزبەكانى لىيان كوردو ھەبىت گەورە قوولە، ئەو سوکا بەتەبىيە پىي كراو چەند نزمە.

مەلىكىي نارد بۆ عىراق (۲)، موشىرش كە لە دەربەندى بازىانەو ھات بۆ ئەو نەھاتە خوارموو دەربەندىك بەگرت، بەلكو بۆ ئەو ھات كە دەسەلات بەگرتە دەست خۆى، ئەو ئاشبەتالانى بە جولانەويە كورد كراو تىشكانى سەربازى نەبوون، ئاشبەتال و لەپىش سوبى داگىر كەرى كوردستانەو پۆشەن، ئەو روداوانەن كە ھەموو چارىك دەستى دوژمنەكانى كورد لە پشت جولانەوكانەو بە زەقى پىشان ئەدەن، لەم مەيدانى تىكشكانانەى خەتى سەربەخۆبوونى كوردىشدا، ھەرچارەو سەھىزىك ئەبىت بە موشىر، موشىر پوتبەي پالەوانانى ژىرخستنى نەتەو ھى كوردە، ئەمەش دىيارەيەكى ئاسايە كاتىك كە مۆزۆو كە مۆزۆوى تىچوون پى و سەزۆكى رېكھراوېش سەركردەي ژىركەوتن.

كورد دواى سىبەرى نەوت كەوتووه

دالنىك بە ئاسماندا ئەگەرت، منالنىك دواى سىبەرمەكى ئەكەوتىت بى گرىت، گەورەيەك بەكسەر سەرى ھەل ئەبىت.

ئەو وتارەى "ھىمەن" دەربارەى نەوت نوسىوئەتى قىرەيەكى دالەكەيە كە سەرنجمان پائەكىشەت بۆ ئاسمان و ئەومان بۆ دەرنەخات كە ھەندىك لەو رودا و بىرپارەنەى لەسەر زەوى ئەيان بىنن سىبەرى لەشەتەن بە ئاسمانەو: نەوت.

كاتى كە ولاتە پىشەسازىيەكان نەتوانن ئەلئەرناتىفەك بەدۆزەو بۆ نەوت ناچارن روو بەگەنە سىياسەت بۆ ئەو بىتوانن كۆنترۆلى ناوچە نەوتىيەكانى پى بەكەن و نەوت نەتوانىت وەكو چەكىك لە دۆيان بەكار بىت، ھەشت سال جەنگى ئىران و عىراق، داگىر كەردنى كۆيت و شەرى كەنداو، مانەوي سەددام حوسەين لەسەر كار، ئەمانە ھەمويان بەگىشتى سىبەرى ئەو دالەن كە ئەو چاومان دەرنەھىننى و ئىمەش دواى سىبەرمەكى كەوتوون.

ئاسايشى سىياسى و دىنبايى كۆمەلەيەتى لەسەر بەنكەيەكى ئابورىيە و ھەستاو، نەوت يەكەيە لە ھاكتەرانەى كە پۆلى گىرنگ لەو بەنكە ئابورىيەدا ئەبىنەت، سەرمەئى ھاكتەكان، بە بەرزكردنەوي نرخی نەوت لە لاين ئۆپىكەو، گەورەترىن ئەزەمەى ئابورى كەوتە ناو ولاتە پىشەسازىيەكانەو، بۆيە كۆنترۆلى سەرچاوەكانى نەوت لە سىياسەتى ھوكومەتى ولاتە پىشەسازىيەكان جىا نابتەو، چونكە ئەو ولاتانە ھەر پلاننىك و سىياسەتتىك داننن بۆ بە پۆو بەردنى كۆمەلگەكانىان سەر ناگرت ئەگەر ھاكتەرى نەوتىش وەكو ھاكتەرىكانى تردىارو دەسبەسەر اگىراو نەبىت، ئەو بە ئەوان نەخشەي بۆ داننن ئەكەوتە بەر رەھمەتى روداوەكانى ناوچەى نەوت، بە خۆرايى نەبوو كە ۲۸ ولات بەشدارىي كورد لە شەرى دەركردنى سەددام لە كۆيت دا.

روخانى ھوكمى سەددام حوسەين ھەر روخانى تاقتىك نەبەو، روخانى لوتكەي دىكتاتۆرىش ئەبوو لە ناوچەكەدا كە دور نەبوو زنجىرەيەك راپەرىن و جولانەوي شۆرش-ئاساى لە سەرانسەرى ناوچەي كەنداودا بە دواى خۆيدا بەتەبىيەو كۆنترۆلى نەوتى بىخستايە مەترسىيەو، ھىشتەنەوي ھوكمى عىراق لەسەر كار، نانەويە

پارتی و یه‌کلیتی دوو وهره‌له‌ی چلکنن هه‌موو لاکان له دهستی یه‌کتریبیدا نه‌یان ناسنه‌وه، حیزبه‌کان تیاچووونی کوردیان گه‌یانداژته پله‌یه‌ک که ئیتر نه‌بیتت گروپی "تورکمان" و "ئیسلامین" به‌هه‌ده‌که‌کردنی وشه‌ی "کوردستان" و "ناوی کوردیی" سلواتی پتی ئی به‌نه‌وه.

خه‌لکه به‌سه‌ری هات. ئەمه جیاوازه تۆ چاوت ئەنیتت به‌ کام کونیانه‌وه، باسی ئەوه ئەکه‌یت که ئەوان کوردیان یان ئەوه‌ی به‌ سه‌ر خه‌لکه‌که‌هات! ئەمه بێ ئاگایی ئیمه ئەگه‌یه‌نیتت که تا ئیستا کاره‌ساتیکی وا گه‌وره هه‌ر به‌و ناومه‌وه ناو ئەبه‌ین که دوژمنه‌که‌مان هه‌لی بژاردوه.

جوله‌که‌کان تا ئیستا هه‌ر هه‌ولی بیرنه‌چونه‌وه‌ی تراژیدیای له‌ناویردیان نه‌دن. کێ باسی رۆژی حه‌شر بگه‌یه‌نیتت به‌ خه‌لکی؟

ئه‌وانه‌ی نانی تاوان ئەخۆن نایانه‌ویتت هاواری کوردبانه‌کان بگاته‌ گویی که‌س. من تا نه‌مزانێ رۆژی حه‌شر چیه، بۆم ده‌رنه‌که‌وت که تا ئیستا کورد نه‌بووم. چونکه رۆژی حه‌شر روداویکی ئەوه‌نده گه‌وره‌یه هه‌ر که‌ستیک بپئاگا بیت لێی ئەوه‌نده‌ی بۆ نامینیتت‌وه پتی کورد بیت. کوردبوون هیچ نابه‌خشیتت به‌ من، به‌لام هه‌له‌هاتن له کوردبوون هه‌موو له‌شم پر ئەکات له شه‌رمه‌زاریی.

ئه‌نفالی ۹، ئه‌نفالی حیزبه‌کان

رۆژی حه‌شر تیلای دایه ده‌ست خه‌لکی راپه‌رین. راپه‌رین حکومه‌تی له کوردستان پاک کرده‌وه. راپه‌رین فه‌لسه‌فه‌ی پتی نه‌بوو بیتت به‌ شۆرش. موشره‌مان هاتنه‌وه بۆ کوردستان و نه‌یان هه‌شت قه‌ماغه‌ی حوکمی سه‌ددام له کوردستاندا بشکیت. عه‌گالیان له‌سه‌ری تاوانبار داگرت و جامانه‌یان کرده‌ سه‌ر. سیستیمه زولمووزداریه‌که‌ی "سه‌ددام" یان له کوردستاندا به‌سته‌وه. کوردستان هه‌ر ئەوه‌نده به‌ر قه‌رار بوو هه‌تا خۆیان تیا دروست کرده‌وه. حیزبه‌کان ئەو ئه‌نفاله‌ی سه‌ددام خستبووه سه‌ر سه‌که خستیان‌وه گه‌ر:

- *بهنکه‌یان له ژێر قه‌واره‌یه‌کی کوردیدا ده‌ره‌ینا. ئەوه‌ی ولاتی پتی ئاومدان ئەکریتت‌وه؛ شۆفل، کارگه، ئامیتری خه‌سته‌خانه، پموشت، جوانیی هه‌موویان کرد به‌وداوه‌وه له جياتی تراکتور "که‌ر" یان هینایه‌وه بۆ جوتیاران و ده‌زگای جاسوسی ولاتانیشیان له چێگای په‌یکه‌مه‌کی شیخ مه‌حمودو پیرمه‌تردی شاعیردا دانا.
- *کارویدیشه‌وه پله‌ویا‌یه‌یان له سه‌ر بناغه‌ی یاسای جه‌نگه‌ل دابه‌ش کرد. له‌سه‌ر هه‌مان پرهنسیپی رۆیمی سه‌ددام؛ "هه‌ر که‌سه‌وه له ئاستی خۆیدا کۆمه‌لێک به‌رزه‌مندی بده‌رێ، ئیتر ئەو که‌سه ئۆتۆماتیکی پارێزگاریی له‌و سیستیمه ئەکات که تیا‌یه‌تی".
- جوه‌ره‌ری ئەم بیره‌ش له پراکتیکدا ئەمه ئەکریتت‌وه: کۆمه‌لێک "ئه‌ولادی شه‌واریح" بیتنه، وه‌کو سه‌کی برسی به‌ری به‌ له مال و

کورد ئەم‌رۆ وه‌کو مناله‌که به‌ دوا‌ی سیبهری نه‌وتدا رانه‌کات. ئەنجامی ئەم راکردنه‌ش ماندوویون و بێ هیوا‌یه. هه‌ندیک که‌س هه‌ندیک جار له ئاکامی ئەو هه‌موو کوشتارو برینه‌دا که به‌سه‌ر کوردیدا نه‌هینن، له دلی خۆیاندا ئاوات به‌وه ئەخوازن که ئەم نه‌وته وشک بکات و رزگارمان بیت. به‌لام ئەوه‌ی له گه‌ری نه‌وت هه‌ل دیت "ئاو" له دواوه چاوه‌رێی ئەکات. "بێنگت لیندستریم" ئەنوسیت؛ "خه‌باتی ئاوی خواردنه‌وه نه‌وت ئەبیتت هه‌ی جه‌نگ. ئەم دوو شله‌مه‌نیه ئەم‌رۆ وه‌کو نه‌ژادیک له هه‌ر ناکۆکیه‌که‌دان و تا دێ زیاتر ئەبن به‌ هه‌ی سه‌ره‌کیی". (۴)

"ئه‌نفال" و "رۆژی حه‌شر"، دوو دیوی جودای یه‌ک مه‌سه‌کن

ره‌گی شیعاره‌کانی شۆرشێ فه‌رمه‌سی ئەگه‌ریتت‌وه بۆ فه‌یله‌سوفه‌کانی پیتشووی وه‌کو جان جاک رۆسو. حه‌سه‌ن هه‌یکه‌ل باسی رهنه‌گه‌ میژووییه‌کانی شۆرشێ ئیسلامی ئەکات. شۆرشێ ئۆکتۆبهر، شۆرشێ چینیی ئەمانه هه‌یجان له‌نه‌بوونه‌وه هه‌ل نه‌تۆقان. رهنه‌گ نه‌زانیی نه‌بیتت ئەگه‌ر بلێم: ئەوه‌ی ئەم‌رۆ رو ئەهات دوتنی بریاری له‌سه‌ر دراوه. ئەو مناله‌ی ئەم‌رۆ له دایک ئەبیتت بریاری نۆ مانگ پیتش ئیستایه.

راپه‌رین بۆ؟ بۆچی خه‌لک به‌ ته‌ورو مشار هه‌ترشی برده‌ سه‌ر ده‌زگاکانی حکومه‌ت؟ هه‌کاره‌کان هه‌رچه‌ندیک بن په‌کتکیان تۆخ و دیاره: رۆژی حه‌شر. رۆژی حه‌شر ئەنفال بۆ کوردی دانا. ئەنفال ناوی سوهره‌تیکێ قورئانه‌ مافیاکانی به‌غداد بۆ حه‌مله‌ی نه‌هه‌شتنی کورد هه‌لیان بژارد. ئەم زاراویه چونکه ئەوان دایان ناوه له ناو کوردا له‌به‌ر هه‌ی ساییکۆلۆجی سو‌راغ ناکریت. خه‌لکی کورد بۆ ئەوه‌ی کیشه‌که ببینیت چاوانتت به‌ کونیکه‌وه دوژمنه‌کانی دروستیان کردبیت. ئەوه بۆ ئەوان ئەنفاله. ئەی بۆ کورد خۆی چیه؟ له‌ته‌له‌فونیکدا له‌گه‌ل سلیمانی له وه‌لامی پرسباری "چۆن دا وتیان: "رۆله لێره رۆژی حه‌شره حه‌شر". کێ هه‌یه رۆژی حه‌شر نه‌ ناسیتت‌وه؟ ئەو رۆژه‌ی که هه‌ر له مناله‌یه‌وه به‌ گویماندا دراوه. ئەو رۆژه‌ی جگه له مردن هه‌موو شتیکی تر کۆتایی پتی دیت. رۆژی حه‌شریک خوا دای نیتت بۆ مرۆف بوونی نیه. ئەو رۆژی حه‌شره‌ی به‌ ناوی خواوه باسیان ئەکرد هه‌ر ئەوه یوو که سه‌دام حوسه‌ین و تاقمه‌که‌ی له‌سه‌ر زه‌وی له‌ژێر ناوی "ئه‌نفال دا" پیشانی کوردیان دا. خواو باشه له‌ش و پیتستن له یه‌ک نابنه‌وه. شه‌یتان هه‌میشه وه‌کو خوا خۆی پیشان ئەهات. خوا شه‌یتان ته‌نها به‌یه‌ک شت له یه‌کتری جیا ئەکریتت‌وه: چاکه‌و خراپه. ئەوه‌ی به‌ ناوی خواوه زولم ئەکات شه‌یتانه له‌ به‌رگی خوادا. کێ هه‌یه رۆژی حه‌شر نه‌ ناسیتت‌وه؟ ئەم وشه‌یه هه‌ر من ئەم بیست. ئەوانه‌ی له‌ناو کوشتاره‌که‌دا بوون هه‌ر خۆیان ئەزانن چی بوو: رۆژی حه‌شر.

ئەم دوو زاراویه "ئه‌نفال" و "رۆژی حه‌شر" پتویسته له یه‌کتری جیا بکرتنه‌وه. ئەنفال ئەوه‌یه که حیزبی به‌عسی عیراق به‌ خه‌لکی به‌شیک ناوچه‌ی کوردستانی کردو رۆژی حه‌شریش ئەوه‌یه که ئەو

پۆژی حەشر ئیلای دایە دەست راپەرین، راپەرین هەڵسەھەلی پێ ئەبوو ببیت بە شۆرش
ئەنفالی ۹ مقیاسی نەهێشت؛ هەنگوین و بیسای ئیکەلاو کرد، سببی نەهێشت
رەشی پێ بناسینەوه، زینیک ئەما پێی بزائین ئەمە مردنە.
ئەنفالی عەرەبیی ئە دەروە دەست و قاچی کوردەگەیی بریەوه، بەلام ئەنفالی
کوردیی ئە ناووه ئە سیستمی لەشکەیی داو توشی هەلوەشانی کرد.

ناموسی خەلکی. *دۆزەخی کوردکوشتن لە (۱۹۹۴/۵) مەواخرا یەوه. حیزبەکان لەسەر خراپەکاری و پێشیتلکردنی مافی مرۆف کەوتنە لیستی نەمنستیەوه. *تەزەمیان دایەوه بە ڕەو. ئەوانەیی کوردستان بەجێ ئەهێلن ژمارەییکیان ئەکەوتنە بەر لولەیی تەنگی سنورەکان و ژمارەییکیان ئەبن بە مەیتی ناو ناو. زۆریی ئەوهی دەریش ئەجیت ئەبیت بە میوانی سەر جادەکان. *حیزبەکان ئەیان هێشت ئەو ئەنفالی سەددام خستییە سەر سە واکۆنتیکی کەمتر بیت. ئەتی بێ شەرەفییان لێ هێتاو کەوتنە رادی ئافرمان. ئەیلای تازەبوک ئە ئەنفالی یەکا خۆی ئەخاتە باووشی خەسویەوه، بەلام سەربازەکان هەر پەلی ئەکرنن و ئەیی بەن. ئەنفالی ۹ کە سەر تۆپی ئەنفالەکانە باووشەگەشی نەهێشت. ئەنفالی کانی یەکا تا هەشت ئەترسان کورد تۆلەیان لێ بکاتەوه، بەلام ئەنفالی ۹ کە دوا حەلقی ئەنفالەکانە هەر دڵکە مابۆوه ئویشی مراند: جەلال تالەبانی ئە باسی "حسەین کامیل" دا ئەلێت؛ "مەن قەسەم ئە کەل مەرحوم کرد کە بیت بۆ کوردستان لەوێ بارەگای بۆ بکەینەوه، هەر چەندە هەندیک تاوانی کردووە بەرامبەر بە کورد بەلام کەلی کورد کە لێکی لێبوردەیی" (۴). تالەبانی خۆشی ئەزانیت کە مەسەلە کە لێبوردن و لێنەبوردن نیە. بەلکو ئەوهی کە مێلەت مردوووه مردووش

نابیت بە تەرف. ئەگەر ئەنفالی عەرەبیی سەددام ئە دەروە دەست و قاچی کوردەگەیی بریەتەوه، ئەوا ئەنفالی کوردیی حیزبەکان ئە ناووه ئە سیستمی لەشکەیی داو توشی هەلوەشانی کرد. مەسعود بارزانی تەقەل ئە ئەنفالی ۸ و ۹ ئەداتەوه، پۆژی ۸/۲۱/ ۱۹۹۶ سوپای سەددام ئەهێنتەوه کوردستان. ئەمانە لوه دەرجوون ئەوه بگەینن کە ئەم حیزب و زەلامانە نوێنەری مێلەت نین، ئەمانە ئەوه پیشان ئەدەن کە ئەو حیزبانەو دامودەزگاکانیان بە چ شتووەیک تاوانبارن. ئەنفالی ۹ ئەوهی کە حیزبەکانی باشور بە کوردی ئەکەن، "تیاچوون" یە ئەوهی کە خەلکی کورد بە سەری دیت. تیاچوون ئەتوانی "جێ" بەداتە دەست "جێ"، ئەمانە دوو بۆشایی ئەگەر ئەتوانین پریان کەینەوه بێ خەتا ئە مێژوو کە دەرنەچین. دوا و شەم ئەمەیی: دەسەلاتدارەکان هەرچی بێت ئەخوات، زیندووێکان مردوون، ئەوهی زیندووێ مردووێکانن چاریکی تر ئە گۆر بێتەوه دەر، شەهیدەکان: خۆنمان ون ئەکەن!*

سەرچارەکان:

- (۱) ل. ۲۰، خەباتی کەلی کورد لە یاداشتەکانی ئەحمەد تەقی دا.
- (۲) ل. ۲۰، پێرەش، العراق دۆلە بالعنف.
- (۳) د. نین، ۹/۸/۱۹۹۷.
- (۴) المشاهد السياسي، ۴۸، ۱۹۹۷.

ئەوهی بەسەر مەن هات ئە تۆ

ڕویداوه

ئەوانەیی ئە رینگا دەمخکین، دەکوژین، دەستیان ئەبریت. کوا کین ئەوانە؟ ئەوانەیی ئەشکەنجەیی داگیرگەرانیان دیوو، بە هۆی کوردەوه توشی ناسۆر بوون، کوا ئە کوژن ئەمانە؟ ئە کوردستان بەردەوام تاوان دەکرت، بزویی، نیشتمانی فرۆشیی، پیاوخرایی، بۆ لێی بێدەنگن؟ ئەوهی بەسەر تۆ دیت ئە رینگای تۆوه ئە هەموومان ڕوو ئەدات. چیت بێنی؟ چیت بەسەر هات؟ ئێمە دەسەمان ناگاتە تۆ، تۆ بۆمانی بێتەرە! خۆمان دای ئەرێژینەوهو لەژێر ئەو ناوێشانی سەرەوه دا بۆلوی ئەکەینەوه. کات، شوێن، ژمارە بنوسن!

بۆ ناگاداریی

- ۱- ئەوهی ژمارەییکی بۆ ئەچێ و بەشداریی ناگات ئیتر بۆی نا ئیتر دیت.
- ۲- بەند نین بەوهوه نوسینیک بێتیرینەوه بۆ خاوەنەگەیی، نوسخەیک لای خۆت بێ.
- ۳- وهلامی بۆلۆنە کردنەوه ئە ئیمەوه ئە رینگای گۆفارمەگەوه ئەبیت. ئێمە بەناوی بەرەمەگەیهوه وهلامی ئەدەینەوه. ئەوهی ئەبیت وهلامی بۆلۆنە کردنەوه بە ناوی خۆیهوه یان بە ناویکی ترمەوه بێ یا بۆمانی بنوسیت.

ژمارەکانی داھاتوو لەسەر
پشتگیریی تۆ وهستاوه. رای
خۆت بێتەرە! بۆلوی بکەرەوه!
بەشداریی بکە یا بەردەوام
بیت.

چۆن بىر ئەكەنەۋە، ئەۋە پەيۋەندى بە خۇيانەۋە ھەيە، بەلام كەلاۋەكەي
پشتيان پرسيارىكى سياسيه لەبەردەمى ھەمووماندا.

Fax: 018- 25 33 09

**Adress:
M S D C
Albertenströmsg.3 tr2
754 30 Uppsala Sweden**

نرخى ژمارەيەك ئە سوئدا ۳۰ كرۆنە، بە پۆستەۋە ۴۰ كرۆن.

بۆ دەرمەۋى سوئد ۴ دۆلار، جگە ئە پارەى پۆست.

خاۋەنى حساب: S. Ahmed

ژمارەى حساب: Post giro: 6196267-6

Separation and creation of an independent state is an undisputable right of the people of Kurdistan

No one has the right to decide how another person should think or exist, regardless of ethnicity or gender

Every authority should resign over a promise which it does not keep

Number 1

A political journal

January 98

In this issue:

- *See the Kurdish issue through these figures*
- *Some facts about the no-fly zone*
- *The border trade*
- *What does the news mean?*
- *Kurds are a nation without a contract*
- *Anfaal and the doomsday*

**Kurdish refugees;
Towards an unknown future**

Hizbeka leweda nemawin rexneyan lé bigirét

**Qisekeréki Emeriki: Éme w Sovyet sheri sardman kird,
belam Japon birdiyewe**